

Julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse eelnõu

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Eelnõu eesmärk on tagada riigi julgeoleku ja riigisaladuse ning salastatud välisteabe kaitse ja isikute põhiõiguste ning vabaduste kaitse taustakontrolli ja julgeolekukontrolli menetluses selle aluste ning korra sätestamise kaudu.

Eelnõu koosneb kahest osast, milleks on julgeoleku- ja taustakontrolli seadus ning selle rakendamise sätted. Julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talituse nõunik Alexander Lott (620 8242, alexander.lott@just.ee).

Eelnõu koostamises on osalenud justiitsministri moodustatud töörühm koosseisus Viljar Peep (Andmekaitse Inspeksiooni peadirektor), Merit Valgjärv (Andmekaitse Inspeksiooni juhtivinspektor), Alexander Lott (töörühma juht), Ingrid Muul (Kaitseministeeriumi õigusosakonna juhataja asetäitja), kol-ltn Kaupo Rosin (Kaitseväe luurepataljoni ülem), Andreas Anvelt (Riigikantselei julgeoleku ja riigikaitse koordinatsioonibüroo direktor), Margus Sirts (Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni nõunik), Erkki Koort (Siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika asekancler), Jaanus Rankla (Siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika osakonna nõunik), Jaarek Konso (Siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika osakonna nõunik) ja Kaitsepolitsei ameti ning Teabeameti esindajad.

Eelnõu on läbinud arutelud Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjonis, ettepanekuid on töörühma väliselt esitanud Politsei- ja Piirivalveamet, Välisministeerium ja Põllumajandusministeerium.

Julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu* või *JKS*) vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu koosseisu hääلteenamus, sest eelnõu rakendussätetes muudetakse seaduseid, mille saab Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (edaspidi *PS*) § 104 järgi vastu võtta üksnes Riigikogu koosseisu hääлteenamusega.

2. Julgeolekukontrolli ja taustakontrolli eristamisest

Julgeolekukontrolli menetlus ja taustakontrolli menetlus sarnanevad selle poolest, et seisnevad sisuliselt isiku usaldusvääruse tuvastamises teatud ülesannete täitmiseks, millest võib tuleneda oht riigi julgeolekule. Mõlema menetluse laiem eesmärk on riigi julgeoleku kaitse isiku tausta kontrollimise kaudu. Samas erinevad julgeolekukontrolli menetlus ja taustakontrolli menetlus teineteisest eeskätt alljärgnevates kriteeriumides:

- 1) materiaalne eesmärk – julgeolekukontrolli materiaalne eesmärk on põhiseadusliku korra kaitse, mis on täpsemalt reguleeritud julgeolekuasutuste seaduses,² samas kui taustakontrolli materiaalseks eesmärgiks võib olla lisaks ohu ennetamine avaliku korra kaitses, mille üldpõhimõtted, alused ja korraldus on sätestatud korrakaitse seaduses³;
- 2) menetluse objekt – julgeolekukontrolli teostatakse alates konfidentsiaalse taseme riigisaladusele või sellele vastaval tasemel salastatud välisteabele juurdepääsu või töötlemisluba taotlevate isikute suhtes, samas kui taustakontrolli teostatakse piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsuõigust taotlevate isikute suhtes ja laia isikute ringi suhtes, kelle

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 27.04.2011, 2.

² Julgeolekuasutuste seadus. – RT I, 26.03.2013, 15.

³ Korrakaitse seadus. – RT I, 22.03.2011, 4.

sobivust on vaja hinnata JKS-s sätestatud ülesannete täitmiseks, millest võib tuleneda oht riigi julgeolekule. Erinevalt julgeolekukontrollist teostatakse taustakontrolli üksnes füüsiliste isikute suhtes;

- 3) menetlust teostav asutus – julgeolekukontrolli teostavad julgeolekuasutused (Kaitsepolitsei ja Teabeamet), samas kui taustakontrolli teostavad JKS-i tähenduses lai ring asutusi: asjaomane valitsusasutus, põhiseaduslik institutsioon või seda teenindav asutus, Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitsei, Justiitsministeeriumi vanglate osakond, Kaitsevägi, Päästeamet, Riigiprokuratuur, Kaitseliit või justiitsminister oma volitatud ametnike kaudu;
- 4) menetluse meetmed – julgeolekukontrolli menetluse meetmed riivavad isiku põhiõigusi ja vabadusi intensiivsemalt kui taustakontrolli menetluse meetmed. JKS-i järgi on oluliseks erinevuseks julgeoleku- ja taustakontrolli vahel asjaolu, et taustakontrolli käigus ei ole lubatud jälitustoimingute tegemine. Siinkohal muudab eelnõu oluliselt kehtivat õigust, mille järgi on jälitustoimingute tegemine taustakontrolli käigus lubatud kriminaalmenetluse seadustiku⁴ § 126³ lõike 1 järgi. KrMS § 126³ lõikes 1 nimetatud jälitustoimingud on isiku, asja või paikkonna varjatud jälgimine, varjatult võrdlusmaterjali kogumine, esmauringute tegemine ning asja varjatud läbivaatus ja selle asendamine. Lisaks on võimalik taustakontrolli teostaval asutusel kehtiva õiguse järgi menetluse käigus tutvuda elektroonilise side seaduse § 111¹ lõigetes 2 ja 3 sätestatud andmetega, mida on kohustatud säilitama telefoni- ja mobiiltelefoniteenuse ning telefonivõrgu ja mobiiltelefonivõrgu teenuse ning interneti-ühenduse, elektronposti ja interneti-telefoni teenuse osutaja. Jälitustoimingute läbiviimisel KrMS § 126³ lõike 1 järgi peetakse kehtivates eriregulatsioonides piisavaks aluseks isiku nõusolekut taustakontrolli tegemiseks, mistõttu ei ole seni kohaldatud ka KrMS § 126⁵ lõikes 1 sätestatud prokuratuuri loa nõuet, hoolimata asjaolust, et isikult ei saa eeldada teadlikkust taustakontrolli tegemiseks nõusoleku andmisel selle kohta, et tema suhtes võidakse menetluse käigus teostada ka jälitustoiminguid. Kehtiv õiguslik raamistik riivab põhiõigusi ebaproportsionaalselt, arvestades et teabehankeliseski menetluses on JAS § 27 lõike 2 alusel vaja jälitustegevuseks halduskohtu esimehe või tema määratud halduskohtuniku luba. JKS tõmbab selge piiri julgeolekukontrolli ja taustakontrolli menetluse vahele, lubades jälitustoiminguid *ultima ratio*'na piiratud kujul üksnes julgeolekukontrolli kõrgeima taseme käigus.

3. Seaduse eesmärk

JKS väljatöötamisel on lähtutud Vabariigi Valitsuse 24.04.2014 korraldusega nr 180 kinnitatud „Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2014–2015” ning Eesti Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna 20.03.2014 koalitsioonilepingu osa „Õiguskorra ja siseturvalisus” punktist 5.

1. Turvalisus peab teenima kodanike heaolu. Kogukonna, piirkonna, rahvuse, riigi suveräänsusel on mõtet vaid siis, kui see põhineb inimese vabadusel – tema põhiõiguste ja privaatsuse kaitstusel.
2. Panustame isikuandmete kaitse ja üksikisiku privaatautonomia tagamisse. Tugevdame Andmekaitse Inspektsiooni võimekust ja juriidilist positsiooni üksikisikute õiguste kaitset.
3. Kodanike riigis ei tohi kodanik oma riiki karta.
4. Tagame tõhusa, seadustes kirjeldatud järelevalve jõuametkondade üle.

⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 11.07.2013, 11.

5. Kindlustame, et seadusega oleks sätestatud mõistlikud kriteeriumid ja aeg salastatud materjalide avalikustamiseks, kanname hoolt, et salajaste vahendite suhtes saaks rakendada eriauditeid.

Justiitsministeerium ja Andmekaitse Inspeksioon tegid 2011. aasta märtsis ettepaneku taustakontrolli õigusliku raamistiku kehtestamiseks. Hinnati, et piiratud tasemel salastatud teabe juurdepääsuõiguse andmiseks julgeolekukontrolli teostamisest loobumisel ja selle asemel taustakontrolli menetluse ettenägemine toob kaasa töökoormuse vähenemise ja adressaadi õiguste parem kaitse.⁵ Halduskoormuse vähenemist prognoositi märgatavaks, sest piiratud tasemel riigisaladusele juurdepääsuõigust omas 2011. aastal 3343 isikut, millele lisandusid isikud, kellel on piiratud tasemel salastatud välisteabele juurdepääsuõigus (perioodil 2008-2011 oli sertifikaate piiratud tasemel antud 1222).⁶

2011. aasta novembris tegi siseminister justiitsministrile ettepaneku riigi stabiilsuse ja julgeoleku tagamiseks töötada välja taustakontrolli seaduse eelnõu.⁷ Siseministeeriumi hinnangul oli probleem äärmiselt aktuaalne ja vajas õiguslikku reguleerimist selgetel alustel.⁸ Taustakontrolli sätestamise vajadusele on viidanud ka Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjon nii 21.12.2009 a. istungil kui ka hiljem, andes Justiitsministeeriumile ülesande töötada välja vajalikud eelnõud taustakontrolli reguleerimiseks.

2013. aastal heakskiidetud Vabariigi Valitsuse terrorismivastase võitluse tegevuskava peatüki „Terrorismi ja radikaliseerumise ennetamine ning värbamise tõkestamine“ punkti 9 järgi seati eesmärgiks 2013. aastal „avaliku sektori teenistujate, elutähtsate teenuste ja suure rünnakuriskiga objektidega seotud isikute taustakontrolli regulatsiooni väljatöötamine“.⁹ Julgeoleku- ja taustakontrolli õigusliku raamistiku korrastamise vajadus leidis kinnitust Justiitsministeeriumi eelnõu väljatöötamise kontseptsiooni koostamisel.¹⁰ Siseministri ettepaneku järgse Justiitsministeeriumi väljatöötamiskavatsuse¹¹ julgeoleku- ja taustakontrolli regulatsiooni koostamiseks kooskõlastasid märkustega Kaitseministeerium, Välisministeerium ja Põllumajandusministeerium.¹² Märkusi on käesoleva eelnõu väljatöötamisel arvestatud.

JKS-i koostamise eesmärk on tagada riigi julgeoleku ja riigisaladuse ning salastatud välisteabe kaitse ja isikute põhiõiguste ning vabaduste kaitse taustakontrolli ja julgeolekukontrolli menetluses selle aluste ning korra sätestamise kaudu. Sellest tuleneb, et JKS reguleerib riigi julgeoleku tagamise (põhiseadusliku korra kaitse) eesmärgil teostatavat julgeoleku- ja taustakontrolli, mitte avaliku korra kaitse eesmärgil tehtavat taustakontrolli. Erinevalt julgeolekukontrollist teostatakse taustakontrolli ka korrakaitse eesmärgil. Põhiseadusliku korra kaitse eesmärgi välist taustakontrolli jäävad reguleerima JKS-s sätestatud põhimõtetest lähtuvalt eriregulatsioonid, nagu kohtute seaduse¹³ (edaspidi KS) § 117¹.

Eesmärgiks on seega kehtestada üldregulatsioon taustakontrolli menetluseks ja ajakohastada julgeolekukontrolli õiguslikku raamistikku, lähtudes inimõiguste ja põhivabaduste kaitse

⁵ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus. Praktiliste probleemide analüüs ja ettepanekud kehtiva regulatsiooni muutmiseks. Justiitsministeerium. Tallinn 2011, lk 16.

⁶ Samas.

⁷ Siseministri kiri justiitsministrile „Taustakontrolli reguleerimine“. 17.11.2011 nr 3-11/92-2, lk 1.

⁸ Samas.

⁹ Vabariigi Valitsus. Terrorismivastase võitluse põhialuste lisa - terrorismivastase võitluse tegevuskava. 2013, juurdepääsupiiranguga dokument, lk 6.

¹⁰ A. Lott. Julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse kontseptsioon. Justiitsministeerium 2013, 174 lk.

¹¹ Väljatöötamiskavatsus julgeoleku- ja taustakontrolli regulatsiooni koostamiseks. Justiitsministeerium 25.07.2013.

¹² Ministeeriumide kooskõlastuskirjad on juurdepääsupiiranguga dokumendid.

¹³ Kohtute seadus. – RT I, 29.12.2012, 9.

konventsiooni¹⁴ nõuetest ning Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Riigikohtu kohtupraktikast. Seeläbi viiakse üldregulatsioonid kooskõlla rahvusvaheliselt aktsepteeritud julgeoleku- ja taustakontrolli põhimõtetega. Senine mõnest üldsättest koosnev julgeolekukontrolli õiguslik raamistik ja puuduv taustakontrolli üldregulatsioon ei vasta riigi julgeoleku vajadustele ega põhiõiguste kaitse nõuetele.

Eesmärgiks on viia põhiõiguste riive tasakaalu võimaliku ohuga riigi julgeolekule. Sel eesmärgil diferentseeritakse erinevalt kehtivast ühetasemelisest julgeolekukontrollist meetmeid sõltuvalt riigisaladuse või salastatud välisteabe tasemest (täiesti salajane, salajane, konfidentsiaalne, piiratud), mis tõhustab kontrolli teostamist ja tagab isikute põhiõiguste riive proportsionaalsuse. Eesmärgiks on vältida juhtumeid, kus julgeolekukontrolli teostatakse adressaadi usaldusväärsuse tuvastamiseks sõltumata tema juurdepääsuvajadusest. Taustakontrolli üldregulatsiooni kehtestamine JKS-s võimaldab hinnata adressaadi sobivust teatud ülesannete täitmiseks või piiratud taseme riigisaladusele või vastaval tasemel salastatud välisteabele juurdepääsuks või töötlemiseks riigi ressursside ja isikute põhiõiguste riive seisukohalt proportsionaalsemalt.

Riigisiseses õiguses peab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi olema seaduslik alus, mis sätestaks kontrollimeetmete rakendamiseks tingimused ja piirid. Igasugune jälitustegevus peab vastama seaduse sätetele. Seadus peab olema selgelt sõnastatud ja isikule arusaadav. Sellest tulenevalt on JKS eesmärk sätestada adressaadile võimalikult arusaadavalt julgeoleku- ja taustakontrolli menetlusse puutuv oluline teave kompaktelt ühes menetlust reguleerivas seaduses. Kontrollimeetmete rakendamine ja selle tagajärjed on JKS-i alusel adressaadile ettenähtavad, kontrolli teostavale asutusele antud diskretsioon aga selgelt piiritletud.

JKS-i eesmärk on anda julgeoleku- ja taustakontrollile selged õiguslikud piirid ning ühtlustada kontrolli teostamise praktikat. Eesmärk on sätestada kord adressaadi poolt isikuandmete ankeetides esitatud asjaolude kontrollimiseks julgeoleku- või taustakontrolli käigus, mille alusel oleks võimalik anda põhjendatud arvamus:

- 1) taustakontrolli tulemusel adressaadi sobivus seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks ja piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsuks või selle töötlemiseks või ohu olemasolu riigi julgeolekule seaduses sätestatud juhtudel;
- 2) julgeolekukontrolli tulemusel füüsilise või juriidilise isiku vastavus RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2, § 42 lõigetes 2 ja 3 või § 51 lõikes 2 sätestatud nõuetele konfidentsiaalse, salajase või täiesti salajase taseme riigisaladuse või vastaval tasemel salastatud välisteabe töötlemiseks või sellele juurdepääsu loa või sertifikaadi saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks.

JKS-i eesmärk on kaitsta kontrolli käigus kogutud isikuandmeid ning tagada adressaatide juurdepääs nende kohta kogutud teabele. Julgeoleku- või taustakontrollist tulenevate andmete töötlemisele hakkab eelnõu järgi kohalduma isikuandmete kaitse seadus¹⁵ (edaspidi ka *IKS*) uues regulatsioonis sätestatud erisustega. Selle tulemusel tagatakse adressaadi õigus juurdepääsuks teabele julgeolekukontrolli või taustakontrolli arvamuse kohta ja õigus tutvuda julgeoleku- või taustakontrolli käigus teostatud toimingutega ning kogutud teabega.

JKS-i eesmärk on kehtestada tõhus kontroll julgeoleku- või taustakontrolli teostajate üle. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi peavad olema sätestatud kohased ja tõhusad vastuabinõud kontrolli teostava asutuse volituste ületamise korral. Eelnõu eesmärgiks on võimaldada valitsusvälistel asutustel läbi viia sõltumatut ja efektiivset kontrolli julgeoleku- või taustakontrolli teostavate riigiasutuste üle, tagades ühtlasi õiguse tõhusale menetlusele enda kaitseks.

Julgeoleku- ja taustakontrolli teostavate asutuste üle hakkavad eelnõu kohaselt oma pädevuse piires teostama järelevalvet mh Andmekaitse Inspeksioon IKS-s sätestatud korras, õiguskantsler

¹⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

¹⁵ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 30.12.2010, 11.

õiguskantsleri seaduses¹⁶ sätestatud korras ja Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon JAS-s sätestatud korras.

4. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

JKS koosneb üheteistkümnest peatükist:

1. Üldsätted – sätestatakse seaduse eesmärk, reguleerimis- ja kohaldamisala, selgitatakse mõisteid, mida JKS kasutatakse, sätestatakse julgeoleku- ja taustakontrolli põhimõtted, adressaadi õigused julgeoleku- või taustakontrolli menetluses ning tingimused julgeoleku- või taustakontrolli teostamisest loobumiseks.
2. Taustakontrolli alustamine – määratakse isikud, kelle suhtes peab teostama taustakontrolli ja isikud, kelle suhtes võib vajaduse korral teostada taustakontrolli, sätestatakse alused taustakontrolli teostamise vajaduse üle otsustamiseks, taustakontrolli taotlemiseks ning selle põhjendatuse hindamiseks, samuti määratakse taustakontrolli teostavad asutused.
3. Julgeolekukontrolli alustamine – piiritletakse julgeolekukontrolli teostamist nõudvad ameti- ja tökohad, julgeolekukontrolli teostavad asutused ning sätestatakse alused julgeolekukontrolli taotluse läbi vaatamata jätmiseks.
4. Ankeedid – nähakse ette isikuandmete ankeedi, lisaankeedi ja laiendatud ankeedi sisu ning sätestatakse selle täpsema vormi kehtestamine määrusega.
5. Taustakontrolli teostamine – sätestatakse taustakontrolli teostamise meetmed, korduva taustakontrolli teostamise alused ja taustakontrolliistungid.
6. Julgeolekukontrolli teostamine – diferentseeritakse julgeolekukontrolli meetmed ja tasemed sõltuvalt riigisaladuse või salastatud välisteabe tasemest, millele juurepääsu õigust taotletakse, sätestatakse alused julgeolekukontrolli istungile ning julgeolekukontrolli kõrgeima taseme käigus teostatavale julgeolekujuurdlusele ning tingimused psühhiaatri läbivaatusele suunamiseks, samuti korduvale julgeolekukontrollile ja julgeolekukontrollile Riigikogu liikme suhtes ning kohtumenetluses.
7. Julgeoleku- või taustakontrolli arvamus – sätestatakse alused nii taustakontrolli kui julgeolekukontrolli arvamuse andmiseks ning tagajärjed julgeolekukontrolli negatiivse arvamuse korral.
8. Teavitamine – nähakse ette adressaadi õigus saada teavet julgeolekukontrolli või taustakontrolli arvamuse ja tema kohta kogutud teabe ning toimingute kohta ning sellise teabe jagamisest keeldumise alused, määratakse julgeoleku- või taustakontrolli arvamusest teavitamise kord.
9. Andmete töötlemine – sätestatakse nõuded julgeoleku- või taustakontrolli käigus ja selle tulemusel kogutud andmete töötlemisele, säilitamisele ning edastamisele riigiasutustele.
10. Järelevalve – määratakse Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvemenetlus, õiguskantsleri menetlus, Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve julgeoleku- või taustakontrolli teostavate asutuste üle.
11. Lõppsätted – määratakse kindlaks seaduse jõustumise aeg ja nähakse ette vajalikud muudatused teistes seadustes.

1. ptk. Üldsätted

Eelnõu § 1. Seaduse reguleerimisala ja eesmärk

JKS reguleerib julgeoleku- ja taustakontrolli kui eraldiseisva menetsustoimingu teostamist, nende käigus kogutud teabega tutvumist, andmete töötlemist ning järelevalvet julgeoleku- või taustakontrolli teostavate asutuste üle.

¹⁶ Õiguskantsleri seadus. – RT I, 29.12.2012, 39.

Taustakontrolli üldregulatsioon Eestis puudub. Taustakontrolli tegemine on reguleeritud lennundusseaduse¹⁷ (edaspidi *LennS*) §-s 46⁷ „Taustakontroll“, prokuratuuriseaduse¹⁸ (edaspidi *ProkS*) §-s 15¹ „Prokuröriteenistusse kandideeriva isiku tausta kontrollimine“, politsei ja piirivalve seaduse (edaspidi *PPVS*)¹⁹ §-s 42 „Andmete kogumine isiku teenistusse võtmise otsustamiseks“, vangistusseaduse²⁰ (edaspidi *VangS*) §-s 114¹ „Taustakontroll“, Kaitseväge korralduse seaduse²¹ §-des 41³–41¹⁰ ja KS §-s 117. Viimane on aluseks nii kohtunikuabide (kohtute seaduse § 117¹), kohtudirektorite (kohtute seaduse § 125 lg 3), notari (notariaadiseaduse²² § 24¹), kohtutäituri ja kohtutäituri abi (kohtutäituri seaduse²³ § 18) kui ka pankrotihalduri kandidaatide (pankrotiseaduse²⁴ § 57 lg 8) usaldusvääruse kontrolliks. Kaitsealiidu liikmete vastuvõtmine on reguleeritud Kaitsealiidu seaduse²⁵ §-de 24 ja 80 alusel. Nendest eriregulatsioonidest eristuvad seadused, kus taustakontrolli menetluse asemel on jälitustegevuse seaduse kehtetuks tunnistamise järel 2012. aastal reguleeritud jälitustoimingute tegemise õigus isiku teenistusse võtmise või muul põhjusel usaldusvääruse üle otsustamiseks (maksukorralduse seaduse²⁶ § 81², tolliseaduse²⁷ § 22², turvaseaduse²⁸ § 46¹, relvaseaduse²⁹ § 35², strateegilise kauba seaduse³⁰ § 76). Taustakontrolli ei ole nimetatud eriregulatsioonides ühtsetel alustel reguleeritud ja seda on tehtud üldsõnaliselt.

Julgeolekukontrolli teostamine on reguleeritud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse³¹ (edaspidi *RSVS*) §-des 47–49, mille järgi teostatakse julgeolekukontrolli Kaitsepolitsei ameti või Teabeameti poolt julgeolekuasutuste seaduses (JAS) sätestatud korras. See tähendab JAS §-des 22–26 sätestatud meetmeid: riigiasutuselt, avalik-õiguslikult asutuselt, füüsiliselt isikult piiramatult abi nõudmine (JAS § 22); isiku, asutuse ja organi teesklemine (JAS § 23); postisaadetise läbivaatus (JAS § 25); pealtkuulamine, -vaatamine, salvestamine (JAS § 25); isikuandmete kogumine (s.h salajasele koostööle kaasatud isiku kaudu), varjatud jälgimine, isiku samasuse varjatud tuvastamine, elektroonilise side võrgu kaudu edastatavate sõnumite edastamise fakti, kestuse, viisi ja vormi ning edastaja või vastuvõtja isikuandmete ja asukoha kohta andmete kogumine, varjatud sisenemine eluruumi, muusse ehitisse või valdusse, andmekogusse, töökohta või sõidukisse teabe varjatud kogumiseks või salvestamiseks või selleks vajalike abivahendite paigaldamiseks (JAS § 26). Isiku õigust sõnumi saladusele piiratakse ning sisenetakse varjatult eluruumi, muusse ehitisse või valdusse, andmekogusse, töökohta või sõidukisse teabe varjatud kogumiseks või salvestamiseks või selleks vajalike abivahendite paigaldamiseks halduskohtu esimehe või tema määratud halduskohtuniku loa alusel. Jälitustegevus on samas vaid üks julgeolekukontrolli tahkudest, mistõttu kõnesolevat üldviidet JAS-le ei saa pidada julgeolekukontrolli regulatsiooni mõttes piisavaks. Julgeolekukontrolli üldregulatsioon on seega Eestis olemas, kuid puudulikult reguleeritud.

Eelnõu lähtub seaduse reguleerimisala kehtestamisel teiste lähedaste õigussüsteemide, sarnase julgeolekukeskkonna või julgeolekuasutuste tegevuse reguleerimise pikaajase kogemusega demokraatlike õigusriikide eeskujust: Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia. Eelnõu väljatöötamisel on arvestatud ka Austria ja Ungari õiguslikke raamistikke. Saksamaa

¹⁷ Lennundusseadus. – RT I, 30.12.2011, 9.

¹⁸ Prokuratuuriseadus. – RT I, 21.12.2012, 16.

¹⁹ Politsei ja piirivalve seadus. – RT I, 02.07.2013, 18.

²⁰ Vangistusseadus. – RT I, 05.07.2013, 21.

²¹ Kaitseväge korralduse seadus – 01.08.2014 jõustuma kavandatud redaktsioon.

²² Notariaadiseadus. – RT I, 30.12.2010, 8.

²³ Kohtutäituri seadus. – RT I, 31.12.2012, 18.

²⁴ Pankrotiseadus. – RT I, 21.12.2012, 14.

²⁵ Kaitsealiidu seadus. – RT I, 20.03.2013, 1.

²⁶ Maksukorralduse seadus. – RT I, 07.06.2013, 3.

²⁷ Tolliseadus. – RT I, 05.07.2013, 16.

²⁸ Turvaseadus. – RT I, 11.07.2013, 17.

²⁹ Relvaseadus. – RT I, 28.05.2013, 10.

³⁰ Strateegilise kauba seadus. – RT I, 29.06.2012, 43.

³¹ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus. – RT I, 22.12.2011, 24.

Julgeolekukontrolli seaduse³² ning Soome julgeolekukontrolli seaduse³³ reguleerimisala hõlmab nii julgeolekukontrolli kui ka taustakontrolli tegemist. JKS-i reguleerimisala hõlmab nii tausta- kui ka julgeolekukontrolli seetõttu, et mõlema menetluse kõiki aspekte on võimalik isikule arusaadavalt ja normitehniliselt korrektselt avada üksnes eraldiseisvas menetlust reguleerivas seaduses.

Eelnõus ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse³⁴ (edaspidi *HMS*) sätteid, arvestades eelnõu erisusi ning RSVS-i. RSVS-i erisustega arvestamine tuleneb peamiselt asjaolust, et julgeolekukontrolli menetluse eesmärgiks on riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse tagamine, mistõttu on JKS otseselt seotud RSVS-ga.

Isikute põhiõiguste ja vabaduste kaitse ning riigi julgeolek on teineteist täiendavad põhiseaduslikud väärtused. Julgeoleku- ja taustakontroll eeldab põhiseaduslike väärtuste hoolikat kaalumist, et tagada põhiõiguste ja vabaduste kaitse ning riigi julgeoleku vahel riigi arenguks soodne tasakaal. Riigi julgeolek, mis sõltub olulisel määral riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitsest, on põhiseaduslik väärtus, millela on põhiõiguste ulatuslik ja järjekindel tagamine PS § 14 mõttes raskendatud, kui mitte võimatu. Julgeoleku- või taustakontrolli menetluse vajalikkust riigi julgeoleku tagamiseks on tunnustatud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas.³⁵ Põhiseaduse preambulist tuleneb Eesti riigi kohustus kindlustada ja arendada riiki, mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele. Sellise riigi toimimiseks on tarvilik tagada stabiilne keskkond, milles isikud saavad teostada oma põhiõigusi ja vabadusi. Põhiseaduse preambulist ja PS §-st 14 tuleneva põhiõiguste ja vabaduste kaitse tagamise kohustuse täitmiseks peab riik seega kindlustama stabiilse julgeolekukeskkonna. Julgeoleku- ja taustakontrolli menetlus täidab sisuliselt seda eesmärki, tingides samas isikute era- ja perekonnaelu puutumatusse riive.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi on era- ja perekonnaelu puutumatusse riive õiguspärane, kui see on kooskõlas seadustega, toimunud seaduste alusel ja vajalik demokraatlikus ühiskonnas. Kohus on märkinud, et „politseiriigile omane jälitustegevus kodanike üle on talutav EIÕK alusel üksnes siis, kui see on tingimata vajalik demokraatlike institutsioonide kaitseks.“³⁶ Vajalikkust tuleb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi tõlgendada kitsendavalt.³⁷ Vajalikkuse kriteerium ei ole Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi samatähenduslik terminiga „asendamatu“, kuid sellel ei ole ka paindlikkust, mis iseloomustab sõnu nagu „lubatav“, „tavaline“, „kasulik“ või „mõistlik“.³⁸

Piirangute kehtestamine nii põhiseadusega kui inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga sätestatud õigustele peab vastama tungivale ühiskondlikule vajadusele ja olema proportsionaalne sellega taotletava legitiimse eesmärgi suhtes.³⁹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni norme, millega nähakse ette erandid kaitstavatele õigustele, tuleb tõlgendada Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi kitsendavalt.⁴⁰ Riikidel on seega teatud kaalutusõigus piirangute kehtestamisel põhiseadusega ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga sätestatud õiguste suhtes,

³² Gesetz über die Voraussetzungen und das Verfahren von Sicherheitsüberprüfungen des Bundes (Sicherheitsüberprüfungsgesetz), 20.04.1994. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/s_g/gesamt.pdf (19.09.2013).

³³ Laki turvallisusselvityksistä, 08.03.2002/177. Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020177> (19.09.2013).

³⁴ Haldusmenetluse seadus. – RT I, 23.02.2011, 8.

³⁵ Vt nt EIKo 26.03.1987. Case of Leander v. Sweden. § 49. European Commission of Human Rights 11.10.1988, Ian Nimmo v. the United Kingdom, lk 3. European Commission of Human Rights 10.09.1993, Patricia Hewitt and Harriet Harman v. the United Kingdom, lk. 13.

³⁶ EIKo 08.09.1978, Klass and Others v. Germany. § 42.

³⁷ Samas, § 42; EIKo 25.03.1983. Case of Silver and Others v. the United Kingdom. § 97.

³⁸ EIKo 07.12.1976. Case of Handyside v. the United Kingdom. § 48. Silver (viide 39) § 97.

³⁹ Klass (viide 38) § 51. Leander (viide 37) §§ 58-60, 67. Handyside (viide 40) §-d 48-49. Silver (viide 39) § 97.

⁴⁰ Klass (viide 38) § 42. Silver (viide 39) § 97.

kuid üksnes Euroopa Inimõiguste Kohus võib anda lõpliku hinnangu nende õiguspärasusele ja kooskõlale inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga.⁴¹

Julgeoleku- ja taustakontrolli menetluse aluste ja korra sätestamise vajadus JKS-s lähtub põhimõttest, mille kohaselt peab riigisiseses õiguses olema seaduslik alus, mis sätestab kontrollimeetme rakendamisele tingimused ja piirid.⁴² Julgeolekuasutuse ja taustakontrolli teostava asutuse poolt rakendatava meetme tagajärjed julgeolekukontrolli või taustakontrolli käigus peavad olema seaduse alusel isikule ettenähtavad, seadus selgelt sõnastatud ja isikule kättesaadav.⁴³ Kontrolli teostavale asutusele antud diskretsioon peab olema selgelt piiritletud.⁴⁴ Samuti peab igasugune jälitustegevus vastama seaduse sätetele ja olema erapooletu.⁴⁵

Eelnõu eesmärgiks on lahendada olukord, kus puuduv taustakontrolli üldregulatsioon ja napp julgeolekukontrolli õiguslik raamistik tingivad vastuolu õiguselguse ja õigusriigi põhimõtetega. Euroopa Inimõiguste Kohtu varasemas kohtupraktikas on asutud järgmisele seisukohale: „Esiteks peab seadus olema küllaldaselt kättesaadav: kodanik peab olema võimeline viitama antud õiguslikule olukorrale vastavatele juriidilistele sätetele. Teiseks ei saa juriidilist normi vaadelda õigusaktina, kui see pole sõnastatud piisava täpsusega võimaldamaks kodanikul seada sellele vastavusse oma käitumist: kodanik peab olema võimeline – vajadusel vastava nõuandmisega – valitsevates oludes mõistlikus ulatuses ette nägema tagajärgi, mis tema teguviisiga võivad kaasneda.”⁴⁶ Riigikohus on märkinud, et demokraatliku õigusriigi põhimõttest tulenevalt peab õigusaktide süsteem olema õiguse adreassaatidele arusaadav,⁴⁷ kusjuures „möödupuuks on normi adressaadiks olev kujuteldav keskmiste võimetega isik.”⁴⁸ Euroopa Inimõiguste Kohus on seda nõuet täpsustanud julgeolekuasutuste kontekstis, leides, et isiku põhiõiguste piiramise korral peavad reeglid olema selged, detailsed, määratledes sekkumise ulatuse ja tingimused: „Seadus peab olema sõnastuses piisavalt selge, et pakkuda kodanikele piisavat alust tingimuste ja juhtude suhtes, mil avalik võim võib teostada sedasorti salajast ning potentsiaalselt ohtlikku sekkumist eraellu.”⁴⁹ Teisisõnu peab õigusakti pinnalt olema tuletatav riigi tegevuse piisav ennustatavus kodanikule arusaadaval moel, sh julgeoleku- või taustakontrolli menetluses.

Kehtivas õiguslikus raamistikus on sätestatud piiratud ulatuses töö- või ametikohad, mis nõuavad neil töötavate isikute taustakontrolli tegemist. Taustakontrolli teostatakse siiski laialdaselt, sageli mööda minnes õigusliku aluse nõudest. Isik ei pruugi olla teadlik sellest, et tema era- või perekonnaelu puutumatus õigust riivatakse. Tulenevalt taustakontrolli üldregulatsiooni puudumisest teostatakse praktikas julgeolekukontrolli ka näiteks koristajate, valvurite, riigiasutuste eraõiguslike lepingupartnerite töötajate jt suhtes, kellel ei ole riigisaladuse teadmise vajadust. Asutustel on tundlike ametikohtade puhul taustakontrolli õigusliku raamistiku puudumise tõttu kiusatus suurendada juurdepääsuõigusega ametikohti isiku usaldusväärse tuvastamise huvides – tegeliku teadmismvajaduseta. Oluline on järgida RSVS § 26 lõikes 3 sätestatud põhimõtet, mille järgi juurdepääsuõigust ei anta ainuüksi eesmärgil lubada isikule sissepääs turvaalale või kergendada seal liikumist. Eelnõu eesmärk on seega

⁴¹ Handyside (viide 40) § 49. Silver (viide 39) § 97.

⁴² Leander (viide 37) § 67. EIKo 02.08.1984, Case of Malone v. the United Kingdom, § 70.

⁴³ RKÜKo 28.10.2002, 3-4-1-5-02. RKPJKo 15.12.2005, 3-4-1-16-05. EIKo 26.11.1992, The Sunday Times v. the United Kingdom, §§ 87-88; Nimmo (viide 37), lk 3. Hewitt and Harman (viide 37), lk 13. Malone (viide 44) §§ 66-67, 70. Silver (viide 39) §-d 86-88.

⁴⁴ Malone (viide 44) §-d 67-68, 70, 79, 81. Nimmo (viide 37) lk 3; Hewitt and Harman (viide 37) lk-d 3, 12, 13.

⁴⁵ Klass (viide 38) § 43. Malone (viide 44) §-d 67-68, 70, 79, 81. Nimmo (viide 37) lk 3. Hewitt and Harman (viide 37) lk-d 3, 12, 13.

⁴⁶ The Sunday Times (viide 45) § 49.

⁴⁷ RKPJKo 17.06.1998, 3-4-1-5-98, p V. RKKKo 11.06.2008, 3-1-1-32-08, p 15.

⁴⁸ RKPJKo 15.12.2005, 3-4-1-16-05, p 23. Vt ka RKPJKo 20.03.2006, 3-4-1-33-05.

⁴⁹ Leander (viide 37), § 67. Vt ka Hewitt and Harman (viide 37), pp 12-13. Vt ka EIKo 29.06.2006, Gabriele Weber and Cesar Richard Saravia v. Germany, § 94.

asendada kehtiv puudulik õiguslik raamistik julgeoleku- ja taustakontrolli üldregulatsiooniga, mis järgiks põhiseaduse ning inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni nõudeid.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi tuleb isikule edastada tema kohta teostatud julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teave niipea, kui see ei ohusta olulisel määral riigi julgeolekut.⁵⁰ Adressaadi õigus vastuargumentide esitamisele ei ole Kohtu praktika järgi nimelt absoluutne õigus. Sellele kohalduvad erandid, millela võib tuleneda julgeolekuohust. Taustakontroll seondub riigi julgeolekuga, mille osas ei pruugi täielik avalikustamine olla võimalik.⁵¹ Adressaadi teavitamata jätmine julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud andmetest ei pruugi seega tingimata olla inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga vastuolus.⁵²

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi on sellegipoolest oluline, et kontrolli tulemuse väljaselgitamisel oleks järgitud adressaadi kaasaraäkimisõigust. See tähendab, et eriti juhul, kui langetatakse isiku suhtes kontrolli tulemusel negatiivne otsus, peaks tal olema õigus olla ära kuulatud ja esitada vastuargumente.⁵³ Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi peaks adressaadil olema seega üldine võimalus kaitsta oma mainet, n-ö oma head nime. See on oluline ennekõike olukordades, kus julgeoleku- või taustakontrolli tulemusel füüsilise või juriidilise isiku sisuliselt julgeolekuohuks tunnistamine võib põhjustada temale varalise või mittevaralise kahju.⁵⁴ Nendest põhimõtetest lähtuvalt on välja töötatud kõnesolev eelnõu.

Tulenevalt eelnõu seotusest riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitsega, kasutatakse JKS eelnõu § 1 lõike 4 järgi mitmeid RSVS §-s 3 defineeritud termineid: „riigisaladus“, „salastatud välisteave“, „juurdepääsuvajadus“, „juurdepääsuõigus“, „töötlamine“ ja „riigi julgeoleku volitatud esindaja“. Riigisaladus on Eesti Vabariigi julgeoleku või välissuhtlemise tagamise huvides avalikuks tuleku eest kaitset vajav RSVS-s ja RSVS-i alusel antud õigusaktides sätestatud tunnustele vastav teave, välja arvatud salastatud välisteave. Salastatud välisteave on välisriigi, Euroopa Liidu, NATO või mõne muu rahvusvahelise organisatsiooni või rahvusvahelise kokkuleppega loodud institutsiooni poolt salastatud ja Eestile avaldatud teave ning Eesti Vabariigi poolt välislepingu täitmiseks loodud teave, mis tuleb salastada välislepingu kohaselt. Salastatud välisteabe kaitse korraldamise ja kontrolli ülesanne on riigi julgeoleku volitatud esindajal, s.o. Kaitseministeeriumi põhimääruses määratud Kaitseministeeriumi struktuuriüksus.⁵⁵

Juurdepääsuvajadus on töö- või teenistusülesandest, samuti õppe- või uurimistööst, riigihankest või rahvusvahelisest hankest tulenev riigisaladuse või salastatud välisteabe töötlemise vajadus ning õigus tutvuda riigisaladuse või salastatud välisteabega muul RSVS-s sätestatud alusel. Juurdepääsuõigus on seevastu isiku õigus töödelda riigisaladust või salastatud välisteavet ametikohajärgselt või asutuse juhi otsuse, juurdepääsuloa või -sertifikaadi, tunnistajakaitse kaitseabinõude kohaldamise või uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu määruse alusel. Töötlamine on teabe või teabekandja koostamine, märgistamine, kogumine, hoidmine, säilitamine, vedamine, reprodutseerimine,

⁵⁰ Weber and Saravia (viide 51) § 135.

„As soon as notification can be carried out without jeopardising the purpose of the restriction after the termination of the surveillance measure, information should, however, be provided to the persons concerned (see, mutatis mutandis, Leander, cited above, lk 27, § 66, and Klass and Others, cited above, lk 27, § 58).“

⁵¹ Klass (viide 38) § 69. Leander (viide 37) §-d 66, 78-79, mille kohta vt eriarvamusi kohtunikelt Ryssdal, Pettii ja Russo, samas lk-d 20-22.

„For the purposes of the present proceedings, and effective remedy“ under Article 13 (art. 13) must mean a remedy that is as effective as can be having regard to the restricted scope for recourse inherent in any system of secret checks on candidates for employment posts of importance from a national security point of view.“

⁵² Klass (viide 38) § 58

⁵³ Leander (viide 37) §-d 31, 61.

⁵⁴ EIKo 10.07.1998, Tinnely&Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom, §§ 89-90. Vt ka EIKo 20.09.2005, Ingrid Segerstedt-Wiberg and Others v. Sweden, lk-d 16-17.

⁵⁵ Vt riigi julgeoleku volitatud esindaja kohta arvutivõrgus: <http://www.nsa.ee> (19.09.2013).

edastamine, hävitamine, nendest väljavõtete tegemine, nendega tutvumine või muu teabe või teabekandjaga tehtav toiming, sõltumata toimingu teostamise viisist või kasutatavatest vahenditest.

JKS-s kasutatakse eelnimetatud termineid RSVS-s kasutatud tähenduses. Lisaks eelnimetatud RSVS-s defineeritud terminitele sätestatakse JKS-s terminite „julgeolekukontroll“ ja „taustakontroll“ tähendused.

Eelnõu § 2. Seaduse kohaldamisala

JKS kohaldub füüsilise isiku suhtes juurdepääsu andmiseks piiratud tasemel riigisaladusele. JKS kohaldub samuti füüsilise isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal politseiteenistuses politseiametnikuna (välja arvatud politseiametnikud Kaitsepolitseiametis), vanglateenistuses vanglaametnikuna, tegevteenistujana, ametnikuna või töötajana Kaitseväes, päästeteenistuses päästeametnikuna (kelle teenistusülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötaja on Siseministeerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistöö tegemine või kellel on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele), prokuratuuris prokuröri või prokuröri abina.

Lisaks kohaldub JKS sisekaitsealase rakenduskõrgkooli politsei-, pääste- või vanglateenistuse erialal õppima asumisel, Kaitseväe tegevliikmeks astumisel, abipolitseinikuks kandideerimisel, juurdepääsu saamiseks lõhkematerjalile, lõhkematerjali käitlemise korraldamiseks või lõhketööde tegemiseks, suure rünnakuriskiga objekti hõlmava turvateenuse osutamise tegevusloa taotlemisel, litsentsi taotlemisel strateegilise kauba veoks või teenuse osutamiseks. JKS kohaldub ka isikute suhtes, kelle tegevusega ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt võib kaasneda oht riigi julgeolekule teatud elutähtsat teenust osutavas asutuses või ettevõttes, suure rünnakuriskiga objektidel, valitsusasutuses, valitsusasutuse hallatavas riigiasutuses või põhiseaduslikus institutsioonis.

Ühtlasi kohaldub JKS füüsilise isiku suhtes, kes vajab juurdepääsuõigust või selle kehtivuse pikendamist konfidentsiaalse või kõrgema taseme riigisaladusele või vastaval tasemel salastatud välisteabele (välja arvatud riigisaladusele ametikohajärgsel juurdepääsul) ja juriidilise isiku suhtes töötlemisloa saamiseks või töötlemisloa kehtivuse pikendamiseks.

JKS ei kohaldata Vabariigi Presidendi ja Riigikogu esimehe suhtes. Vabariigi Presidendi suhtes julgeolekukontrolli teostamisest erandi ettenägemisel lähtutakse RSVS § 51 lõikest 3. See järgib riigipeade suhtes kehtivat rahvusvahelist tava julgeolekukontrolli mitte teha, hoolimata Põhja-Atlandi lepingu osalisriikide teabekaitse kokkuleppe⁵⁶ artiklist 3. Selle ingliskeelne õiguslikult siduv versioon näeb ette (erinevalt eestikeelsest mitteametlikust tõlkest) sõnaselgelt julgeolekukontrolli mitte teostamist (ingl *security vetting*), kuid siiski isiku usaldusväärsuse tagamist menetluse käigus, kõigi tema kodakondsusega isikute suhtes, kellel on ametiülesannete täitmisel juurdepääs salastusmärkega „confidential“ ja kõrgemal salastustasemel teabele või kes seda taotlevad.

RSVS § 27 lg 1 punkti 2 järgi on ka Riigikogu liikmel kõigile riigisaladuse tasemetele juurdepääsu õigus seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ametikohajärgselt. RSVS § 51 lõike 3 järgi ei kohaldu see õigus salastatud välisteabe suhtes. Kui välislepingu kohaselt on julgeolekukontrolli läbiviimine salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmise kohustuslik eeltingimus, teostatakse RSVS § 51 lõike 3 järgi julgeolekukontroll kõigi isikute, sh Riigikogu esimehe suhtes, välja arvatud ametikohajärgse juurdepääsuõigusega Vabariigi President. JKS-s sätestatakse, et lisaks Vabariigi Presidendile ei teostata julgeolekukontrolli salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse saamiseks ka Riigikogu esimehe suhtes. Riigikogu esimees on PS § 83 järgi Vabariigi Presidendi ainus asendaja. Põhimõtet parlamendi esimehe ja presidendi suhtes julgeolekukontrolli mitte teha on järgitud teisteski

⁵⁶ Põhja-Atlandi lepingu osalisriikide teabekaitse kokkulepe. – RT II 2004, 34, 127.

Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni liitlasriikides, nagu Leedu ja Poola.⁵⁷ See lähtub parlamendi esimehe kui seadusandliku võimu esindaja sõltumatuse ja puutumatus tagamise eesmärgist.

Parlamendi esimehe põhifunktsioonidena tunnustatakse PS § 69 järgi rahvaesinduse esindamist, juhtimist ning selle töö korraldamist.⁵⁸ PS § 4 järgi on Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus korraldatud võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel. Riigi kolm võimuharu – täidesaatev, seadusandlik ja kohtuvõim – täidavad riiklikus julgeolekupoliitikas tähtsaid rolle. Seadusandlik võim rakendab parlamentaarset järelevalvet, võttes vastu seadusi, mis määratlevad ja reguleerivad julgeolekuasutusi ja nende volitusi ning kiidab heaks vastavad eelarveeraldised. Seda tööd juhib Riigikogu esimees. Riigikogu esimehe suhtes on seega oluline tagada tema sõltumatus täidesaatvast võimust. Julgeolekukontrollile allutamisel sõltuks ta julgeolekuasutusest, mis koguks täidesaatva võimu esindajana tema kohta isikuandmeid julgeolekukontrolli meetmete, s.h potentsiaalselt jälitustegevuse kaudu. Isikuandmeid säilitatakse menetluse järel sihtotstarbelises toimikus julgeolekukontrolli teostanud asutuses. See ei järgiks Riigikogu esimehe sõltumatuse nõuet. Riigikogu täidab julgeolekuasutuste järelevalve funktsiooni, mistõttu on põhjendatud selle tööd juhtivale kõrgeima võimu poolt valitud Riigikogu esimehele erandi sätestamine julgeolekukontrolli menetluses sarnaselt Vabariigi Presidendiga.

Salastatud välisteabe jaoks juurdepääsuõiguse, töötlemis- või juurdepääsuloa või juurdepääsusertifikaadi taotlemisel kohaldub JKS, arvestades RSVS-i salastatud välisteavet käsitlevas 3. peatükis või välislepingus sätestatud erisusi. Eelnõu järgi kohaldub julgeoleku- või taustakontrollis kogutud andmete töötlemisele isikuandmete kaitse seadus JKS-s sätestatud erisustega. Kehtivas õiguses ei kohaldu taustakontrolli suhtes IKS § 15 lõike 2 järgi, mis sätestab, et IKS ei kohaldu andmete töötlemisele, kui see toimub isiku nõusolekul või seaduse alusel. JKS-s sätestatakse IKS-i kohaldumine taustakontrolli menetlusele.

Samuti ei kohaldu kehtiva õiguse järgi julgeolekukontrolli käigus kogutud teabele IKS ega avaliku teabe seadus⁵⁹ (edaspidi AvTS) tulenevalt IKS § 15 lõikest 2 ja asjaolust, et erinevalt teiste Euroopa riikide nagu Saksamaa, Soome, Sloveenia⁶⁰ ja Suurbritannia julgeolekukontrolli regulatsioonidest käsitletakse Eestis julgeolekukontrolli käigus isiku kohta kogutud teavet riigisaladusena. JAS §-de 22 kuni 26 alusel rakendatud kontrollimeetmed tähendavad jälitustegevust. Lisaks sätestab riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra⁶¹ § 7 lg 4 punkt 1, et julgeolekuasutuse ülesannete täitmisel varjatult kogutud teabe ja selle kogumist kajastava teabe osas on riigisaladuseks JAS-i alusel varjatult kogutud ja kogutav teave ning töökorraldused selle teabe kogumiseks. See teave salastatakse salajasel tasemel 50 aastaks. Salastatus kustub, kui julgeolekuasutuse ülesannete täitmiseks on julgeolekuasutuse peadirektori otsusel vajalik teabe avalik kasutamine.

Olukord, kus kehtiva õiguse järgi taustakontrollile ega julgeolekukontrollile IKS ei kohaldu, on tavatu nii Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste valguses kui teiste Euroopa riikide nagu Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia kontekstis. Eelnõu kohaselt sätestatakse JKS-s adressaadile arusaadavalt, et julgeoleku- või taustakontrollist tulenevate andmete töötlemisele kohaldub isikuandmete kaitse seadus JKS-s sätestatud erisustega. Erisused on tingitud näiteks jälitustegevuse piiratud kasutamisest julgeolekukontrolli menetluses.

⁵⁷ A. Kulu. NATO salastatud teabele juurdepääsusertifikaatide väljastamine Belgia, Leedu, Läti, Poola, Saksamaa parlamendiliikmetele: lühiuuring. Riigikogu kantselei õigus- ja analüüsiosakond. 31.01.2012, lk 2, 3.

⁵⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2012, lk 555.

⁵⁹ Avaliku teabe seadus. – RT I, 19.12.2012, 5.

⁶⁰ Classified Information Act, 2003; Decree on vetting and issue of security clearance certificates, 2006.

⁶¹ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord. – RT I, 19.03.2012, 5.

Eelnõu § 3. Julgeolekukontroll

Julgeolekukontroll on JKS-s defineeritud adressaadi vastavuse hindamisena riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 32 lõigetes 1 ja 2 või § 42 lõigetes 2 ja 3 või § 51 lõikes 2 sätestatud nõuetele konfidentsiaalse, salajase või täiesti salajase taseme riigisaladuse või vastaval tasemel salastatud välisteabe juurdepääsu loa või sertifikaadi andmiseks või selle kehtivuse pikendamiseks või juriidilise isiku töötlemisloa andmiseks või selle kehtivuse pikendamiseks.

RSVS § 32 lõiked 1 ja 2 sätestavad juurdepääsuloa andmisest ja selle kehtivuse pikendamisest keeldumise alused ning RSVS § 42 lõiked 2 ja 3 töötlemisloa andmisest ja selle kehtivuse pikendamisest keeldumise alused. RSVS § 51 lõige 2 täiendab seda loetelu, sätestades, et kui välislepingust tulenevad juurdepääsuõiguse andmisest keeldumise alused on rangemad võrreldes RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2 või § 42 lõigetes 2 ja 3 sätestatud alustega, siis kontrollitakse julgeolekukontrolli teostades ka välislepingust tuleneva asjaolu esinemist ja vastava asjaolu esinemine on salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmisest keeldumise aluseks.

Adressaadina mõistetakse JKS-s füüsilist või juriidilist isikut, kelle suhtes teostatakse julgeoleku- või taustakontrolli. Juriidilise isiku suhtes teostatakse julgeolekukontrolli töötlemisloa saamiseks või töötlemisloa kehtivuse pikendamiseks. Töötlemisluba ei anna seda omava isikuga lepingulises või teenistussuhtes olevale isikule õigust juurdepääsuks riigisaladusele. Töötlemine on eeltoodud tähenduses teabe või teabekandja koostamine, märgistamine, kogumine, hoidmine, säilitamine, vedamine, reprodutseerimine, edastamine, hävitamine, nendest väljavõtete tegemine, nendega tutvumine või muu teabe või teabekandjaga tehtav toiming, sõltumata toimingu teostamise viisist või kasutatavatest vahenditest.

Eelnõu § 4. Taustakontroll

Taustakontroll tähendab JKS-s füüsilise isiku sobivuse hindamist, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal politseiametnikuna (välja arvatud politseiametnikud Kaitsepolitseiametis), vanglaametnikuna, tegevteenistujana, ametnikuna või töötajana Kaitseväes, päästeametnikuna (kelle teenistusülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötaja on Siseministerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistöõ tegemine või kellel on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele), prokuröri või prokuröri abina. Füüsilise isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal Kaitsepolitseiametis, taustakontrolli ei teostata, sest kohaldub julgeolekukontrolli menetlus.

Lisaks tähendab taustakontroll isiku sobivuse hindamist piiratud taseme riigisaladuse juurdepääsuõiguse saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks. Seni on piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsuks kohaldunud julgeolekukontrolli menetlus. Kõnealuse muudatuse vajalikkust põhjendatakse eelnõu teist peatükki käsitlevas osas. Taustakontrolli definitsioon hõlmab lisaks ohu hindamist riigi julgeolekule juhtudel, kui isiku tegevusega ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt võib kaasneda oht riigi julgeolekule JKS-s täpsemalt loetletud elutähtsat teenust osutavas asutuses või ettevõttes, suure rünnakuriskiga objektil või valitsusasutuses, valitsusasutuse hallatavas riigiasutuses, põhiseaduslikus institutsioonis või seda teenindavas asutuses.

Eelnõu § 5. Põhimõtted

Ülevaate andmiseks isiku õigustest menetluse käigus on põhjendatud JKS-s lähtuda Suurbritannia eeskujul julgeoleku- ja taustakontrolli teostamise üldtingimuste sätestamisest. Euroopa Inimõiguste

Kohtu praktikat, PS § 11 ning JAS § 3 lõiget 2 silmas pidades⁶² ei taasesitata JKS-s üldpõhimõtet, mille järgi ei tohi piirata adressaatide põhiõigusi ja vabadusi suuremas ulatuses kui on proportsionaalne julgeoleku- või taustakontrolli eesmärgi täitmiseks. Selle põhimõtte kohaselt tuleb mitme võimaliku meetme olemasolul kasutada sellist, mis adressaatide põhiõigusi võimalikult vähe piirab. Teabe, sealhulgas isikuandmete kogumine julgeoleku- või taustakontrolli eesmärgil peab toimuma adressaadiadressaadi elu, tervist, vara ega keskkonda kahjustamata.

IKS § 10 lõikest 2 tulenevalt on julgeoleku- või taustakontrolli käigus lubatud teavet, sealhulgas isikuandmeid, töödelda üksnes juhul, kui see on tungivald vajalik menetluse eesmärgi saavutamiseks. Tungiva vajaduse kriteeriumi sisustamisel tuleb lähtuda esmajoones Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikast.⁶³ See tähendab IKS-i seletuskirja järgi, et „haldusorganid ei või suvalistel põhjustel küsida isikute nõusolekut nende andmete töötlemiseks ja töödelda andmeid lihtsalt huvi pärast, vaid isikuandmete töötlemine haldusorgani poolt peab alati olema vajalik temale pandud ülesannete täitmiseks (ulatuslikum töötlemine oleks õigusvastane) /.../“⁶⁴ See nõue moodustab osa proportsionaalsuse kontrollist.

JKS § 5 lõige 1 sätestab, et taustakontrolli käigus ei või kasutada adressaadi kohta teavet, mis pärineb ajast, kui isik ei olnud teovõimeline, välja arvatud, kui see on vajalik sünniaja ja -koha ning hariduskäigu kontrollimiseks. Teovõime regulatsiooni üldine eesmärk on kaitsta isikut oma käitumise õiguslike tagajärgede eest. Käesoleva sätte eesmärk on kaitsta teovõimetut isikut, kelle võime saada aru oma tegude tähenduses ja neid juhtida on vanuse või tervise tõttu piiratud oma faktilise käitumise õiguslike tagajärgede eest tulevikus, kus nimetatud käitumist mõjutavad asjaolud on ära langenud, Sloveenia salastatud teabe seaduse § 25 lõike 6 järgi ei või julgeoleku- või taustakontrolli käigus kasutada adressaadi kohta teavet, mis pärineb ajast, kui isik oli alla 18 aasta vanune. Vanusepiirang on seotud füüsilise isiku täieliku teovõimega, mis algab tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁶⁵ § 8 lõike 2 mõttes täisealiseks saamisega. Justiitsministeeriumi uuringute järgi on samas kõige kõrgem retsidiivsusmäär alaealiste hulgas, s.t mida nooremalt kuritegu toime pannakse, seda suurem on korduvkuriteo tõenäosus.⁶⁶ Eelnõuga seatava taustakontrolli vanusepiirangu seadmisel on arvestatud kuritegevuse statistikaga ja kehtiva õigusega kooskõla tagamisega (nt VangS § 114 p-d 1 ja 2).

Julgeolekukontrolli käigus on JKS § 5 lõike 1 järgi vanusepiiriks 14 aastat, välja arvatud, kui see on vajalik sünniaja ja -koha ning hariduskäigu kontrollimiseks. 14-aastaselt algab isiku süüvõimeiga. Avalikust huvist lähtuvalt võib seega proportsionaalseks pidada vanuselise lävendi diferentseerimist taustakontrollis (18 a.) ja julgeolekukontrollis (14 a.).

Lapse õiguste konventsiooni⁶⁷ artikli 1 järgi mõistetakse lapsena iga alla 18-aastast inimest. ÜRO Lapse Õiguste Komitee on täpsustuseks konventsiooni art 40 lõike 2 b) alapunktile (vii) märkinud, et lapsõigusrikkujat puudutavad dokumendid peavad olema rangelt konfidentsiaalsed ja kolmandatele isikutele kättesaamatud ning et märgistamise ja eelarvamuslike otsuste vältimiseks ei tohiks lapsõigusrikkujat puudutavaid dokumente ega andmeid kasutada järgnevas menetlustes, mis puudutavad teda täiskasvanuna.⁶⁸ Eesti lasteombudsman on samuti leidnud, et alaealisena toimepandud õigusrikkumiste andmete kasutamine julgeoleku- või taustakontrollis võib isiku jaoks

⁶² Klass (viide 38) § 42. Leander (viide 37) § 62 p. ii.

⁶³ Klass (viide 38) § 42. Handyside (viide 40) § 48-49. Silver (viide 39) § 97.

⁶⁴ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu seletuskiri, lk 10. Kättesaadav: www.riigikogu.ee (28.10.2013).

⁶⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2010, 12.

⁶⁶ A. Ahven, J. Salla, S. Vahtrus. Retsidiivsus Eestis. Tallinn 2010, lk 17. Kättesaadav: <http://www.just.ee/retsidiivsus> (05.02.2014).

⁶⁷ Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.

⁶⁸ United Nations Committee on the Rights of the Child. GENERAL COMMENT No. 10 (2007) Children's rights in juvenile justice. CRC/C/GC/10, 25.04.2007, lk 19. Kättesaadav: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf> (30.10.2013).

kaasa tuua eelarvamusliku otsuse.⁶⁹ Samas leidis lasteombudsman, et kuigi eesmärkide saavutamisel tuleb lähtuda kõige vähem isiku õigusi piiravatest abinõudest, ei peaks üleüldse olema välistatud adressaadi suhtes teabe kasutamine, mis pärineb ajast, kui isik oli noorem kui 18-aastane. Seda võib õigustada esmajoones avalik huvi.

Eelnõu § 5 lõige 2 sätestab, et taustakontrolli võib teostada isiku igakordse eelneva kirjaliku nõusoleku alusel. Nõusoleku andmisest keeldumine korduva taustakontrolli teostamiseks võib olla isiku ameti- või töökohale mittevõtmise aluseks ja korduva taustakontrolli teostamisel isiku töölepingu ülesütlemise või ametikohalt vabastamise aluseks avaliku teenistuse seaduse, töölepingu seaduse või muu avalikku teenistust reguleeriva eriseaduse alusel. Igakordse kirjaliku loa põhimõte ei kohaldu julgeolekukontrolli menetlusele, sest julgeolekukontrolli teostaval asutusel on õigus JKS-s sätestatud asjaolude esinemist kontrollida ka juurdepääsuloa ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivusajal. Kehtiva õiguse järgi on RSVS § 47 lõike 3 alusel julgeolekuasutusel õigus isegi viie aasta jooksul pärast juurdepääsuloa ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivuse lõppemist kasutada isiku suhtes JAS-s sätestatud meetmeid, kui isik on loa kehtivuse ajal kokku puutunud salastatud teabega, mille avalikuks tulek kahjustaks oluliselt riigi julgeolekut. Seda ei saa pidada proportsionaalseks isiku põhiõiguste riiveks, mistõttu sellist õiguslikku alust ei ole JKS-s ette nähtud.

Sarnaselt JKS-s sätestatud julgeolekukontrolli õigusliku raamistikuga sätestab Sloveenia salastatud teabe seaduse art 25a lõige 6, et korduva julgeolekukontrolli tegemiseks ei ole vaja isiku sellekohast luba (Sloveenia julgeolekukontrolli määruse art 11 lõige 2, mis korduva julgeolekukontrolli teostamiseks nõuab isiku uut kirjalikku nõusolekut, ei ole seega seadusega kooskõlas). Nii Soome julgeolekukontrolli seaduse § 6 lõike 1 kui ka Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 17 lõike 2 järgi on aga isiku luba kontrolli, sh korduva kontrolli teostamiseks vajalik. Praktikas on Eestis asjassepuutuvate asutuste poolt peetud problemaatiliseks igakordse eelneva kirjaliku nõusoleku nõude sätestamist ainuüksi taustakontrolli suhtes, pidades selle tulemusel isiku teadlikkusel teostatavat korduvat taustakontrolli selle eesmärgi kahjustavaks. Sellise nõude sätestamist julgeolekukontrolli menetluse suhtes on aga kategooriliselt välistatud. Seetõttu isiku nõusoleku nõude sätestamisest korduva julgeolekukontrolli tegemiseks on riigi julgeoleku tagamise eesmärgist tulenevalt eelnõus loobutud.

Kontrollitavalt isikult kirjaliku nõusoleku küsimise eesmärk on tagada, et isik oleks teadlik oma põhiõiguste riivist ja oma õigustest taustakontrolli kestel kui ka selle järel ja anda andmesubjektile kontroll tema andmete töötlemise üle. JKS-i eesmärgiks on erinevalt kehtivast õigusest tagada, et taustakontroll ei toimu isiku suhtes jälitustoimingute vormis. Taustakontrolli teostamiseks nõusoleku andmisest keeldumine võib kaalutusotsuse alusel olla JKS § 5 lõike 2 järgi isiku ameti- või töökohale mittevõtmise, töölepingu ülesütlemise või ametikohalt vabastamise aluseks. See tähendab, et isiku nõusoleku ei saa käsitleda JKS-i tähenduses isiku nõusolekuna Euroopa andmekaitseasutuste töörühma 13. juulil 2007. aastal vastu võetud arvamuse 15/2011 kontekstis nõusoleku määratluse kohta.⁷⁰ Nimelt on nõusolek Euroopa Liidu direktiivi 95/46/EÜ kohaselt üks isikuandmete töötlemise kuuest õiguslikust alusest. Nõusolek on seotud informatsioonilise enesemääramise õiguse põhimõttega. Selleks et nõusolek oleks kehtiv, peab see olema vabatahtlik. See tähendab, et esineda ei tohi negatiivsete tagajärgede ohtu nõusolekust keeldumise korral. Kuna iga õigusakti mõistekasutus on autonoomne, ei välista see sama mõiste kasutamist JKS-is teises tähenduses. JKS § 5 lõikes 2 nimetatud isiku nõusolek taustakontrolli teostamiseks ei ole klassikaline nõusolek IKS § 12 mõttes, vaid sellest piiratum tahteavaldus. JKS mõttes töödeldakse isikuandmeid seaduse, mitte isiku nõusoleku alusel.

⁶⁹ Õiguskantsler. Arvamus: julgeoleku- ja taustakontrollis isiku kohta andmete kasutamine, mis pärinevad ajast, kui isik oli alaealine. 24.10.2013, nr 18-2/131323/1304511, lk 2.

⁷⁰ Andmekaitse töörühm. Arvamus 15/2011 nõusoleku määratluse kohta. 13.07.2011. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_et.pdf (24.09.2013).

JKS § 5 lõike 3 järgi võib muu isiku julgeolekukontrolli käigus seletused või ütlused võtta isiku sellekohasel kirjalikul nõusolekul. Taustakontrolli meetmena tunnistaja ütluste võitmist JKS ette ei näe. Kõnesolev põhimõte lähtub Soome julgeolekukontrolli seaduse § 17 lõikest 1 ja Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 13 lõike 2 eeskujust, mille järgi võib adressaadi abikaasa või elukaaslase kaasata täiendavalt julgeolekukontrolli üksnes tema nõusolekul.

Eelnõu § 5 lõike 4 järgi on adressaadil ja julgeolekukontrolli kaasatud muul isikul kohustus esitada kontrolli teostavale asutusele tõesed andmed. See põhimõte lähtub HMS § 38 lõikes 3 sätestatud koostöökohustusest.

JKS § 5 lõige 5 sätestab, et julgeoleku- või taustakontrolli arvamus ei või põhineda kinnitamata andmetel, väidetel ega kahtlustel isiku võimaliku tulevase õigusrikkumise kohta. Sarnaselt Soome julgeolekukontrolli seaduse § 10 lõikele 1 tuleb juhul, kui julgeoleku- või taustakontrollis kasutatakse teavet käimasoleva süüteomenetluse kohta, selles märkida menetluse hetkeseis.

Kui julgeolekukontrolli või taustakontrolli teostamine on füüsilise isiku suhtes ameti- või töökohale kandideerimisel või muul juhul seadusega sätestatud, tehakse see JKS § 5 lõike 6 järgi teatavaks avaliku konkursi tingimustes. Näiteks sätestab JKS § 8 juhud, millal taustakontrolli teostamine adressaadi suhtes on kohustuslik. See hõlmab ametikohti, millel töötamise eeltingimuseks on piiratud tasemel riigisaladusele juurdepääsu õiguse omamine. Lähtuvalt RSVS § 20 lõikest 5 on ühtlasi riigisaladust valdava asutuse, põhiseadusliku institutsiooni ja juriidilise isiku juht või juhtorgan kohustatud määrama ametikohad, millel töötamise eeltingimuseks on riigisaladusele juurdepääsu õiguse omamine. Ametikohad määratakse eraldi loeteluna või koosseisutabelis, märkides iga ametikoha kohta selleks nõutava riigisaladusele juurdepääsu õiguse taseme. Seega on *ipso facto* julgeolekukontrolli läbimine teatud ametikohal töötamise eeltingimuseks.

Eelnõu § 6. Adressaadi õigused

JKS § 6 lõike 1 järgi on julgeoleku- või taustakontrolli teostava asutuse juhil või tema volitatud isikul kohustus teavitada adressaati õigusest julgeoleku- või taustakontrolli teostamiseks nõusoleku andmisest keeldumiseks, selle teostamise eesmärgist ja menetlusest ning isiku õigustest selle käigus. Kui taustakontrolli menetlust ei ole asutuse juht või tema volitatud isik suuteline selgitama, võib teavitamiskohustuse lugeda täidetuks ka isikule trükitud kujul vajaliku teabe jagamise korral, mida võib täiendada taustakontrolli teostav asutus menetluse käigus.

Kontrolli teostav asutus on taustakontrolli teostav asutus või julgeolekukontrolli teostav julgeolekuasutus. Julgeolekuasutused on JAS § 5 järgi Kaitsepolitseiamet ja Teabeamet. Taustakontrolli teostavad JKS § 12 tähenduses asjaomane valitsusasutus, põhiseaduslik institutsioon või seda teenindav asutus, Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Justiitsministeeriumi vanglate osakond, Kaitsevägi, Päästeamet, Riigiprokuratuur, Kaitseliit või justiitsminister tema poolt volitatud ametnike kaudu.

Nõusoleku andmisest keeldumine esmase taustakontrolli teostamiseks ei saa olla isiku töölepingu ülesütlemise või teenistusest vabastamise aluseks. Kõnesoleval juhul peetakse silmas ettepanekut taustakontrolliks isikule, kes juba töötab ameti- või töökohal. Sellisel juhul ei ole taustakontrolli läbimine ameti- või töökohal töötamise eeltingimuseks erinevalt konkurssidest, kus taustakontrolli menetlus on selgelt ette nähtud. Ometi võib näiteks uue riigisaladuse valdkonna juurutamisest ametiasutuses tuleneda vajadus isiku suhtes varem mitte ettenähtav vajadus isiku suhtes taustakontrolli teostamiseks, millisel juhul isiku keeldumisel ei või teda teenistusest vabastada ega koondada, vaid andma isikule võimaluse jätkata teisel ameti- või töökohal, mille eeltingimuseks ei ole taustakontrolli läbimine.

JKS § 6 lõige 2 sätestab, et isikul on õigus keelduda selliste andmete esitamisest, mis võivad põhjustada tema või tema abikaasa, otsejoones sugulase, õe või venna, õe või venna alaneja sugulase, abikaasa otsejoones sugulase, abikaasa õe või venna suhtes süüteomenetluse.⁷¹ Keeldumisõigusest peab julgeoleku- või taustakontrolli teostav asutus isikut teavitama JKS § 6 lõike 1 järgi. Selline keeldumisõigus on seega erand avaliku teenistuse seaduse⁷² (ATS) § 58 lõikest 2, mille järgi on ametnik kohustatud viivitamata ametiasutust teavitama, kui tekivad asjaolud, mis välistaksid tema teenistusse võtmise tulenevalt ATS § 14 lõikest 1 või 2 või § st 15. JKS § 6 lõige 2 lähtub PS § 22 lõikest 3, mille järgi ei või kedagi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu. Mittesüüstamise põhimõtte on Euroopa Inimõiguste Kohus tunnistanud üldiselt tunnustatud rahvusvaheliseks standardiks, mis omab keskselt tähtsust inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lõikest 1 tulenevalt kriminaalmenetluses.⁷³ Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 13 lõikes 5 on põhimõtet tõlgendatud laiendavalt, sätestades et asjaomane isik võib keelduda selliste andmete esitamisest, mis tooksid kaasa temale, tema Saksamaa kriminaalmenetluse seaduse § 52 lõikes 1 määratletud lähedasele või elukaaslaselisele kriminaaljälituse, distsiplinaarse jälitamise, töölt vabastamise või lepingu ülesütlemise. Seaduse järgi peab keeldumisõigust asjaomasele isikule selgitama.

Eesti kohtupraktika samas enese mittesüüstamise põhimõtte laiendavat tõlgendamist ei toeta. Ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika on selles küsimuses ebaühtlane.⁷⁴ Eelnõuga soovitakse vältida olukorda, kus isik oleks sunnitud valimatult täitma haldusmenetluslikku kaasaaitamiskohustust julgeoleku- või taustakontrolli käigus. JKS § 37 järgi võib taustakontrolli käigus kogutud teavet edastada riigiasutustele julgeolekukontrolli eesmärgil ning julgeolekukontrolli käigus võib isikuandmeid töödelda ja andmeid edastada riigiasutustele ka kriminaalmenetluse eesmärgil. Julgeoleku- või taustakontrolli menetluses kaasaaitamiskohustuse täitmisel adressaadi esitatud ennast süüstavate andmete kasutamine kriminaalmenetluses oleks vastuolus PS § 22 lõikega 3. Üldiselt leitakse, et enesesüüstamise keeld laieneb vaid süütegudele, s.t. kuritegudele ja väärtegudele, mitte kõigile õigusrikkumistele.⁷⁵ Kontrollitaval isikul tuleb põhistada ohtu, et andmeid või tõendeid võidakse tema süüstamiseks kasutada.⁷⁶ JKS § 6 lõike 2 eesmärk on seega tagada, et julgeoleku- või taustakontrolli menetluses isikult kaasaaitamiskohustuse abil saadud andmeid ei kasutataks ära karistuslikus süüteomenetluses. Riigikohus on asunud seisukohale, et „õigus tugineda enese mittesüüstamise privileegile ei sõltu isiku formaalsest menetluslikust seisundist ega ka sellest, kas asjaolude suhtes, mille kohta isikult tõendeid nõutakse, on kriminaalmenetlust alustatud.”⁷⁷ Õiguskantsler on lisanud, et „olukorras, kus samade asjaolude suhtes ei ole algatatud süüteomenetlust, on isikul põhjalikum ülesanne näidata seos tõendite esitamise ja võimaliku süüteomenetluse vahel.”⁷⁸

JKS § 6 lõike 3 järgi on adressaadil õigus esitada taotlus julgeoleku- või taustakontrolli menetluse viivitamatuks lõpetamiseks kontrolli teostavale asutusele. Sarnaselt võib Suurbritannia *Vetting Charter*⁷⁹ esimese punkti järgi adressaat ja soovitaja muuta oma meelt julgeoleku- või taustakontrollis osalemises iga hetk. JKS-s sellisest põhimõttest lähtumine sarnaselt Suurbritannia regulatsiooniga on proportsionaalne nii põhiõiguste kaitsmise kui ka riigieelarve seisukohalt. Taustakontrolli menetlus ja

⁷¹ Lähedase defineerimisest vt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, Tallinn 2008, lk 237.

⁷² Avaliku teenistuse seadus. - RT I, 26.03.2013, 5.

⁷³ EIKo 8.02.1996, John Murray v the United Kingdom, § 45. EIKo 17.12.1996, Saunders v the United Kingdom, §§ 68–69. EIKo 3.05.2001, J. B. v Switzerland, § 64.

⁷⁴ Õiguskantsler. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta: Isiku kaasaaitamiskohustus ja enese mittesüüstamise õigus maksumenetluses. Nr 6-1/120082/1304853, 18.11.2013, lk 11.

⁷⁵ Samas, lk 6, 7.

⁷⁶ Tallinna Ringkonnakohtu 23.11.2011 otsus nr 3-10-3321. EIKo 08.07.2004, Weh v Austria, § 56.

⁷⁷ RKKKo 01.06.2005 nr 3-1-1-39-05, p 14.

⁷⁸ Õiguskantsleri seisukoht (viide 76), lk 11.

⁷⁹ Ministry of Defence. – National security vetting. Vetting Charter. Arvutivõrgus: www.gov.uk/security-vetting-and-clearance (23.09.2013).

eriti julgeolekukontroll on ressursimahukad, mistõttu on põhjendatud adressaadi õiguse sätestamine menetluse katkestamiseks omal soovil sõltumata selle staadiumist.⁸⁰

JKS § 6 lõige 3 hõlmab ka adressaadi õigust psühhiaatri tehtava läbivaatuse mitterahuldava tulemuse korral taotleda menetluse lõpetamist julgeolekukontrolli taotluse tagasivõtmisega enne psühhiaatri tehtava läbivaatuse tulemuse teatavaks tegemist julgeolekukontrolli teostavale asutusele. Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite järgi peab nimelt olema isikul võimalus n-ö puhastada oma hea nimi ning vastasel korral võimalus saada kompensatsiooni julgeolekuohuks olemisega kaasneva varalise ja mittevaralise kahju eest.⁸¹ Seetõttu võimaldab JKS § 6 lõikes 3 sätestatud isiku õigus ära hoida kaudse varalise või mittevaralise kahju tekkimist ning tagada julgeolekukontrolli menetluse käigus arsti ja patsiendi usaldussuhe vastavalt arstieetika koodeksile.⁸²

JKS § 6 lõige 4 sätestab, et kontrolli teostanud asutus teavitab adressaati võimalusest vaidlustada julgeoleku- või taustakontrolli arvamus koos haldusaktiga, mille andmise menetluse käigus see arvamus anti. Samaselt peavad kontrolli teostavad asutused Suurbritannia *Vetting Charter*'i järgi andma adressaadile ja muudele osapooltele soovitusi, kuidas kaevata menetluse üle. *Vetting Charter*'i kaheksas punkt sätestab, et juhul, kui kontrolli tulemus on negatiivne ja see iseseisvalt rikub adressaadi õigusi või vabadusi, teavitatakse adressaati võimalustest vaidlustada julgeoleku- või taustakontrolli arvamus eraldi menetluse tulemusena antavast haldusaktist.

JKS § 6 lõike 5 järgi on kontrollitaval isikul ja tema volitatud esindajal õigus julgeoleku- või taustakontrolli käigus esitada vastuväiteid kogutud andmete kohta enne julgeoleku- või taustakontrolli arvamuse andmist, välja arvatud juhul, kui tal puudub teabele juurdepääs eelnõu § s 35 sätestatud juhul. Kehtivas õiguses sätestab analoogiliselt HMS § 40 lõikest 2, et menetlusosalistele tuleb enne nende õigusi riivava toimingu sooritamist võimaldada esitada kirjalikus, suulises või muus sobivas vormis asja kohta oma arvamus ja vastuväited. Isiku õigusi oluliselt riivava ning järgneva haldusakti andmise seisukohalt olulise arvamuse kui menetlustoimingut sooritamisel on isiku ärakuulamise tagamine sama oluline, sest võimaldab lahenda võimalikud vastuväited julgeoleku- või taustakontrolli teostamise käigus. Samuti tuleneb HMS §-st 13 esindaja kasutamise õigus. JKS § 6 lõige 5 järgib Soome julgeolekukontrolli seaduse § 16 lõike 1 ja Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 6 lõike 1 eeskujul, kus on sõnaselgelt viidatud ka adressaadi esindaja võimalusele menetluse käigus kogutud andmetega tutvumiseks.

Õigust esitada vastuväiteid kogutud andmete kohta võib kasutada näiteks vestluse vormis, mis kehtivas õiguses on sätestatud RSVS § 49 lõikes 4. Praktikast korraldatakse Eestis kõigi juurdepääsuloa taotlejatega enne loa väljastamist vestlus ehk istung haldusmenetluse seaduse § 45 tähenduses, kus muu hulgas on adressaadil võimalik julgeolekukontrolli teostavale asutusele selgitada asjaolusid, mis on tekitanud isiku taustas küsimusi. RSVS § 49 lõige 5 täpsustab, et vestlusel küsitatakse adressaati asjaolude kohta, mis on vajalikud RSVS § s 32 ning § 42 lõigetes 2 ja 3 nimetatud asjaolude kontrollimiseks. Adressaadil on istungil õigus anda seletusi, mida ta peab eespool nimetatud asjaolude kontrollimisel oluliseks. Taustakontrolli eriregulatsioonides sellised alused puuduvad.

JKS § 6 lõige 6 lisab, et lõikes 5 nimetatud vastuväited sisestatakse isiku julgeoleku- või taustakontrolli andmetesse, välja arvatud juhul, kui need on ilmselgelt alusetud või nende tulemusel vaidlustatud andmeid juba parandatakse. Kui selgitused või vastuväited loetakse ilmselgelt alusetuteks, esitatakse

⁸⁰ Secret Intelligence Service MI6. What is Security Clearance? Arvutivõrgus: <https://www.sis.gov.uk/careers/working-for-us/security-vetting/what-is-security-clearance.html> (07.01.2013).

⁸¹ Leander (viide 37), §-d 31, 61. Tinnelly&Sons Ltd (viide 56) §§ 89-90. Segerstedt-Wiberg (viide 56) lk-d 16-17.

⁸² Eesti arstieetika koodeks. Arvutivõrgus: http://engine.koduleht.net/templates/psy/files/mdl_files.php/Eesti_arstieetika_koodeks.pdf (24.09.2013).

menetluse sihtotstarbelisse toimikusse sellekohane kirjalik põhjendus. Selline alus lähtub Soome julgeolekukontrolli seaduse § 16 lõikest 2. Adressaadi ja muude isikute kaitse eesmärgil on oluline, et sarnaselt Suurbritannia regulatsioonile on neil JKS § 6 lõike 7 alusel õigus saada koopia julgeoleku- või taustakontrolli istungi protokollist.

Eelnõu § 7. Julgeoleku- ja taustakontrollist loobumine

Julgeoleku- või taustakontrolli teostamisest võib JKS § 7 järgi loobuda, kui see ei kahjusta korduva julgeoleku- või taustakontrolli eesmärgi ja adressaadi kohta on samal või kõrgemal tasemel julgeoleku- või taustakontroll teostatud. Analoogiliselt sätestab Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 2 lõige 1, et julgeolekukontrollist võib loobuda, kui isiku kohta on juba samaväärne või kõrgema taseme julgeolekukontroll eelnevalt teostatud. Adressaadi suhtes taustakontrolli kordamine juhul, kui isik on näiteks senisel ameti- või töökohal läbinud taustakontrolli, kuid asunud uuele ameti- või töökohale, mis samuti eeldab taustakontrolli läbimist, ei pruugi olla riigi ressursside ja isiku põhiõiguste riive tõttu põhjendatud, kui asjaoludest nähtub, et sellel ei oleks tõenäoliselt lisandväärtust. Samal põhjusel ei pruugi olla põhjendatud julgeolekukontrolli teostamine isiku suhtes, kes on juba julgeolekukontrolli menetluse läbinud. Erand uuest taustakontrolli teostamisest loobumiseks ei mõjuta korduva taustakontrolli aluseid JKS § 22 mõttes, mida võib kohaldada teatud ameti- või töökohal töötava isiku suhtes üldjuhul iga viie aasta järel, ega korduva julgeolekukontrolli aluseid JKS § 29 tähenduses.

2. ptk. Taustakontrolli alustamine

Eelnõu § 8. Isikud, kelle suhtes peab teostama taustakontrolli

JKS § 8 lõike 1 järgi peab taustakontrolli teostama füüsilise isiku suhtes piiratud tasemel riigisaladusele juurdepääsuõiguse saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks. Kehtiva õiguse järgi kohaldub piiratud tasemel salastatud teabele juurdepääsuõiguse saamise või selle pikendamise korral taustakontrolli asemel julgeolekukontrolli menetlus. RSVS § 47 lõige 4 sätestab nimelt, et põhjendatud kahtluse korral võib julgeolekukontrolli teostada isiku suhtes, keda soovitakse nimetada ametikohale, millel töötamise eeltingimuseks on piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigus või kes on sellisel ametikohal või kellele kaalutakse üksnes piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õiguse andmist või kellel on juurdepääsuõigus. Julgeolekukontrolli teostamine piiratud tasemel salastatud teabele juurdepääsu või töötlemisloa korral tingib ebaproportsionaalse isikute põhiõiguste ja vabaduste riive. Samuti tuleneb sellest julgeolekuasutustele suur töökoormus.

Julgeolekukontrolli on piiratud taseme juurdepääsuõiguse puhul teinud julgeolekuasutused juhul, kui esinevad juurdepääsuloa andmisest keeldumise alused ning asutuse juht või juhtorgan taotleb julgeolekukontrolli teostamist. Asutuse juht või juhtorgan peab sellisel juhul esitama taotluse julgeolekukontrolli teostamiseks, misjärel julgeolekukontrolli teostav asutus otsustab kahe nädala jooksul julgeolekukontrolli teostamise vajalikkuse üle ning teavitab sellest otsusest asutuse juhti või juhtorganit. Sellest tuleneb, et juhul, kui asutus isiku suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks põhjendatud taotlust ei esita, siis julgeolekuasutus ei tee isiku suhtes piiratud taseme juurdepääsuõiguse puhul julgeolekukontrolli. Vastasel juhul teostab aga julgeolekuasutus piiratud taseme riigisaladuse julgeolekukontrolli RSVS § 32 lõike 3 ja § 49 lõike 1 tähenduses RSVS-s sätestatud üldises korras JAS-i alusel.⁸³

Proportsionaalsuse põhimõttest lähtuvalt ei teostata julgeolekukontrolli piiratud taseme riigisaladusele või salastatud välisteabele juurdepääsuks Saksamaal, Suurbritannias, Soomes ega Sloveenias.

⁸³ Kaitsepolitsei ameti vastus autori infopäringule 04.03.2013.

Kõnealustes riikides võib isik saada piiratud tasemel salastatud teabele juurdepääsu teadmismajaduse olemasolul ja tingimisel, et temale peab olema eelnevalt selgitatud teabe töötlemise reegleid.⁸⁴ Salastatud teabe seaduse järgi on näiteks Sloveenias kõigil ametiasutuse teenistujatel juurdepääs salastatud teabele, mis on piiratud tasemel.⁸⁵ Neile antakse luba pärast ametikohale asumist ja kui nad on alla kirjutanud avaldusele, milles kinnitavad, et on tutvunud salastatud teabe seadusega ja selle alusel antud määrustega ning käsitlevad salastatud infot kooskõlas õigusaktidega. Julgeolekukontrolli menetlust kohaldatakse Sloveenias ainult isikute suhtes, kellel on juurdepääs või kes taotlevad juurdepääsu täiesti salajasele, salajasele või konfidentsiaalsele teabele. Ühelegi isikule ei lubata juurdepääsu salastatud teabele, kui tal ei ole selleks vajadust. Saksamaa salastatud teavet käsitlevas määruses on sätestatud, et piiratud tasemel salastatud teabele juurdepääsuks ei ole vaja julgeolekukontrolli teostada, kuid salastatud teabele saavad juurdepääsu ainult isikud, kellel on teadmismajadus tulenevalt ametikohustustest. Juurdepääsuõigusega isikutele tuleb Saksamaal eelnevalt tutvustada, kuidas salastatud teavet töödeldakse ja missugused on reeglite rikkumise tagajärjed.

JKS § 8 lõige 2 sätestab ameti- ja töökohad, kuhu kandideeriva või kus juba töötava füüsilise isiku suhtes on taustakontroll vajalik. Sarnaselt kehtivas õiguses PPVS § 7⁵⁰ lõikes 1 sätestatuga nähakse JKS § 8 lõike 2 punktis 1 ette taustakontrolli teostamine politseiametnike suhtes. Kaitsepolitseiametis töötavate isikute suhtes tehakse julgeolekukontroll. Kehtivas õiguses on VangS §-s 114¹ sätestatud taustakontrolli tegemine vanglaametnike suhtes; JKS näeb selle ette JKS § 8 lõige 2 punktis 2. Kaitseväge korralduse seaduse § 41³ eeskujul, mis sätestab, et taustakontrolli teostatakse Kaitseväge teenistusse või tööle kandideeriva isiku ning tegevväelase, ametniku või töötaja Kaitseväge sobivuse hindamisel ja Kaitseväge teenuse osutamise seotud isikute Kaitseväge julgeolekualale lubamise otsustamisel, nähakse JKS § 8 lõike 2 punktis 3 ette taustakontrolli teostamine tegevteenistujate, ametnike või töötajate suhtes Kaitseväes, mis hõlmab sõjaväepolitseinike kui järelevalveasutust KrMS § 126² lõike 1 mõttes. Päästeteenistuse seaduse⁸⁶ (edaspidi *PäästeTS*) § 7¹ sätestab taustakontrolli päästeteenistuse ametniku suhtes, kelle ametiülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötaja on Siseministeerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistötegemine või kus isikul on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele; sellest lähtub ka JKS § 8 lõige 2 punkt 4. ProKS § 15¹ alusel teostatakse taustakontrolli prokuröriteenistusse kandideeriva isiku suhtes; JKS-s sätestatakse see § 8 lõike 2 punktis 5. Lisaks sätestab JKS § 8 lõike 2 punkt 6, et taustakontrolli teostatakse Maksu- ja Tolliameti järelevalveasutuse funktsiooni täitvas uurimisosakonnas ametniku või töötaja suhtes.

JKS § 8 lõige 2 sätestab alused taustakontrolli tegemiseks seega valdavalt eriteenistujate või muude ameti- ja töökohtade suhtes. § 8 lõige 3 näeb seevastu ette juhud, mil taustakontrolli teostatakse isikute suhtes põhjusel, mis ei tulene ameti- või töökohast. Lähtuvalt kehtivas õiguses PPVS § 41, VangS § 114¹ ja PäästeTS § 7² lõikest 5 sätestatakse JKS § 8 lõike 3 punktis 1, et taustakontrolli teostatakse sisekaitsealase rakenduskõrgkooli politsei-, pääste- või vanglateenistuse erialal õppima asumisel ja PPVS § 6¹ tähenduses Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkirjaga kehtestatud ametikohale kandideerimisel, mis ei ole politseiametniku ametikoht, kuid teenistuskohal ülesannete täitmiseks on vajalik juurdepääs AvTS § 35 lõike 1 punktides 5¹ ja 5² sätestatud teabele, Politsei- ja Piirivalveameti ametnike ja töötajate delikaatsetele isikuandmetele või andmekogule, mille vastutav töötaja on Siseministeerium või Politsei- ja Piirivalveamet. Abipolitseinikuks kandideerija taustakontroll on kehtivas õiguses reguleeritud abipolitseiniku seaduse⁸⁷ §-s 7; JKS § 8 lg 3 p 3 järgi kohaldub abipolitseinikuks kandideerimisel taustakontrolli üldregulatsioon.

JKS § 8 lõike 3 punkt 2 sätestab, et taustakontrolli teostatakse Kaitseväe liikmeks astumisel. Kehtivas õiguses on Kaitseväe liikmete vastuvõtmine reguleeritud Kaitseväe seaduse §-des 24–27; §-s 80

⁸⁴ RSVS analüüs (viide 7), lk 12.

⁸⁵ Samas, lk 40.

⁸⁶ Päästeteenistuse seadus. – RT I, 11.07.2013, 15.

⁸⁷ Abipolitseiniku seadus. – RT I, 30.12.2011, 58.

sätetatud lünklikus korras võib nende isikute suhtes teostada taustakontrolli. JKS § 8 lõike 3 punkti 2 alusel kohaldatakse taustakontrolli üldregulatsiooni Kaitseliidu tegev- ja toetajaliikmete suhtes. Erandiks on noorliikmed, kelle suhtes tulenevalt nende vanusest (7–18 aastat) taustakontrolli menetluse teostamine võib ebaproportsionaalse põhiõiguste riive tõttu olla vastuolus lapse õiguste konventsiooniga, ja auliikmed, kelle suhtes ka kehtiva õiguse järgi taustakontrolli ei tehta. JKS § 8 lõike 3 punkti 7 mõttes hakkab Kaitseväge tegema taustakontrolli ka Kaitsevæele teenuse osutamisega seotud isikute Kaitsevæe julgeolekualale lubamise otsustamisel. Punkti 8 järgi laieneb see õigus ka julgeolekuasutustele. Teenuse osutamisega seotud isikute all mõeldakse kõiki hankelepingu või muu võlaõigusliku lepingu täitmisega seotud isikuid, m.h hooldus- ja ehitustööde tegijad, hangitud tehnika või inventari paigaldajad ning hooldajad.

Tulenevalt Euroopa Komisjoni teatise KOM(2007)651⁸⁸ juhustest lõhkeainete julgeoleku tõhustamiseks, kus soovitatakse kohaldada isikute suhtes, kes omavad juurdepääsu lõhkeainetele, eelnevat isiku sobivuse kontrolli, sätestatakse JKS § 8 lõike 3 punktis 4, et taustakontrolli teostatakse lõhkematerjaliseaduse⁸⁹ §-des 61, 62 ja 63 nimetatud isikute suhtes. Turvaseaduse §-st 46¹ tulenevalt näeb JKS § 8 lõike 3 punkt 5 ette taustakontrolli teostamise suure rünnakuriskiga objekti hõlmava turvateenuse osutamise tegevusloa taotlemisel. Suure rünnakuriskiga objektiks on hädaolukorra seaduse⁹⁰ (edaspidi HOS) § 41 lõike 1 tähenduses elutähtsa teenuse osutamiseks kasutatav territoorium, ehitis või seade, mille füüsiline kahjustamine või hävitamine häirib oluliselt kogu elutähtsa teenuse toimepidevust ning mille ründamiseks on seetõttu suur tõenäosus. Loetelu sellistest objektidest on HOS § 41 lõike 2 järgi kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega. Strateegilise kauba seaduse § 76 järgi sätestab JKS § 8 lõike 3 punkt 6, et taustakontrolli teostatakse litsentsi taotlemisel strateegilise kauba veoks või teenuse osutamiseks.

JKS § 8 lõike 3 punktis 9 sätestatakse, et taustakontrolli teostatakse lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääsemiseks, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaadi või tunnistuse saamiseks ja lennundusjulgestusalaste ülesannete täitmiseks. LennS § 46⁷ lõige 2 täpsustab, et kontrolli teostatakse füüsilise isiku suhtes, kes taotleb või omab järgmisi dokumente või kes hakkab täitma või täidab järgmisi lennundusjulgestusalaseid ülesandeid: lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääsu võimaldav läbipääsuluba, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaat, õhusõiduki meeskonnaliikme tunnistus, lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualal julgestusotstarbelise läbivaatuse, juurdepääsukontrolli või muude julgestusmeetmete kohaldamine või selle eest vastutamine, samuti lennuvälja, kopteriväljaku, kokkuleppelise esindaja, tuntud saatja või pardavarude kokkuleppelise tarnija julgestuse eest vastutamine ning julgestuskoolitusi läbiviiva instruktori ülesannete täitmine.

JKS § 8 lõige 4 sätestab, et taustakontrolli teostatakse muul seadusega ettenähtud juhul JKS sätestatud põhimõtetest lähtuvalt. Kõnesolev säte kohaldub taustakontrolli menetlusele, mille eesmärk ei vasta JKS §-s 1 sätestatud seaduse eesmärgile, s.o riigi julgeoleku tagamine. JKS alusel võib nimelt taustakontrolli teha kahel alusel. Esiteks võib menetlust kohaldada füüsilise või juriidilise isiku piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu või töötlemisloa või saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks. Teiseks kohaldub menetlus füüsilise isiku sobivuse hindamisel JKS-s sätestatud juhtudel, kui on vaja välja selgitada oht riigi julgeolekule. Samas on kehtivas õiguses nähtud ette taustakontrolli tegemine isikute suhtes ka muul eesmärgil. Nimelt teostatakse taustakontrolli justiitsministri poolt volitatud ametnike kaudu füüsilise isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale kohtudirektorina, kohtunikuabina, kohtujuristina, kohtutäiturina, kohtutäituri abina, notarina, pankrotihaldurina (KS § 117¹ ja § 125 lg 3, NotS § 24¹, KTS § 18, PankrS § 57 lg 8). Nende taustakontrolli eriregulatsioonide kehtivust JKS ei mõjuta.

⁸⁸ Komisjoni teatis lõhkeainete julgeoleku tõhustamise kohta. Brüssel, 6.11.2007 KOM(2007) 651 lõplik. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0651:FIN:ET:PDF> (10.10.2013).

⁸⁹ Lõhkematerjaliseadus. – RT I, 01.06.2013, 12.

⁹⁰ Hädaolukorra seadus. – RT I, 30.10.2012, 3.

Eelnõu § 9. Isikud, kelle suhtes võib vajaduse korral teostada taustakontrolli

JKS § 9 sätestab, et taustakontrolli võib teostada, kui isik on riigikaitse teenistuskohal või isiku tegevusega ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt võib kaasneda oht riigi julgeolekule, kui isik töötab valitsusasutuses, valitsusasutuse hallatavas riigiasutuses, põhiseaduslikus institutsioonis või seda teenindavas asutuses. Riigikaitse teenistuskohad on määratud Vabariigi Valitsuse määruse „Riigikaitse ülesannete, sisejulgeoleku ja põhiseadusliku korra või elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega vahetult seotud ameti- ja töökohad riigi ametiasutustes, valitsusasutuste hallatavates riigiasutustes ja riigiga seotud juriidiliste isikute juures“ alusel. Riigikaitse teenistuskohad on määruse § 2 järgi ameti- või töökohad, mis on vahetult seotud riigikaitse ülesannete täitmisega, sisejulgeoleku ja põhiseadusliku korra või elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega.

Samuti võib JKS-i mõttes taustakontrolli teostada, kui teatud juhtudel isiku tegevusega ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt võib kaasneda oht riigi julgeolekule, kui isik töötab suure rünnakuriskiga objektil HOS § 41 lõike 2 tähenduses ja teatud elutähtsat teenust osutavas asutuses või ettevõttes HOS § 34 mõttes. Üldviite tegemine HOS § 34 ei ole põhjendatud, sest taustakontrolli menetluse vormis maanteede hooldajate (HOS § 34 lg 2 p 11), merereostusseire ja -tõrje eest vastutavate isikute (HOS § 34 lg 3 p 5), kiirabi töötajate (HOS § 34 lg 4 p 2) ning arvukate teiste HOS § 34 lõigetes 1–9 nimetatud valdkonna töötajate või ametnike põhiõigustesse ja vabadustesse sekkumine ei oleks proportsionaalne. Nende tegevust ei saa riigi julgeoleku tagamise seisukohast pidada tundlikuks lähtuvalt nende ameti- või töökohtade iseloomust. JKS ja HOS § 34 mõttes võib kaasneda oht riigi julgeolekule teatud ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt energeetika valdkonnas (elektrivarustuse, gaasivarustuse, vedelkütusega varustamise toimimine), lennundussektoris (lennuväljade ja aeronavigatsiooniteenuse toimimine), raudteesektoris (avaliku raudtee majandamise ja raudteeveoteenuse, sh avaliku reisijateveoteenuse toimimine), merendussektoris (sadamate toimimine ja laevaliikluse korraldamise süsteemi toimimine), side valdkonnas (telefonivõrgu, mobiiltelefonivõrgu, andmesidevõrgu, mereraadiosidevõrgu, kaabellevivõrgu, ringhäälinguvõrgu, postivõrgu, katkematu side, operatiivraadiosidevõrgu toimimine), Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi töö toimimise tagamisel ning veevarustuse ja joogivee valdkonnas (joogiveeohutuse kontrolli toimimine, veevarustuse ja kanalisatsiooni, sealhulgas reoveepuhastite toimimine). Ühtlasi võib teostada taustakontrolli riigisaladuse kaitseks isikule turvaalale juurdepääsu andmise korral, arvestades et turvaalade valdajateks on riigiasutuste kõrval ka sihtasutused ja eraõiguslikud juriidilised isikud.

Suurbritannias teostatakse taustakontrollina käsitletavat *Baseline Personnel Security Standard*'it (BPSS) kõigi avalike teenistujate, relvajõudude liikmete ja valitsusasutuste ajutiste töötajate, samuti valitsusega lepingulises suhtes olevate isikute kohta. BPSS-i läbimine tagab isikule juurdepääsu salastatud teabele „piiratud“ ja „konfidentsiaalsel“ tasemel ning juhusliku juurdepääsu salastatud tasemel salastatud teabele. Samuti on see vajalik isikute suhtes, kes ei pruugi kvalifitseeruda eeltoodud kategooriatesse, kuid kes peavad töötama valdkondades, kus võib kokku puutuda salajase või täiesti salajasel tasemel teabega. Ka Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse rakendusala hõlmab isikute kontrollimist, kellel puudub ligipääs riigisaladusele, kuid kelle tegevusega riigi jaoks strateegiliselt olulisel objektil kaasneb julgeolekuoht.

Soome julgeolekukontrolli seaduses ei eristata kontseptuaalselt julgeoleku- ja taustakontrolli. Seetõttu kutsutakse julgeolekukontrolli Soomes laiendatud taustakontrolliks. Seaduse järgi võidakse julgeolekukontrolli kõrval Soomes teha taustakontrolli tavalisel või piiratud tasemel. Tavalise taustakontrolli tegemist võivad julgeolekukontrolli seaduse § 4 mõttes taotlema riigiasutus, parlamendi komisjon, ombudsman, riigi auditoorid ja riigikontroll, riigi ettevõtte, haldusüksus, eraettevõtte, mille peakorter on Soomes või mille registreeritud haru asub Soomes, või rahvusvahelise lepinguga sätestatud isik. Piiratud taustakontrolli teostatakse julgeolekukontrolli seaduse § 19 järgi tingimustel,

mil isik ei pruugi küll otseselt kandideerida riigiasutusse, kuid tööle mõnele strateegiliselt olulisele objektile. Viimased on julgeolekukontrolli seaduses *numerus clausus*'e alusel loetletud: tuumajaam, lennuväli, sadam või muu transpordirajatis, millel on võrreldav tähtsus riigisisesteks või -välisteks kontaktideks, samuti ühisveevärk, telekommunikatsiooni-, energia- või muu selline strateegiliselt oluline rajatis, kaitseväge kasutuses olev ja sõjanduslikult tähtis rajatis või kaitseväge, piirivalve või politsei põhiobjekt, riigiasutuses, kohalikus omavalitsuses, avalik-õiguslik või eraõiguslik teadusasutus või riigi rahandusele erakordselt oluline asutus. Piiratud taustakontrolli tegemisel peab seda taotlev isik märkima julgeolekukontrolli seaduse § 20 mõttes ära, millises eelnimetatud objektidest ta tööle asub ja mis tööd ta seal tegema hakkab.

Eelnõu § 10. Taustakontrolli teostamise vajaduse otsustamine ja taustakontrolli taotlemine

Taustakontrolli taotlemine JKS § 9 nimetatud isikute suhtes on diskretsionaarne otsus, mis põhineb taotleja kaalutlusel selle kohta, kas konkreetsete asjaolude pinnal võib isiku tegevusega ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt kaasneda oht riigi julgeolekule. Reeglina peaks selline kaalutusotsus olema tehtud enne, kui isik ameti- või töökohale asub, nimetades taustakontrolli tegemise ära ühtlasi ameti- või töökoha konkursi tingimustes. Sellise kaalutusotsuse põhjendatust hinnatakse taustakontrolli teostava asutuse poolt JKS § 11 alusel. JKS § 10 lõikes 1 sätestatakse asutused, kes taotlevad taustakontrolli teostavalt asutuselt menetluse alustamist isiku suhtes. JKS § 10 lõike 1 punkt 1 sätestab, et elutähtsa teenuse osutaja korral taotleb taustakontrolli teenuse toimepidevust korraldav asutus. Elutähtsa teenuse korraldamine ministeeriumide vahel on reguleeritud HOS § 34. JKS § 10 lõige 1 punkt 2 sätestab, et suure rünnakuriskiga objekti, välja arvatud valitsusasutuse, valdaja juures taotleb taustakontrolli teostamist Kaitsepolitseiamet. JKS § 10 lõike 1 punkti 3 mõttes taotleb muul juhul taustakontrolli teostamist asjaomane valitsusasutus, põhiseaduslik institutsioon või seda teenindav asutus. Põhiseaduslikku institutsiooni teenindavaks asutuseks on näiteks Õiguskantsleri Kantselei. Turvaalale juurdepääsu andmise kontekstis taotleb taustakontrolli turvaala valdaja.

Taustakontrolli taotleja otsus taustakontrolli teostamise vajaduse üle peab lähtuma asjaoludest, mille põhjal võib objektiivse hinnangu järgi pidada piisavalt tõenäoliseks, et esineb oht riigi julgeolekule. Ohtu riigi julgeolekule võib pidada määratlemata õigusmõisteks,⁹¹ mille piiritlemist seaduses ei peetud JKS väljatöötamisel võimalikuks. Ameti- või töökoha iseloomust tulenevad asjaolud, mis võivad tingida ohu riigi julgeolekule, võivad sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest olla näiteks pidev riigisaladuse või salastatud välisteabe töötlemine, ameti- või töökoha iseloomust tulenev isiku otsustusõiguse suur ulatus, takistamatu liikumine suure rünnakuriskiga objektile või elutähtsa teenusega seotud objekti või suure rünnakuriskiga objekti valvamine, hooldamine, remontimine või muu vahetu toimepidevusega seotud ülesande täitmine, mis võimaldab takistamatut liikumist objektile. Samuti võib oht riigi julgeolekule tuleneda asjaolust, et ameti- või töökohal töötamine eeldab lõhkeaine, lõhkeseadeldiste olulisel määral käitlemist või eriteadmisi, mis seonduvad otseselt JKS § 9 nimetatud riigi julgeoleku seisukohalt olulise asutuse või ettevõtte toimepidevusega.

Tulenevalt taustakontrolli käigus isiku põhiõigustesse intensiivsest sekkumisest kehtib taustakontrolli taotluse suhtes range põhjendamiskohustus. See tähendab muuhulgas, et kui isik pöördub oma õiguste kaitseks halduskohtumenetluse seadustikus⁹² sätestatud tingimustel ja korras kaebusega halduskohtusse ja nõuab kahju hüvitamist, ei või kohus haldusakti kontrollimisel arvestada

⁹¹ EIKo 18.05.2010. Kennedy v. The United Kingdom. § 159: „By the nature of things, threats to national security may vary in character and may be unanticipated or difficult to define in advance“.

⁹² Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 25.10.2012, 10.

haldusorgani kohtumenetluse käigus esitatud põhjendust ka juhul, kui kohus on veendunud, et haldusorgan lähtus sellest põhjendusest haldusakti andmisel.⁹³

Eelnõu § 11. Taustakontrolli taotluse põhjendatuse hindamine

JKS § 11 lõige 1 sätestab, et taustakontrolli teostamise taotluse rahuldamise JKS § 9 nimetatud isikute suhtes otsustab taustakontrolli teostav asutus lähtuvalt JKS § 10 lõikes 2 sätestatud asjaoludest, millest võib tuleneda oht riigi julgeolekule. Selle eesmärk on tagada lisaks kümnendas peatükis sätestatud sõltumatule järelevalvele taustakontrolli menetluse üle ka vahetu kontroll taustakontrolli teostamise taotluse põhjendatuse suhtes. Taustakontrolli menetlusest tuleneb oluline töökoormus seda teostavale asutusele, mistõttu võib eeldada asutuse huvi kontrollida põhjalikult, kas taustakontrolli menetlust on konkreetsete asjaolude pinnal vaja alustada.

Sellise hinnangu andmisel ei võta taustakontrolli teostav asutus arvesse üksnes JKS § 10 lõikes 2 sätestatud asjaolusid, vaid peab lisaks otsustama, kas täidetud on taustakontrolli teostamise eeltingimused, milleks on adressaadi kirjalik teavitamine taustakontrolli teostamise eesmärgist ja menetlusest ning tema kirjalik luba taustakontrolli teostamiseks, täidetud isikuandmete ankeedi edastamine adressaadi poolt taustakontrolli teostavale asutusele ning asutuse poolt avalduse esitamine taustakontrolli teostamiseks pädevale asutusele (v.a. kui kontrolli teostab sama asutus), milles põhjendatakse taustakontrolli teostamise vajadust.

Selliste eeltingimuste sätestamise eesmärk on tagada, et isik oleks enne oma nõusoleku andmist taustakontrolli teostamiseks teadlik selle põhjustest ja tagajärgedest ning ennekõike oma õigustest taustakontrolli kestel ja järel. Juhul kui taustakontrolli teostav asutus peab taustakontrolli teostamise taotlust põhjendatuks, toimetab ta kontrollitavale isikule kätte sellekohase kirjaliku põhjenduse JKS § 11 lõike 3 tähenduses. Selles selgitab taustakontrolli teostav asutus ameti- või töökohast tuleneda võivat ohtu riigi julgeolekule või põhjendab, miks taustakontroll ei ole vajalik või miks taustakontrolli eeltingimused ei ole täidetud.

Eelnõu § 12. Taustakontrolli teostavad asutused

JKS § 12 sätestatakse taustakontrolli teostavad asutused. Erinevalt julgeolekukontrollist on taustakontrolli teostamine riigis detsentraliseeritud ka kehtiva õiguse järgi. Vanglasse tööle asuda sooviva ning vanglaametniku erialale õppima asuda sooviva isiku taustakontrolli teeb määruse „Vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete ankeedi vormi kehtestamine ja andmete kontrollimise õigust omavate ametnike määramine“⁹⁴ § 2 alusel Justiitsministeeriumi vanglate osakonna sisekontrolli talitus. ProkS § 15¹ lõike 4 järgi teeb taustakontrolli riigi peaprokurör või tema volitatud prokuratuuriametnikud. PPVS § 42 lõike 3 järgi teeb taustakontrolli Kaitsepolitsei ameti peadirektor, Sisekaitseakadeemia rektor või Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor või nende volitatud ametnik. Taustakontrolli viib läbi LennS § 46⁷ lõike 1 järgi Kaitsepolitsei amet. Kohtute seaduse § 117¹ lõike 2 alusel teostab kohtunikuabide (kohtute seaduse § 117¹), kohtudirektorite (kohtute seaduse § 125 lg 3), notari (notariaadiseaduse § 24¹), kohtutäituri ja kohtutäituri abi (kohtutäituri seaduse § 18) kui ka pankrotihalduri (pankrotiseaduse § 57 lõige 8) kandidaatide usaldusvääruse kontrolli justiitsminister volitatud ametnike kaudu.

⁹³ Vrd. RKKKo 29.11.2013 nr 3-3-1-29-12, p-d 19, 20.

⁹⁴ Vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete ankeedi vormi kehtestamine ja andmete kontrollimise õigust omavate ametnike määramine. – RT I, 29.07.2013, 2.

Tööle kandideerijate suhtes ei või töandja seadusliku aluseta taustakontrolli teostada. Kehtiva õigusliku raamistiku järgi puudub avalikus sektoris tööle või teenistusse kandideerijate suhtes ja ka töö- või teenistussuhte ajal seega võimalus isiku tausta kontrollida, v.a ATS-i § 14 ja 15 alusel. Taustakontrolli õigusliku raamistiku lünklikkus võib tingida taustakontrolli õigusliku aluseta teostamise. Õigusriigi põhimõtte ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi peab riigi õiguses olema seaduslik alus, mis sätestab kontrollimeetmete rakendamisele tingimused ja piirid.⁹⁵

Soomes teostab piiratud taustakontrolli vastava haldusüksuse politseiasutus, kus asub objekt, kuhu adressaat tööle kandideerib. Kui piiratud või tavalise taustakontrolli korral kandideerib adressaat töö- või ametikohale kaitseväge objektil, teostab kontrolli kaitseväge peastaap. Muul juhul teostab tavalist taustakontrolli kaitsepolitsei. Suurbritannia regulatsiooni järgi on peamised kontrolli teostavad asutused *Defence Business Services National Security Vetting* (DBS NSV), *Foreign and Commonwealth Office Services* (FCO Services) ja *Metropolitan Police Service* (MPS). Saksamaal teeb taustakontrolli üldjuhul adressaadi töandja.

JKS-s on lähtunud detsentraliseeritud mudelist taustakontrolli teostavate asutuste määramisel. Taustakontrolli tegemiseks keskse asutuse määramine võib koondada ühe asutuse kätte ebaproportsionaalsel määral eraelulist teavet. Samuti põhjustaks keskse asutuse määramine taustakontrolli teostamiseks sellele hoomamatu töökoormuse.

Eelnõu järgi teostab piiratud taseme riigisaladusele või vastaval tasemel salastatud välisteabele juurdepääsu andmise üle otsustamiseks ja JKS § 9 punktides 1 ning 3 sätestatud juhul taustakontrolli asjaomane valitsusasutus, põhiseaduslik institutsioon (Riigikontroll) või teda teenindav asutus (nt Õiguskantsleri Kantselei). JKS § 8 lõike 2 punktis 1 ning lõike 3 punktis 3, 5 ja 6 sätestatud juhul, sisekaitsealase rakenduskõrgkooli politsei erialal õppima asuva isiku või abipolitseinikuks kandideerija suhtes teostab eelnõu järgi taustakontrolli Politsei- ja Piirivalveamet. HOS § 41 tähenduses suure rünnakuriskiga objekti, välja arvatud valitsusasutuse, valdaja juures ja lõhkematerjaliseaduse §-des 61, 62 ja 63 nimetatud isikute sobilikkuse hindamiseks juurdepääsu saamiseks lõhkematerjalile, lõhkematerjali käitlemise korraldamiseks või lõhketööde tegemiseks ning lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääsemiseks, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaadi või tunnistuse saamiseks ja lennundusjulgestusalaste ülesannete täitmiseks ning turvaalale juurdepääsu andmisel teostab JKS § 12 punkti 3 järgi taustakontrolli Kaitsepolitseiamet.

Füüsilise isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või tökohale või on ameti- või tökohal vanglateenistuses vanglaametnikuna, samuti vanglateenistuse erialal õppima asuva isiku suhtes teostab JKS § 12 punkti 5 järgi taustakontrolli Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla. Kaitseväge tegevteenistujate, ametnike või töötajate suhtes teostab JKS § 12 punkti 6 järgi taustakontrolli Kaitseväge; Kaitseväe liikmeks astuda soovijate suhtes – Kaitseväe. Füüsilise isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või tökohale või on ameti- või tökohal päästeametnikuna, kelle teenistusülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötaja on Siseministeerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistöo tegemine või kellel on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele, samuti päästeteenistuse erialal õppima asuva isiku suhtes teostab JKS § 12 punkti 7 järgi taustakontrolli Päästeamet. Prokuratuuris prokuröride või prokuröri abide, sh kandidaatide suhtes teostab JKS § 12 punkti 8 järgi taustakontrolli Riigiprokuratuur. Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna ametnike ja töötajate suhtes teostab taustakontrolli Maksu- ja Tolliamet.

3. ptk. Julgeolekukontrolli alustamine

Eelnõu § 13. Isikud, kelle suhtes võib teostada julgeolekukontrolli

⁹⁵ Leander (viide 37), § 67. Malone (viide 44), § 70.

JKS § 13 lõige 1 sätestab, et julgeolekukontrolli teostatakse füüsilise isiku suhtes, kes vajab õigust konfidentsiaalse või kõrgema taseme riigisaladusele või vastaval tasemel salastatud välisteabele juurdepääsu õigust või selle õiguse kehtivuse pikendamist, välja arvatud ametikohajärgne juurdepääs riigisaladusele. Riigisaladusele juurdepääs ametikohajärgselt on RSVS § 27 lõike 1 järgi Vabariigi Presidendil, Riigikogu liikmel, Vabariigi Valitsuse liikmel, kohtunikul, Kaitseväge juhatajal, õiguskantsleril ja tema asetäitjal-nõunikul, riigikontrolöril, Eesti Panga presidendil ning Eesti Panga Nõukogu esimehel ja liikmel ning Andmekaitse Inspektsiooni juhil.

Juriidilise isiku suhtes teostatakse JKS § 13 lõike 2 järgi julgeolekukontrolli töötlemisloa saamiseks või töötlemisloa kehtivuse pikendamiseks. Samuti sätestatakse JKS §-s 13, et juurdepääsu- või töötlemisloa kehtivuse pikendamiseks nõutavad dokumendid esitatakse julgeolekukontrolli teostavale asutusele hiljemalt neli kuud enne juurdepääsu- või töötlemisloa kehtivuse lõppemist ning dokumentide tähtaegsel esitamisel pikeneb juurdepääsuloa või töötlemisloa kehtivus kuni pikendamise või taotluse läbi vaatamata jätmise arvamuse tegemiseni.

Kehtivas õiguses puudub eraldiseisev paragrahv isikuteringi kohta, kelle suhtes julgeolekukontrolli teostatakse. RSVS § 47 lõike 2 järgi teostatakse aga julgeolekukontrolli juurdepääsuõiguse saamiseks juurdepääsuloa või uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu määruse alusel või juriidilise isiku töötlemisloa saamiseks või juurdepääsuõiguse või töötlemisloa kehtivuse pikendamiseks. Piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsuks teostab Kaitsepolitsei amet samuti vajaduse korral julgeolekukontrolli.

Erinevalt kehtivast Eesti õigusest, kuid sarnaselt JKS-ga kohaldub Saksamaal julgeolekukontrolli menetlus alates salastatud teabe konfidentsiaalsest tasemest. Selline on praktika ka Sloveenias salastatud teabe seaduse artikli 22a järgi. Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse järgi, mis reguleerib Eesti kehtiva õiguse tähenduses sisuliselt nii julgeolekukontrolli kui taustakontrolli tegemist, tehakse julgeolekukontrolli julgeoleku seisukohast tundliku tegevusega tegeleva isiku suhtes. Tundliku tegevusega tegeleb ameti- või töökohal isik:

- 1) kellel on ligipääs või saab endale luua ligipääsu salastatud teabele, mis on tähistatud tasemel täiesti salajane, salajane või konfidentsiaalne;
- 2) kellel on ligipääs või saab endale luua ligipääsu üleriigiliste asutuste ja institutsioonide valduses olevale salastatud teabele, kui Saksamaa Liitvabariik on kohustatud selleks lubama ainult julgeolekukontrolli läbinud isikuid;
- 3) kes tegutseb liidule alluvas organis või mõnes muus riigiametis või selle osas, mis on seal paikneva salastatud teabe mahu ja tähenduse tõttu pädeva kõrgema liiduameti poolt kooskõlas liidu siseministeeriumi kui rahvusliku julgeolekuametiga kuulutatud turvaalaks;
- 4) kelle suhtes tuleb muude eeskirjade järgi kohaldada julgeolekukontrolli, juhul kui viidatakse julgeolekukontrolli seadusele.

Samas on julgeoleku seisukohast tundliku tegevusega Saksamaal tegemist ka juhul, kui isik töötab või hakkab töötama elutähtsa või kaitse seisukohalt olulise asutuse julgeolekuliselt tundlikus organis, mis kuulub liidu kaitseministeeriumi alluvusse. Elutähtsaks peetakse selliseid asutusi, mille kahjustamine võib tema tegevuse olemusest tuleneva ohtlikkuse tõttu seada oluliselt ohtu suure osa elanikkonna tervise või elu või mis on ühiskonna funktsioneerimise jaoks vältimatud ja mille kahjustamise tõttu tekiks ulatuslikud rahutused suure osa elanikkonna hulgas ja seega ka oht avalikule turvalisusele või korrale. Kaitse seisukohalt olulised on väljaspool liidu kaitseministeeriumi haldusala sellised asutused, mis on kaitsevalmiduse loomise või saavutamise teenistuses ja mille kahjustamine võib oluliselt ohustada kaitseväge ja liitlaste relvajõudusid ning tsiviilkaitse tegevusvõimelisust, eelkõige varustust, juhtimist ja toetamist puuduliku lühiajalise asendamatus tõttu, või tema tegevuse olemusest tuleneva ohtlikkuse tõttu suure osa elanikkonna tervist või elu. Julgeoleku seisukohast tundlik organ on väikseim iseseisvalt tegutsev organisatsiooniline üksus elutähtsa või kaitse seisukohalt olulise asutuse

sees, mis on kaitstud põhjuseta ligipääsemise eest ja mille kahjustamise korral tekib oluline oht kummalegi eelnimetatud kaitstavatest objektidest.

Suurbritannias käsitletakse terrorismivastast kontrolli *Counter Terrorist Check* (CTC) julgeolekukontrollina, kuigi see ei tähenda kontrollimist tulenevalt isiku juurdepääsuvajadusest salastatud teabele, vaid strateegiliselt tähtsate objektide ja isikute kaitse eesmärgil. See eristub väheintensiivsemast *Baseline Personnel Security Standard*'st (BPSS), mis ei ole käsitatav julgeolekukontrollina. Terrorismivastast kontrolli teostatakse füüsiliste isikute suhtes, kellel on saatjata ligipääs teatud sõjaväelisele, tsiviil-, tööstus- või kaubanduslikule objektile, mille suhtes valitseb terrorirünnaku risk, samuti juurdepääs avaliku elu tegelasele, kelle osas on selline rünnakuoht, või teabele ja muule materjalile, mis võib olla terroristide jaoks väärtuslik. Salastatud teabele juurdepääsu eesmärgil teostatavat julgeolekukontrolli *Security Check* tasemel teostatakse füüsiliste isikute suhtes, kes kandideerivad ametikohale, mis eeldab neilt pikaajalist, sagedast ja kontrollimatut juurdepääsu salastatud taseme teabele ja/või juhutist valvatavat juurdepääsu täiesti salajase taseme teabele, samuti isikute suhtes, kes ei ole küll sellisel ametikohal, kuid kes võivad otseselt või kaudselt põhjustada samas ulatuses kahju, omada piisavalt teadmisi, et luua täielik kuvand salajasel tasemel plaanist, poliitikast või projektist. Lisaks tehakse *Security Check* tasemel julgeolekukontrolli olukorras, kus isiku kandidatuuri arutatakse organisatsioonis, kus ei ole mõistlikult võimalik oodata, et ta saab teha karjääri ilma juurdepääsuta salajase taseme teabele või juhul, kui isik on ametikohal, mis nõuab juurdepääsu teatud tasemetel salastatud välisteabele. Laiendatud julgeolekukontrolli tehakse isikute suhtes, kes kandideerivad ametikohale, mis eeldab sagedast ja järelevalveta juurdepääsu täiesti salajase taseme teabele, samuti isikute suhtes, kes ei pruugi küll sellisel ametikohal olla, kuid kes võivad otseselt või kaudselt põhjustada sama ulatuslikku kahju või kellel on sage ja järelevalveta juurdepääs I kategooria tuumamaterjalile või juhul, kui isik on ametikohal, mis nõuab juurdepääsu kõrgemal tasemel salastatud välisteabele.

Eelnõu § 14. Julgeolekukontrolli teostavad asutused

JKS § 14 mõttes on julgeolekukontrolli peamiseks teostajaks Kaitsepolitseiamet, sh ainus julgeolekukontrolli teostaja riigisaladuse töötlemisloa saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks. Sellest üldreeglisest sätestab erandid JKS § 14 lõige 2, mille järgi teostab julgeolekukontrolli Teabeamet selle teenistusse või tööle kandideeriva ja teenistuses või tööl oleva isiku suhtes, välja arvatud Teabeameti peadirektori ja tema asetäitja kohta. Teabeamet viib läbi julgeolekukontrolli menetlust ka Kaitsepolitseiameti peadirektori ja tema asetäitja, Siseministeriumi kantsleri ja asekancleri, prokuröri ning Riigikogu liikme suhtes.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 3 järgi on julgeolekukontrolli teostamiseks pädev liidu ametkond või mõni teine riiklik asutus, mis soovib isikule määrata või üle kanda julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust või teda selleks volitada. Lisaks võib julgeolekukontrolli teha liidu siseministerium kui riiklik julgeolekuamet Saksamaa Liitvabariigi kodanike puhul, kelle tegevus on seotud julgeoleku seisukohast tundliku valdkonnaga NATO või teiste riikidevaheliste organisatsioonide ja asutuste juures. Ka erakond ise on pädev julgeolekukontrolli tegema Saksamaa põhiseaduse artiklis 21 määratletud erakondade ning nende osakondade puhul. Muudel juhtudel on pädevaks asutuseks liidu ametkond või mõni teine riiklik asutus, mis soovib salastatud dokumente edastada sõltumatule organile, või liidu ametkond või mõni teine riiklik asutus, mis täidab teatud riigi julgeolekule potentsiaalselt ohtlikke ülesandeid ja soovib isikule usaldada julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust. Kõigis eelnimetatud punktides, välja arvatud viimases, nimetatud juhtudel võib liidu allasutuste ja teiste riiklike asutuste korral võtta nendest kõrgemalseisev liiduamet endale pädeva ametkonna ülesanded. Pädeva ametkonna ülesanded tuleb täita personalisjuhtimisest eraldatud organisatsioonilise üksuse poolt. Julgeolekukontrollile kaasaaitavaks ametkonnaks on liidu konstitutsioonikaitseamet liidu konstitutsioonikaitseaduse § 3 lõike 2 punktide 1, 2 ja 4 kohaselt ja liidu kaitseministeriumi haldusalas olev sõjaväejuulgeolekuteenistus sõjaväejuulgeolekuteenistuse seaduse § 1 lõike 3 punkti 1 alapunktide a ja b kohaselt, juhul kui riikidevaheliste asutuste õigusnormides või rahvusvahelistes lepingutes, mille on seadusandlikud institutsioonid põhiseaduse art 59 lõike 2 järgi heaks kiitnud, midagi muud ei sätesta. Liidu välisluureteenistus, liidu konstitutsioonikaitseamet ja sõjaväeluureteenistus teostavad julgeolekukontrolli oma teenistusse tööle kandideerijate ja oma teenistuses töötavate isikute suhtes ning kohaldavad selleks seaduse sätteid. Sama kehtib, kui liidu välisluureteenistus või sõjaväeluureteenistus soovib julgeoleku seisukohalt tundlikku tegevust julgeolekukontrolli seaduse § 3 lõike 1 punktide 1 kuni 4 järgi määrata, üle kanda või selleks volituse anda.

Soomes teostab taustakontrolli üldiselt vastava haldusüksuse politsei asutus, kus asub objekt, millele adressaat tööle kandideerib, julgeolekukontrolli (tavaline või laiendatud taustakontroll) aga julgeolekukontrolli seaduse § 5 mõttes eeskätt Soome kaitsepolitseiamet. Kui adressaat kandideerib tööle või ametisse kaitseväge objektil, teostab Soomes julgeolekukontrolli kaitseväge peastaap. Sloveenia salastatud teabe seaduse artiklite 22 ja 23 järgi teostab julgeolekukontrolli kas siseministerium, kaitseministerium, luure- ja kaitseamet või politsei. Suurbritannia regulatsiooni järgi on peamiseks kontrolli teostavateks asutusteks *Defence Business Services National Security Vetting* (DBS NSV), *Foreign and Commonwealth Office Services* (FCO Services) ja *Metropolitan Police Service* (MPS).

Eelnõu § 15. Taotluse läbi vaatamata jätmine

JKS § 15 sätestab julgeolekukontrolli teostamise taotluse läbi vaatamata jätmise alused. Siinkohal tuginetakse kehtivale õigusele RSVS § 33 lõike 5 mõttes, milles sätestatakse, et julgeolekukontrolli teostav asutus jätab taotluse läbi vaatamata, kui julgeolekukontrolli teostamiseks ei ole

juurdepääsuloa taotlejaga kolme kuu jooksul arvates dokumentide nõuetekohasest esitamisest olnud võimalik istung läbi viia taotlejast olenevatel ebaolulistel põhjustel, isikule sama või madalama taseme riigisaladusele juurdepääsu õiguse andmisest või selle kehtivuse pikendamisest on varem keeldutud ja taotlusest ei nähtu, et keeldumise aluseks olnud asjaolud on ära langenud, juurdepääsuloa taotleja või toetaja taotlusel või muudel RSVS-s sätestatud juhtudel. Lisaks sätestab RSVS § 43 lõige 5, et Kaitsepolitsei amet jätab juriidilise isiku töötlemisloa andmise või selle kehtivuse pikendamise taotluse läbi vaatamata, kui isikule on sama või madalama taseme riigisaladuse töötlemisloa andmisest või selle pikendamisest keeldutud ja taotlusest ei nähtu, et keeldumise aluseks olnud asjaolud on ära langenud, läbi vaatamata jätmist taotleb töötlemisloa taotleja või töötlemisloa andmise toetaja, juriidilisest isikust töötlemisloa taotleja suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks ei ole kuue kuu jooksul arvates dokumentide nõuetekohasest esitamisest olnud võimalik töötlemisloa taotleja esindajaga istungi läbi viia taotlejast või tema esindajast olenevatel ebaolulistel põhjustel või muul RSVS-s nimetatud juhul.

Ühtlasi sätestatakse eelnõus alused julgeolekukontrolli teostamise taotluse läbi vaatamata jätmiseks põhjusel, et täidetud ei ole julgeolekukontrolli teostamise eeltingimused. Esiteks peab olema adressaati kirjalikult teavitatud julgeolekukontrolli teostamise eesmärgist ja menetlusest. Samaselt sätestab Sloveenia julgeolekukontrolli määruse art 3 lõige 1 ja art 4 lõige 1, et julgeolekukontrolli eeltingimuseks on isikule kirjaliku ettepaneku tegemine julgeolekukontrolli teostamiseks, milles sisaldub isiku nimi, sünniaeg ja riigisaladuse tase, millele juurdepääsuõigust taotletakse. Määruse art 4 lõike 2 mõttes peab adressaati teavitama julgeolekukontrolli teostamise põhjustest, selle sisust ja protseduurist ning ta peab läbima koolituse salastatud teabe käitlemise ja kaitse kohta enne kui ta annab allkirjastatud nõusoleku julgeolekukontrolli alustamiseks ja kinnituse, et ta on teadlik salastatud teabe kaitse nõuetest.

Teiseks peab JKS järgi adressaat olema andnud kirjaliku loa julgeolekukontrolli teostamiseks, millega ta lubab enda suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks pädeval asutusel saada vajadusel enda kohta teavet füüsilistelt ja juriidilistelt isikutelt ning nende asutustelt ja organitelt nii juurdepääsuõiguse andmise kui selle kehtivuse pikendamise otsustamiseks. Ka Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse §-s 1 sätestatakse, et isik peab esitama kirjaliku nõusoleku, mis ei tohi olla elektroonilisel kujul. Soome julgeolekukontrolli seaduse § 6 järgi on julgeolekukontrolli eeltingimusteks isiku eelnev sellekohane kirjalik nõusolek ja nõustumus kontrolli teostava asutuse isikuandmete kaitse tingimustega.

Kirjaliku loa eeltingimus tugineb kehtivas õiguses RSVS § 47 lõikele 6, mis sätestab, et julgeolekukontrolli võib teostada üksnes juhul, kui isik on selleks andnud RSVS § 27 lõike 10 punktis 3 nimetatud nõusoleku. RSVS § 27 lõike 10 punkti 3 järgi on tegemist allkirjastatud nõusolekuga, millega lubaks isik tema suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks pädeval asutusel saada enda kohta teavet füüsilistelt ja juriidilistelt isikutelt ning nende asutustelt ja organitelt lisaks ka juurdepääsuõiguse kehtivuse ajal. RSVS § 27 lõike 10 punkti 3 tuleb mõista RSVS § 47 lõike 3 kontekstis, mis sätestab, et julgeolekukontrolli teostaval asutusel on õigus RSVS § 32 ja § 42 lõigetes 2 ja 3 nimetatud asjaolude esinemist kontrollida nii juurdepääsuloa ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivusajal kui ka viie aasta jooksul pärast selle kehtivuse lõppemist. Sellise jooksva kontrolliga kaasnevat isikute põhiõiguste riivet ei ole võrdlusriikides lubatavaks peetud. Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 17 lõige 2 sätestab: „Korduv kontroll toimub ainult asjaomase isiku nõusolekul, juhul kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, ja tema abikaasa või elukaaslase nõusolekul, kui ta on kaasatud.“ Sloveenia julgeolekukontrolli õiguslik raamistik on samas vastuoluline: julgeolekukontrolli määruse art 11 lõige 3 sätestab, et korduva kontrolli osas on eeltingimuseks adressaadi kirjalik nõusolek, samas kui Sloveenia salastatud teabe seaduse art 25a lõikes 6 on sätestatud, et eraldiseisvat isiku nõusolekut korduva julgeolekukontrolli tegemiseks ei ole vaja. JKS väljatöötamisel ei peetud riigi julgeoleku tagamise seisukohalt võimalikuks adressaadiadressaadi kirjaliku loa nõuet, mille tulemusel tagatakse tema kontroll menetluse üle, laiendada ka korduvale julgeolekukontrollile. JKS ei luba samas kehtiva õigusega võrreldes julgeolekukontrolli menetlust laiendada ka viie aasta pikkusele perioodile pärast

isiku juurdepääsu- või töötlemisloa kehtivuse lõppemist. JKS § 15 lõike 2 punkt 2 sätestab, et nõusolekuga lubab isik enda suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks pädeval asutusel saada vajadusel enda kohta teavet füüsilistelt isikutelt ja juriidilistelt isikutelt ning nende asutustelt ja organitelt juurdepääsuõiguse andmise ja selle kehtivuse pikendamise arvamustamiseks.

Julgeolekukontrolli ei või enne alustada, kui adressaat on esitanud taotluse koos täidetud lisaankeediga või laiendatud ankeediga julgeolekukontrolli teostamiseks pädevale asutusele (Kaitsepolitseiamet, Teabeamet). Eesti kehtivas õiguses sarnaselt näiteks Sloveenia julgeolekukontrolli määruse art 4 lõikega 3 on see kohustus pandud asjaomasele asutusele, mis tingib delikaatsete isikuandmete laiema ringlemise asutuses. Analoogiliselt JKS-ga sätestab Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 13, et asutuse asemel peab adressaat esitama kontrolli teostavale asutusele julgeolekudeklaratsiooni ehk täidetud isikuandmete ankeedi. Lisaks peab sellega kaasnema asutuse poolne avaldus julgeolekukontrolli teostamiseks pädevale asutusele, milles põhjendatakse adressaadi juurdepääsuvajadust ja nimetatakse riigisaladuse alaliik riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra järgi, millega adressaat juurdepääsuõiguse saamise järel kokku puutub. Kehtivas õiguses on sätestatud RSVS § 47 lõikes 5, et taotluse julgeolekukontrolli teostamiseks pädevale asutusele esitab asutuse juht või juhtorgan.

4. ptk. Ankeedid

Eelnõu §-d 16, 17 ja 18. Isikuandmete ankeet, lisaankeet ja laiendatud ankeet

JKS §-d 16, 17 ja 18 sätestavad nõuded isikuandmete ankeetide sisule, mis esitatakse isikule täitmiseks julgeoleku- või taustakontrolli menetluses. Kehtivas õiguses on julgeoleku- ja taustakontrolli isikuandmete ankeetide sisu nõuded seevastu sätestatud määruse tasemel. Selle poolest on Eesti kehtiv õigus sarnane Soomele, kus isikuandmete ankeedi sisu nõuded on samuti sätestatud määruse tasemel. Soomes on need nõuded kodanikule kättesaadavad ühest õigusaktist, mis erineb oluliselt Eestist, kus isikuandmete ankeedi nõuded on killustunud mitmete seaduste ja määruste vahel. Seetõttu on eelnõus isikuandmete ankeetide sisu sätestamisel lähtutud Saksamaa ja Sloveenia eeskujult, kus kodanikule aru- ja kättesaadavamalt on isikuandmete ankeedi nõuded kehtestatud seaduse tasemel.

Julgeoleku- ja taustakontrolli isikuandmete ankeedi sisu sätestamisel on arvesse võetud julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse tööühma põhjalikku kaalumist ja võrdlust teiste riikide isikuandmete ankeetidega. JKS §-d 16, 17 ja 18 põhinevad üksikasjalikul isikuandmete ankeetide võrdlusel Saksamaa, Eesti, Suurbritannia, Soome ja Sloveenia õigusaktide vahel. Asjassepuutuvad tabelid on kättesaadavad seletuskirja lisa 1. Selle pinnal võib järeldada, et Eesti kehtiva õiguse järgi kogutakse kontrolli eri tasemeil isikuandmete ankeedi kaudu keskmiselt kaks korda rohkem isikuandmeid kui Sloveenias või Saksamaal ja ligi kuus korda rohkem kui Soomes. Eelnõus lähtutakse isikuandmete ankeetide sisu sätestamisel isiku eraelu riive proportsionaalsuse põhimõttest.

Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas ei leidu nõudeid julgeoleku- või taustakontrolli isikuandmete ankeedi vormile. Üldise põhimõtte järgi on aga igasugune isiku eraelu kohta teabe kogumine avaliku võimu teostaja poolt riives inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8, sõltumata sellest kuidas neid andmeid hiljem kasutatakse.⁹⁶ Sellest tulenevalt võib järeldada, et riigiasutused võivad julgeoleku- või taustakontrolli käigus koguda isikuandmete ankeedis

⁹⁶ Leander (viide 37), § 48.

teavet üksnes selles ulatuses, mil määral see vastab tungivale ühiskondlikule vajadusele⁹⁷ ja on proportsionaalne sellega püüeldava legitiimse eesmärgi suhtes.⁹⁸

Eeskätt Suurbritannia regulatsiooniga võrreldes ilmnevad peamised erisused astmeliste (Saksamaa, Suurbritannia, Soome, Sloveenia) ja diferentseerimata (Eesti) julgeoleku- ja taustakontrolli õiguslike raamistike vahel. Peamine erisus seisneb alljärgnevas statistikas. Sarnaselt Eestiga teostatakse ka Suurbritannias taustakontrolli. Suurbritannia taustakontrolli alases isikuandmete ankeedis küsitakse pea kolm korda vähem isikuandmeid kui Eestis. Eesti diferentseerimata julgeolekukontrolli käigus (konfidentsiaalsel, salajasel ja täiesti salajasel tasemel salastatud teabe suhtes) kogutakse suurusjärgu (Eesti 58 vs Suurbritannia 54 punkti) poolest sama palju teavet kui Suurbritannia tavalise julgeolekukontrolli käigus. Samas kontrollitakse Suurbritannia laiendatud julgeolekukontrolli käigus isikuandmete ankeedi alusel kaks korda rohkem isikuandmeid kui Eesti astmestamata julgeolekukontrollis (Eesti 58 vs Suurbritannia 116). Seega kogutakse Eesti füüsiliste isikute isikuandmete ankeetides oluliselt rohkem andmeid Suurbritannia madalamal tasemel kontrollist, pisut rohkem tavalise kontrolliga võrreldes ja oluliselt vähem kui Suurbritannia laiendatud kontrolli käigus.

Isikuandmete ankeetid Suurbritannias on oluliselt intensiivsemalt riives isikute põhiõigustega võrreldes teiste võrdlusriikide ankeetidega. Suurbritannias küsitakse näiteks laiendatud julgeolekukontrolli käigus neli korda rohkem andmeid kui Saksamaal ja Sloveenias ja pea viis korda rohkem kui Soomes. Tavalise julgeolekukontrolli käigus küsitakse Suurbritannias isikutelt poole rohkem andmeid kui Saksamaal ja Sloveenias ning kuus korda rohkem kui Soomes. Kõige madalamal tasemel kontrolli käigus küsitakse Suurbritannias suurusjärgu poolest võrreldavas ulatuses andmeid kui Saksamaal ja Sloveenias, Soomes seevastu poole vähem. Eesti kehtiva õigusliku raamistiku tasakaalustamiseks isikute põhiõiguste kaitsega võeti eelnõus eeskujuks võrdlusriikide isikuandmete ankeetide nõuded.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 13 mõttes peavad kontrollitavad isikud esitama julgeolekudeklaratsioonis andmed oma perekonnanime (k.a endised nimed) ja eesnime, sünniaja ja -koha, samuti kodakondsuse (k.a varasem ja topeltkodakondsus) ja perekonnaseisu kohta. Lisaks on nõutav esitada elu- ja viibimiskohtade andmed, kus viibitud pikemalt kui kaks kuud, ja seda oma riigis viimase viie aasta jooksul, välismaal alates 18. eluaastast. Ühtlasi on vaja esitada andmed oma ameti, tööandja ja selle aadressi kohta, samuti laste arvu ja majapidamises elavate üle 18-aastaste isikute ja vanemate, võõrasema ja -isa või kasuvanemate kohta (nimed, ka endised, eesnimed, sünniaeg ja -koht, kodakondsus ja elukoht).

Adressaat peab esitama väljaõppe- ja töökohad, kohustusliku sõjaväeteenistuse ja tsiviilteenistuse ajad koos väljaõppekohtadega, töökohad ning nende aadressid, isikutunnistuse või passi numbrid, andmed möödunud viie aasta jooksul kohaldatud sundtäitmise abinõude ja selle kohta, kas isik praegu saab rahalisi kohustusi täita. Nimetama peab kontaktid välisriikide välisluureteenistustega või endise Saksa Demokraatliku Vabariigi välisluureteenistustega, mis võivad viidata värbamiskatsetele ja initsiatiividele, samuti suhted põhiseadusvastaste organisatsioonidega ja pooleliolevad kriminaal- ja distsiplinaarmenetlused. Nõutav on esitada andmed elukohtade, viibimiskohtade, reiside, lähedaste perekonnaliikmete ja muude suhete kohta riikides ja riikidega, kus on liidu siseministeeriumi kui riikliku julgeolekuasutuse hinnangul karta erakordseid julgeolekuriske julgeoleku seisukohalt tundliku tegevusega seotud olevate isikute jaoks. Nõutav on kahe infoallika nimetamine identiteedi kontrollimiseks laiendatud julgeolekukontrolli ja julgeolekujuurduse käigus, viimase puhul lisaks ka kolm soovitajat. Nõutavad on ka andmed varem teostatud julgeolekukontrollide kohta. Deklaratsioonile tuleb lisada kaks passipilti, märkides pildistamise aja.

⁹⁷ Klass (viide 38), § 42. Handyside (viide 40), §-d 48-49. Silver (viide 39), § 97.

⁹⁸ Leander (viide 37), §-d 58-60, 67. Handyside (viide 40), §-d 48-49. Silver (viide 39), § 97.

Nende andmete esitamise suhtes julgeolekudeklaratsioonis kohalduvad erandid julgeolekukontrolli seaduse § 13 lõike 2 järgi vastavalt sellele, kas teostatakse isiku suhtes tavalist, laiendatud või laiendatud julgeolekukontrolli koos julgeolekujuurdusega. Tavalise julgeolekukontrolli korral ei ole kontrollitaval isikul nimelt vaja esitada andmeid laste arvu, väljaõppe- ja töökohtade kohta, kohustusliku sõjaväeteenistuse ja tsiviilteenistuse aegade kohta koos väljaõppekohtadega, töökohtade ja nende aadresside kohta. Samuti ei pea tavalise julgeolekukontrolli korral esitama oma isikutunnistuse või passi numbrit, passipilte ega andmeid vanemate, võõrasema ja -isa või kasuvanemate kohta juhul, kui nad ei ela asjaomase isikuga ühes majapidamises.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse § 1 alusel antud siseministri määruse „Turvallisusselvitysten hakemismenettelystä” järgi jagunevad julgeolekukontrolli ankeedid kolmeks. Määruse „Turvallisusselvitysten hakemismenettelystä” § 3 mõttes on piiratud julgeolekukontrolli korral vaja esitada julgeolekukontrolli teostamist taotleva asutuse nimi, selle identifitseerimisnumber, kontaktaadress, -isik ja telefoninumber. Seejärel nõutakse andmeid aadressaadi nime, soo, isikukoodi või sünniaja, -koha, aadressi, rahvuse, ameti ja postikoodi kohta. Ühtlasi peab ankeet sisaldama selgitust ruumidest, millele on kontrollitaval isikul juurdepääs või millele ta saaks luua juurdepääsu. Seda võib pidada vajalikuks esmajoones salastatud teabe turvalisuse tagamiseks ja vähendamaks ohtu, mis kaasneb juurdepääsuõigusega isikute ligipääsust sellisele teabele.

Lisaks sellele peab aadressaat andma allkirjastatud nõusoleku kontrolli tegemiseks ja kinnituse selle kohta, et on teadlik julgeolekukontrolli eesmärgist ja protseduurist ning õigusest saada teavitust selle kohta, kas tema suhtes on julgeolekukontrolli tehtud, samuti õigusest teada saada kontrolli sisu ulatuses, mida ta saab vaidlustada. Aadressaat peab ühtlasi lisama selgituse oma ametikäigu kohta ja passi lehekülje, kus sisaldub teave tema isikuandmetest, juhul kui ta ei ole Soome kodakondne. Lisaks on vajalik aadressaadi kinnitus selle kohta, et teda on teavitatud sellest, et julgeolekukontrolli käigus kogutud andmeid võib kasutada üksnes kontrolli taotluses nimetatud eesmärgil. Samuti peab julgeolekukontrolli taotlev asutus esimest korda julgeolekukontrolli teostamist taotledes ja vajaduse korral seejärel esitama ülevaate asutusesisese turvalisuse tagamise kohta, mille sisu on täpsustatud määruse §-s 4. Viimase detailsuse määr sõltub sellest, kas tegemist on piiratud, tavalise või laiendatud julgeolekukontrolliga.

Tavalise julgeolekukontrolli korral peab määruse § 1 järgi julgeolekudeklaratsioon lisaks eelnimetatud piiratud julgeolekukontrollis vajaminevatele andmetele sisaldama selgitust isiku ametikoha või ametikoha kohta, millele aadressaat kandideerib, samuti selgitust juurdepääsetava salastatud teabe taseme ja sisu kohta. Juhul kui seda peetakse vajalikuks, lisatakse deklaratsiooni ka selgitus ruumide kohta, millele on aadressaadil juurdepääs või millele ta saaks luua juurdepääsu. Ühtlasi on vajalik erinevalt piiratud julgeolekukontrollist aadressaadi kinnitust selle kohta, et teda on teavitatud sellest, kui julgeolekukontrolli tegemise vajaduse on tinginud rahvusvaheline leping või muu rahvusvaheline kohustus. Esitama peab ka kirjelduse koolituse sisust, kui kontrolli teostamist taotletakse isiku koolitusele kandideerimise põhjusel.

Määruse „Turvallisusselvitysten hakemismenettelystä” § 2 mõttes on kontrollitaval isikul vaja laiendatud julgeolekukontrolli korral lisaks tavalise julgeolekukontrolli käigus täidetavale ankeedile esitada teave vanemate, laste ja abikaasa isikutunnuse või sünniaja kohta. Samuti peab isik esitama allkirjastatud nõusoleku kontrolli tegemiseks. Ühtlasi on määruse § 2 mõttes nõutav aadressaadi poolt julgeolekukontrolli seaduse § 15 lõike 3 alusel selgituse esitamine oma varaliste huvide kohta.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 25 järgi esinevad sarnaselt Soome ja Saksamaa julgeolekukontrolli seadustega erisused isikuandmete ankeedis sisalduvate andmete suhtes vastavalt sellele, millisel tasemel julgeolekukontrolli tehakse. Tavalise julgeolekukontrolli korral küsitakse isikuandmete ankeedis andmeid aadressaadi ees- ja perekonnanime (sealhulgas endiste nimede), isikutunnistuse või passi numbrit, sünniaja ja -koha, kodakondsuse (k.a varasem- või

topeltkodakondsus), perekonnaseisu ja laste arvu kohta ning elukohtade osas Sloveenias ja välisriikides ning viibimiskohtade kohta välisriikides pikemaks ajaks kui kolm kuud. Samuti küsitakse andmeid teenistus- ja hariduskäigu, ajateenistuse ning täiendkoolituste või lähetuste kohta välismaal, mis on pikemad kui kolm kuud. Tööandjate kohta peab ära nimetama ka aadressid. Adressaat peab esitama ankeedis andmed oma vanemate või kasuvanemate (ees- ja perekonnanimi, endised nimed, sünniaeg ja -koht, kodakondsus, elukoht) ja varasemate tema suhtes teostatud julgeolekukontrollide kohta. Ankeedis on nõutud teavet ka adressaadi suhetest põhiseadusvastaste organisatsioonidega ja välisriikide (välis)luureteenistustega, alkoholi-, narko- või muust sõltuvusest ja pooleriolevatest või kustutamata distsiplinaar- ja süüteomenetlustest, nagu ka distsiplinaarmenetlustest salastatud teabe mittenõuetekohase käitlemise tõttu.

Laiendatud julgeolekukontrolli puhul peab adressaatadressaat täitma lisaks eelnimetatud isikuandmete ankeedile ka eriküsimustiku. Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 25 järgi koosneb eriküsimustik teabest adressaadi teenistuse kohta välisriikide relvajõududes või muudes relvastatud ühendustes, võla- või garantiikohustustest, maksunumbri ja harjumustest või faktoritest, mis võivad adressaadi muuta kergelt mõjutatavaks väljapressimisele ja muudele survevahenditele. Laiendatud julgeolekukontrolli puhul koos julgeolekujuurdlusega peab adressaatadressaat lisaks eelnimetatud isikuandmete ankeedile ja eriküsimustikule täitma ka lisaküsimustiku, mis koosneb kahest osast. Esimeses osas esitab adressaatadressaat andmed kolme infoallika kohta, kes on võimelised tõestama adressaadi identiteeti (ees- ja perekonnanimi, ameti- või töökoht, ameti- või tööülesanded, kodune aadress, telefoninumbri ja tutvumise algusaeg). Teises osas küsitakse adressaadilt andmeid tema majapidamises elavate üle 18-aastaste isikute kohta (ees- ja perekonnanimi, sünniaeg ja -koht, püsiva/ajutise/tegeliku elukoha aadress).

Suurbritannia: Suurbritannia regulatsioonis esinevad sarnaselt Saksamaa, Soome ja Sloveenia seadustega erisused isikuandmete ankeedis sisalduvate andmete suhtes vastavalt sellele, millisel tasemel julgeolekukontrolli tehakse. Ankeetide täpsemat sisu siinkohal mahuliste piirangute tõttu ei avata. Kontrolli tasemete suhtes kohalduvate isikuandmete ankeetide sisu on analüüsitud võrdluses teiste riikide ankeetidega seletuskirja tabelites lisa 1.

Suurbritannia isikuandmete ankeetide sisu nõuded sarnanevad Eesti seniste ankeetidega, kuid erinevad olulisel määral Saksamaa, Soome ja Sloveenia omadest muu hulgas selle poolest, et kontrollitavalt isikult küsitakse andmeid distsiplinaarkaristuste ning süüteomenetluste kohta, milles isik on olnud kahtlustatav, süüdistatav või karistatud. JKS-s tagatakse isikuandmete ankeetide sisu kooskõla karistusregistri seaduse⁹⁹ § 16 lõikega 1, mis sätestab, et adressaadilt on keelatud nõuda tema kohta registris või registri arhiivis hoitavaid andmeid. Julgeoleku- või taustakontrolli teostaval asutusel on õigus neid andmeid kontrollida JKS § 21 lõike 2 ja § 25 lõike 1 alusel.

Eelnõu § 19. Ankeedi vorm

JKS § 19 järgi kehtestab füüsilise ja juriidilise isiku isikuandmete ankeedi, lisaankeedi ja laiendatud ankeedi vormi justiitsminister määrusega. Tegemist on olulise erisusega võrreldes kehtiva õigusega. Nimelt on kehtivas õiguses sätestatud taustakontrolli ankeetide vormid kümnekonnas ministri määruses. Näiteks LennS § 46⁷ lõike 13 alusel on siseminister kehtestanud isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Lennundusseaduse“ §-s 46⁷ sätestatud taustakontrolli läbiviimiseks esitatava isikuandmete ankeedi vorm“,¹⁰⁰ mis jõustus 11.04.2011. PPVS § 42 lõike 2 alusel on siseminister

⁹⁹ Karistusregistri seadus. – RT I, 27.06.2013, 9.

¹⁰⁰ Lennundusseaduse §-s 46⁷ sätestatud taustakontrolli läbiviimiseks esitatava isikuandmete ankeedi vorm. – RT I, 08.04.2011, 8.

kehtestanud isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Isikuankeedi vorm“,¹⁰¹ mis jõustus 1. jaanuaril 2010. ProkS § 15¹ lõike 3 alusel on justiitsminister kehtestanud isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Prokuröriteenistusse kandideeriva isiku ankeedi vormi kinnitamine“,¹⁰² mis jõustus 01.06.2002. VangS § 114¹ lõike 3 alusel on justiitsminister kehtestanud isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete ankeedi vormi kehtestamine ja andmete kontrollimise õigust omavate ametnike määramine“,¹⁰³ mis jõustus 01.08.2013. Lisaks on KS alusel justiitsminister kehtestanud isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Kohtunikuabiks nimetamise nõuded ja kord“,¹⁰⁴ mis jõustus 29.05.2006, ja NotS alusel isikuandmete ankeedi vormi määrusega „Notariaadimäärustik“,¹⁰⁵ mis jõustus 03.07.2009.

Eesti taustakontrolli isikuandmete ankeedid on seega kujunenud *ad hoc*, mistõttu on süstemaatilise puudumine tinginud ankeetide ja muude õigusaktide rägastiku. Eelnõu eesmärgiks on sätestada ühtne ja proportsionaalsuse põhimõtet järgiv sisunõue taustakontrolli isikuandmete ankeetidele. Lähtuvalt JKS §-des 16–18 sätestatud nõuetest isikuandmete ankeetide sisu suhtes sätestab justiitsminister JKS §-st 19 tulenevalt ka uued isikuandmete ankeedi vormid. Proportsionaalsuse põhimõttest lähtuvalt sätestatakse sarnaselt võrdlusriikidega ankeetide sisu vastavalt sellele, millisel tasemel salastatud teabele juurdepääsu taotletakse. Kehtivas õiguses on julgeolekukontrolli isikuandmete ankeedid sätestatud RSVS alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse määruses „Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord“, mille § 137 sätestab riigisaladusele juurdepääsu loa vormid ja § 138 riigisaladuse töötlemisloa vormid.

5. ptk. Taustakontrolli teostamine

Eelnõu § 20. Taustakontrolli teostamise meetmed

JKS § 20 lõige 1 sätestab, et taustakontrolli käigus kontrollitakse teatud asjaolusid, mille näitlik loetelu on sätestatud eelnõu § 31 lõikes 1. Säte on kontseptuaalselt oluline, sest selle järgi teostatakse taustakontrolli, mille keskmes on isikuandmete ankeet, s.t isikuandmete ankeedis märgitud andmed ei ole pelgalt abiks asutusele taustakontrolli teostamisel, vaid kontrolli raskuspunkt peab lasuma ankeedil. Sellisest lähenemisest on kantud ka võrdlusriikide taustakontrolli alased seadused.

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud, et igasuguse isiku suhtes teostatava kontrolli osas peavad seaduses olema sätestatud piirid sellise kontrolli ulatusele kooskõlas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 8 lõikega 2.¹⁰⁶ Kohtu järgi on vaja hinnata otsustamiseks selle üle, kas riigisisises õiguses on regulatsiooni asjassepuutuvad normid sätestatud: a) mõistliku selgusega; b) kättesaadavates normides, mis c) piisavalt määratlevad ulatuse ja d) teostamisviisi, mille osas on asjassepuutuvatel asutustel kaalutusõigus.¹⁰⁷ Kohus on leidnud, et kõnesolev diskretsioon peab olema piiratud ja kontrollimeetmed on inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni järgi talutavad üksnes seni, kui need on tungivalt vajalikud demokraatlike institutsioonide turvalisuseks.¹⁰⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikast tuleneb, et kontrollimeetmete ja -protseduuride üksikasju

¹⁰¹ Isikuankeedi vorm. – RT I, 09.04.2013, 8.

¹⁰² Prokuröriteenistusse kandideeriva isiku ankeedi vormi kinnitamine. – RTL 2001, 89, 1249.

¹⁰³ Vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete ankeedi vormi kehtestamine ja andmete kontrollimise õigust omavate ametnike määramine. – RT I, 29.07.2013, 2.

¹⁰⁴ Kohtunikuabiks nimetamise nõuded ja kord. – RT I, 31.12.2010, 52.

¹⁰⁵ Notariaadimäärustik. – RT I, 21.06.2013, 7.

¹⁰⁶ Leander (viide 37), § 67.

¹⁰⁷ Malone (viide 44), § 70.

¹⁰⁸ Klass (viide 38), § 42.

ei ole vaja õiguslikult määratleda, kuid asutustel oleva diskretsiooni ulatus kontrolli teostamisel peab olema selgelt piiritletud seaduses.¹⁰⁹

Eesti kehtiv killustunud taustakontrolli õiguslik raamistik ei võimalda üldiselt kodanikul aru saada, milliste toimingute tegemiseks ta volituse annab. LennS taustakontrolli läbiviimist reguleeriv § 46⁷ ei sätesta näiteks meetodeid ega aluseid taustakontrolli teostamiseks, milleks on seaduse järgi pädev Kaitsepolitseiamet. See on vastuolus õigusriigi põhimõtte ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga¹¹⁰ ning erineb võrdlusriikide õigusest. Põhiõiguste kaitse seisukohalt on problemaatiline, et adressaat annab LennS § 46⁷ lõike 6 alusel Kaitsepolitseiametile õiguse kontrollida teda seaduses sätestamata piirides kogu aja, mil isik täidab lennundusjulgestusalaseid ülesandeid või tal on läbipääsuluba, meeskonnaliikme sertifikaat või vastav tunnistus.

Euroopa Inimõiguste Kohtu järgi peab isiku põhiõiguste riive aluseks olev norm olema sätestatud mõistliku selgusega ja olema isikule kättesaadav ning piisavalt määratlema ulatuse ja kontrolli teostamise viisi.¹¹¹ Sellest tulenevalt sätestab JKS § 20 lõige 2 taustakontrolli teostamise meetmed, mida võib kasutada arvamuse andmiseks isikuandmete ankeedis märgitud andmete kohta ja distsiplinaarkaristuste ning süüteo menetluste kontrollimiseks, milles adressaat on olnud süüdistatav või karistatud kuriteo toimepanemises. Menetluse teostamise ajaline piirang erineb julgeoleku- ja taustakontrolli vahel seega oluliselt. Taustakontroll tuleb JKS § 20 lõike 2 järgi seda teostava asutuse poolt läbi viia 30 päeva jooksul alates taotluse saamisest. 30 päeva möödumise järel ei ole väljaspool korduva taustakontrolli raamistikku, mis on sätestatud JKS §-s 21, õigust kasutada adressaadi suhtes taustakontrolli meetodeid.

Meetmeteks, mida taustakontrolli käigus on eelnõu järgi lubatud kasutada, on adressaadiadressaadilt seletuste võtmine, milleks võib valida ka näiteks töövestluse konkursi käigus, avalike allikate kontrollimine IKS ja AvTS tähenduses, endise või nüüdse vahetu juhi küsitlemise ning registrites sisalduvate andmete kontrollimine. Sellisteks registriteks on näiteks karistusregister karistusregistri seaduse § 1 mõttes ja karistusregistri arhiiv; PPVS § 20 mõttes Schengeni infosüsteemi riiklikusse registrisse PPVS § 23 nimetatud Eesti riigiasutuste poolt kantud PPVS § 22 lõikes 1 sätestatud andmed; kohtute infosüsteem kohtute infosüsteemi põhimääruse § 2 mõttes; rahvastikuregister rahvastikuregistri seaduse § 3 mõttes; E-toimiku menetlemise infosüsteem KrMS § 210 mõttes; täitemenetlusregister täitemenetluse seaduse § 63 mõttes; Eesti Hariduse Infosüsteem haridusseaduse § 36⁶ mõttes; kaitseväekohustuslaste register kaitseväeteenistuse seaduse § 11 mõttes; äriregister äriseadustiku § 22 mõttes; liiklusregister liiklusseaduse § 173 mõttes; maksukohustuslaste register maksukorralduse seaduse § 17 mõttes.

Lisaks isikuga vestlemisele, andmekogude päringutele ja avalike allikate kontrollimisele on taustakontrolli teostaval asutusel õigus 30 päeva jooksul taotluse saamisest arvates taustakontrolli teostamiseks teha päring raviasutusele või arstile, kes peab viivitamata väljastama kinnituse andmete olemasolu või puudumise kohta, mis puudutab narkootilistest või psühhotropsetest ainetest, alkoholist või hasartmängust sõltuvust või diagnoositud psüühikahäiret, mis piirab adressaadi võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida. Taustakontrolli teostaval asutusel on samuti õigus 30 päeva jooksul taotluse saamisest taustakontrolli teostamiseks teha päring julgeolekuasutusele, kontrollimaks, kas adressaadi poolt isikuandmete ankeedis märgitud andmed ühiskondlikku organisatsiooni kuuluvuse kohta, mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või muul viisil Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele, on õiged. Julgeolekuasutuste poole pöördumine on samuti vajalik vastuse saamiseks selle kohta, kas

¹⁰⁹ Silver (viide 39), § 88. Malone (viide 44), §§ 67-68, 70, 79, 81. Nimmo (viide 37), lk 3. Hewitt and Harman (viide 37), lk-d 3, 12, 13.

¹¹⁰ Leander (viide 37), § 67. Malone (viide 44), § 70.

¹¹¹ Malone (viide 44), § 70.

adressaadil on või on olnud kontakte välisriikide luure- või julgeolekuteenistustega või on ta läbinud teenistuse välisriikide relvajõududes või muudes relvastatud ühendustes, samuti varasemate julgeoleku- või taustakontrollide tulemusse puutumas.

Taustakontrolli meetmena ei lubata eelnõus jälitustoiminguid, mis erineb oluliselt Eesti kehtivast õigusest. LennS § 46⁷ lõige 10 sätestab, et lennvälja ja kopteriväljaku käitaja, lennuettevõtja ning Lennuamet edastavad kontrollitava esitatud dokumendid kontrolli tegemiseks Kaitsepolitsei ametile. Meetodeid ega aluseid taustakontrolli teostamiseks Kaitsepolitsei ameti poolt ei ole seaduses sätestatud. LennS § 46⁷ lõikest 12 tuleneb, et Kaitsepolitsei amet võib kontrolli käigus esitada järelepärimisi muu hulgas rahvusvahelistele organisatsioonidele, välisriikidele või kohalikele omavalitsustele või haridusasutustele. VangS § 114¹ lõige 4 sätestab erinevalt LennS-st meetodid, mida võib rakendada taustakontrolli teostamiseks. Selle järgi on vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete ankeedis esitatud andmete õigsuse kontrollimiseks määratud ametnikel õigus pöörduda riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ja ametiisikute, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimistega vanglasse tööle asuda sooviva isiku isikuandmete kohta, vestelda isikuandmete ankeedis märgitud isiku, samuti tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kandidaadi kõlbelisi ja teisi isikuomadusi ning vajaduse korral ja küsitletava isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus ning kontrollida, kas adressaadi lähisugulased ja -hõimlased või elukaaslane on kriminaalmenetluses kahtlustatavad, süüdistatavad või karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, ning kasutada kontrollimiseks karistusregistri või karistusregistri arhiivi andmeid. VangS § 33² lõige 1 sätestab ka jälitustoimingute tegemise õiguse: „Justiitsministeeriumi vanglate osakond võib isiku kirjalikul nõusolekul koguda tema kohta isikuandmeid KrMS § 126³ lõikes 1 nimetatud jälitustoiminguga ning päringuga sideettevõtjale elektroonilise side seaduse § 111¹ lõigetes 2 ja 3 sätestatud andmete kohta, kui see on vajalik selleks, et otsustada isiku juurdepääs jälitusteabele või isiku teenistusse võtmine Justiitsministeeriumi vanglate osakonda või vanglasse.“ KrMS § 126³ lõikes 1 nimetatud jälitustoimingud on jälitusasutuse poolt varjatult isiku, asja või paikkonna jälgimine, varjatult võrdlusmaterjali kogumine ja esmauringute tegemine, varjatult asja läbivaatamine ning varjatud asendamine.

PPVS § 42 lõike 3 järgi on Kaitsepolitsei ameti peadirektoril, Sisekaitseakadeemia rektoril või Politsei ja Piirivalveameti peadirektoril või tema volitatud ametnikul õigus isikuandmeid esitatud andmete õigsuse kontrollimiseks pöörduda riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste ja ametiisikute, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimisega teenistusse kandideeriva isiku isikuandmete kohta, vestelda isikuandmete ankeedis märgitud isiku, samuti tema tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kandidaadi kõlbelisi ja teisi isikuomadusi ning vajaduse korral ja küsitletava isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus, kontrollida, kas adressaati on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, kas adressaat on kandnud vabadusekaotuslikku karistust või kas ta on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav ning kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku juriidilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust. Sarnaselt VangS-ga võib PPVS § 7⁵⁰ lõike 1 järgi politsei isiku kirjalikul nõusolekul koguda tema kohta isikuandmeid KrMS § 126³ lõikes 1 nimetatud jälitustoiminguga ning päringuga sideettevõtjale elektroonilise side seaduse § 111¹ lõigetes 2 ja 3 sätestatud andmete kohta, kui see on vajalik selleks, et otsustada isiku juurdepääs jälitusteabele või isikuandmeid esitatud teabe kontrollimiseks, et otsustada tema sobivus politseiteenistusse.

ProkS § 15¹ lõige 4 sätestab, et prokuröriteenistusse kandideeriva isiku ankeedis ja majanduslike huvide deklaratsioonis esitatud andmete õigsuse kontrollimiseks on riigi peaprokurööril, samuti tema poolt volitatud prokuratuuriametnikel õigus pöörduda riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste ja ametiisikute, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimistega prokuröriteenistusse kandideeriva isiku isikuandmete kohta, vestelda isikuandmete ankeedis märgitud isiku, samuti tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kandidaadi kõlbelisi ja teisi isikuomadusi ning vajaduse korral ja küsitletava isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus, kontrollida, kas adressaadi lähisugulased ja -hõimlased või elukaaslane on kriminaalmenetluses

kahtlustatavad või süüdistatavad, tutvuda jälitustoiminguga saadud andmetega. Seega ei ole ProkS-i järgi jälitustoimingute tegemine taustakontrolli käigus lubatud. ProkS 15¹ lõike 4 punkti 4 järgi on prokuratuuril õigus tutvuda olemasolevate andmetega, mis pärinevad mõnest varasemast jälitustoimingust, mis tähendab, et uusi jälitustoiminguid see säte ei luba läbi viia.

Erinevate Eesti kehtivate taustakontrolli regulatsioonide analüüsi tulemusel järeldub, et isikuandmete ankeedis märgitud andmete tõestamise eesmärgil on taustakontrolli teostavale asutusele antud õigus järgmiste meetmete rakendamiseks:

- 1) pöörduda riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste ja ametiisikute, samuti füüsiliste ja juriidiliste isikute poole järelepärimisega ameti- või töökohale kandideeriva isiku isikuandmete kohta;
- 2) vestelda isikuandmete ankeedis märgitud isiku, samuti tema tööandja ja õppeasutuse esindajate ning teiste isikutega, et selgitada välja kandidaadi kõlbelisi ja teisi isikuomadusi ning vajaduse korral ja küsitleva isiku nõusolekul võtta temalt kirjalik seletus;
- 3) kontrollida, kas isikuankeedis märgitud isikut on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, kas isik on kandnud vabadusekaotuslikku karistust või kas ta on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav;
- 4) kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku juriidilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust;
- 5) kontrollida, kas adressaadi lähisugulased ja -hõimlased või elukaaslane on kriminaalmenetluses kahtlustatavad, süüdistatavad või karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, ning kasutada kontrollimiseks karistusregistri või karistusregistri arhiivi andmeid;
- 6) tutvuda varasemalt jälitustoiminguga saadud andmetega;
- 7) teostada jälitustoiminguid.

Need meetmed, mis on Eestis taustakontrolli teostavale asutusele antud adressaadi suhtes, on võrreldavad volitustega, mis võrdlusriikides antakse laiendatud julgeolekukontrolli teostamiseks koos julgeolekujuurdusega. Jälitustoimingute läbiviimisel KrMS § 126³ lõike 1 mõttes peetakse kehtivates eriregulatsioonides piisavaks aluseks isiku nõusolekut taustakontrolli tegemiseks. Seetõttu ei ole seni kohaldatud ka KrMS § 126⁵ lõikes 1 sätestatud prokuratuuri loa nõuet hoolimata asjaolust, et isikult ei saa eeldada teadlikkust taustakontrolli tegemiseks nõusoleku andmisel selle kohta, et tema suhtes võidakse menetluse käigus teostada ka jälitustoiminguid. See tingib põhiõiguste ebaproportsionaalse riive, arvestades et teabehankeliseski menetluses on JAS sätestatud korras vaja jälitustegevuseks halduskohtu esimehe või tema määratud halduskohtuniku luba.

Saksamaal ja Sloveenias ei ole jälitustoimingute tegemine lubatud tausta- ega julgeolekukontrolli menetluses. Soome julgeolekukontrolli seaduse § 22 mõttes võib piiratud taustakontroll põhineda üksnes teabel, mis sisaldub järgmistes andmebaasides: karistusregister, politsei andmekogu, kohtute infosüsteem, andmekogu käimasolevate või lõpetatud süüdistuste kohta, kriminaalotsuste register, süütegude register või kaitsejõudude peastaabi julgeolekuteabe register. Tavaline taustakontroll Soome julgeolekukontrolli seaduse § 8 järgi võib tugineda vaid teabele, mis sisaldub järgmistes andmebaasides: politsei andmekogu, politsei administratiivteabe süsteemis või Soome kaitsepolitsei operatiivteabe süsteemis; karistusregistris või ettevõtluskeeldude registris; kohtute infosüsteemis või andmekogus käimasolevate või lõpetatud süüdistuste kohta; süütegude registris või kaitsejõudude peastaabi julgeolekuteabe registris; piirivalve registris; tolliameti juurdluste süsteemis; rahvaregistris; välisministeeriumi viisade alaregistris ja immigratsioonikontrolli alaregistris, mis moodustab osa üldisest immigratsiooniregistrist.

Teavet kuriteo teadetest, mis sisaldub politsei andmekogus, võib Soome julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 2 järgi kasutada ainult juhul, kui ei esine kahtlusi selles osas, et kuriteo teade võib olla alusetu. Sellise teabe kasutamisel tehakse kindlaks vastava juhtumi hetkeseis. Teavet kriminaalotsuste registrist ei kasutata Soome julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 2 mõttes juhul, kui sama teave on kustutatud mõnest teisest eelloetletud registrist. Taustakontrolli teostava asutuse ligipääs eelloetletud toimikutele ja registritele toimub Soome julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 3 järgi kindlate sätete järgi teiste seaduste alusel. Taustakontrolli teostades võib vastav asutus julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 4 mõttes kasutada eelloetletud registrites sisalduvate andmete tõestamiseks ka muud riigiasutuste valduses olevat teavet, kui sellise teabe kasutamine on vajalik igal eraldiseisval üksikjuhul kontrolli eesmärgi saavutamiseks ja selle tõesuses ei ole mingit kahtlust. Samuti võib julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 5 mõttes kasutada taustakontrolli teostamiseks muud teavet, kui see on kohustuslik rahvusvahelise lepingu või muu riigile siduva väliskohustuse alusel. Taustakontrolli käigus kogutav teave ei või Soomes põhineda kinnitamata andmetel, süüdistustel või pahatahtlikel vihjetel ega kahtlustel isiku võimaliku tulevase õigusrikkumise kohta. Samuti ei või taustakontrolli käigus julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 5 mõttes kasutada adressaadi kohta teavet, mis pärineb ajast, kui isik oli vähem kui 15 aastat vana, või teavet, mis on vanem kui kümme aastat, välja arvatud kui see on vältimatu ankeedis esitatud andmete kontrollimiseks.

Eelnõu § 21. Korduv taustakontroll

JKS § 21 sätestab korduva taustakontrolli õigusliku raamistiku, mille alusel võib isikuandmete ankeedi esitada kontrollitavale isikule täitmiseks iga 5 aasta järel. Sõltumata viie aasta pikkusest ajalisest kriteeriumist, võidakse igakordse kaalumise tulemusel põhjendatud vajaduse korral esitada isikuandmete ankeet korduvtäitmiseks tegevteenistujale, ametnikule või töötajale Kaitseväes, päästeametnikule, ametnikule või töötajale jälitusasutuses KrMS § 126² lõike 1 mõttes, Eesti välisesinduses või lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääsemise loa, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaadi või tunnistuse omanikule ja lennundusjulgestusalaste ülesannete täitjale lennundusseaduse § 46⁷ lõikes 2 nimetatud juhul. Eelnimetatud juhtudel on tegemist suurema ohuga riigi julgeolekule, millest tulenevalt võib põhjendatud juhul, kui objektiivsed asjaolud annavad alust kahtlustamaks isikut tegevuses, millest võib tuleneda oht riigi julgeolekule, esitada temale isikuandmete ankeet enne viie aasta möödumist eelmisest taustakontrolli menetlusest. Võrdluseks, Eesti kehtivas õiguses on näiteks LennS § 46⁷ lõike 6 järgi Kaitsepolitsei ametil õigus kontrolli teostada jooksvalt ka läbipääsuloa või meeskonnaliikme sertifikaadi ja tunnistuse kehtivuse ajal või ajal, kui kontrollitav täidab § 46⁷ lõike 2 punktides 4–10 nimetatud lennundusjulgestusalaseid ülesandeid.

Eelnõu § 22. Istung taustakontrolli menetluses

JKS § 22 järgi küsitletakse vajaduse korral või isiku soovil adressaati istungil enne taustakontrolli arvamuse andmist asjaolude kohta, mis on vajalikud isikuandmete ankeedis märgitud andmete täpsustamiseks. Istungi üldine korraldus on reguleeritud haldusmenetluse seaduse § 45 ning selle taasesitamiseks JKS-is vajadus puudub. Istungil võib haldusorgan koguda ja uurida kõiki HMS § 38 lõikes 2 nimetatud tõendeid ja kuulata isiku ära (HMS § 40). Haldusõiguslikult lähtub taustakontrolli istung uurimus- ja ärakuulamis põhimõttest. Adressaadil on istungil õigus esitada seletusi ja vastuväiteid enne taustakontrolli arvamuse andmist, välja arvatud juhul, kui tal puudub teabele juurdepääs JKS § 34 sätestatud juhul. Istung, seletused ja vastuväited protokollitakse. Kooskõlas JKS § 6 lõikega 7 on kontrollitaval isikul õigus saada istungi järel koopia selle protokollist.

6. ptk. Julgeolekukontrolli teostamine

Eelnõu § 23. Julgeolekukontrolli teostamise tasemed

JKS § 23 järgi kontrollitakse julgeolekukontrolli käigus RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2, § 42 lõigetes 2 ja 3 või § 51 lõikes 2 nimetatud asjaolude esinemist riigisaladuse töötlemisloa taotluse korral juriidilise isiku isikuandmete ankeedi alusel või füüsilise isiku poolt lisaankeedis või laiendatud ankeedis märgitud andmete põhjal. Kehtiva õiguse järgi tuleks julgeolekukontrolli mõista RSVS § 47 lõike 1 tähenduses kui RSVS § 32 ja § 42 lõigetes 2 ja 3 nimetatud asjaolude esinemise kontrollimist, mis sätestavad nõuded riigisaladuse töötlemisloa või juurdepääsu loa saamiseks. Sellest tuleneb, et kehtivas õiguses ei võeta arvesse RSVS § 51 lõiget 2, mille järgi võivad välislepingust tulenevad juurdepääsuõiguse andmisest keeldumise alused olla rangemad võrreldes RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2 või § 42 lõigetes 2 ja 3 sätestatud alustega. Kehtivas õiguses on rõhuasetus julgeolekukontrolli menetluses asjaolude tuvastamisel, mis võivad tähendada ohtu riigi julgeolekule. Võrdlusriikides seisneb julgeolekukontroll samas adressaadi poolt ankeedis märgitud andmete kontrollimisel, mis võivad kätkeada julgeolekuohtu. Sellisel juhul keskendutakse adressaadi poolt ankeedis märgitud andmete kontrollimisele, millega piiritletakse ühtaegu julgeolekukontrolli ulatust. Sellest kontseptsioonist lähtub ka JKS § 23.

JKS § 23 lõige 1 sätestab füüsilise isiku suhtes julgeolekukontrolli teostamise tasemed vastavalt riigisaladuse või salastatud välisteabe tasemele, mille suhtes juurdepääsuluba taotletakse, ja juriidilise isiku julgeolekukontrolli. Juriidilise isiku julgeolekukontrolli teostatakse juriidilise isiku riigisaladuse töötlemisloa taotluse korral juriidilise isiku isikuandmete ankeedi alusel. Füüsilise isiku suhtes teostatakse tavalist julgeolekukontrolli konfidentsiaalsel tasemel riigisaladuse ja vastaval tasemel salastatud välisteabe korral ning laiendatud julgeolekukontrolli salajasel või täiesti salajasel tasemel riigisaladuse ning vastaval tasemel salastatud välisteabe korral või juhul, kui tavalise julgeolekukontrolli käigus on tekkinud kahtlus ohu kohta riigi julgeolekule.

Eesti kehtivas õiguses ei ole sätestatud julgeolekukontrolli teostamise tasemeid. Nii Saksamaal, Sloveenias, Soomes kui Suurbritannias lähtutakse kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega julgeolekukontrolli diferentseerimisest vastavalt salastatud teabe tasemele, millele juurdepääsu luba või mille töötlemisluba taotletakse. See on kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, mille järgi on „politseiirigile omane jälitustegevus kodanike üle talutav EIÕK alusel üksnes siis, kui see on tingimata vajalik demokraatlike institutsioonide turvalisuse tagamiseks.“¹¹² Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 7 lõike 1 ja Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 22a järgi teostatakse julgeolekukontrolli kolmel tasemel.

Arvestades Eesti julgeolekukeskkonda, mida võib küll võrrelda Sloveenia omaga tulenevalt riigi suurusest ja kuuluvusest samadesse rahvusülestesse organisatsioonidesse ning sellest tulenevast huvist välisriigi julgeolekuteenistustele, ja tungiva praktilise vajaduse puudumist kolmetasemelise julgeolekukontrolli järele, võib pidada põhjendatuks sellevõrra rangema julgeolekukontrolli astmestiku kehtestamist. Eelnõus lähtutakse seetõttu kahest julgeolekukontrolli tasemest. Tavalise julgeolekukontrolli käigus kontrollitakse lisaankeedis ja laiendatud julgeolekukontrolli käigus laiendatud ankeedis märgitud teavet. Sarnaselt Sloveenia julgeolekukontrolli määruse § 6 lõikega 2 küsib lisaankeedis märgitud andmete kontrollimisel ilmneva kahtluse korral adressaadi vastavusest RSVS §-s 32 või §-s 42 või § 51 lõikes 2 sätestatud nõuetele julgeolekuasutus kontrollitavalt isikult kirjalikku luba laiendatud julgeolekukontrolli teostamiseks. Loa andmata jätmine võib olla aluseks isiku teenistusest vabastamiseks või töölepingu lõpetamiseks JKS §-s 33 sätestatud korras ATS-i, muu avalikku teenistust reguleeriva eriseaduse või töölepingu seaduse¹¹³ (edaspidi *TLS*) alusel, mida muudetakse vastavalt JKS rakendussätetega.

Kahetasemeline julgeolekukontroll füüsilise isiku suhtes näeb ette julgeolekujuurdluse teostamise salajasel ja täiesti salajasel tasemel salastatud teabe korral. Sloveenias ja Saksamaal võib seda kõige intensiivsemalt isikute põhiõigustesse sekkuvat julgeolekukontrolli meetodit kohaldada täiesti salajasel

¹¹² Klass (viide 38), § 42.

¹¹³ Töölepingu seadus. - RT I, 22.12.2012, 30.

tasemel salastatud teabele juurdepääsu õiguse suhtes. Soome julgeolekukontrolli seaduse järgi teostatakse julgeolekujuurdlus üksnes isikute suhtes, kellel on ligipääs suurele hulgale teabele salajasel tasemel.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 7 lõike 1 järgi teostatakse vastavalt julgeoleku seisukohast tundlikule tegevusele tavalist julgeolekukontrolli, laiendatud julgeolekukontrolli või laiendatud julgeolekukontrolli koos julgeolekujuurdlusega. Tavaline julgeolekukontroll tuleb seaduse § 8 järgi teostada isikute suhtes, kellel peab olema ligipääs „konfidentsiaalsel“ tasemel märgistatud salastatud teabele või kes saavad endale sellele ligipääsu luua. Samuti teostatakse tavalist julgeolekukontrolli isikute suhtes, kes tegutsevad liidule alluvas organis või mõnes muus riigiametis või selle osas, mis on seal paikneva salastatud teabe mahu ja tähenduse tõttu pädeva kõrgema liiduameti poolt, kooskõlas liidu siseministeeriumi kui rahvusliku julgeolekuametiga, kuulutatud turvaalaks (julgeolekukontrolli seaduse § 1 lg 2 p 3 nimetatud valdkonnad). Siinkohal võib pädev ametkond ka loobuda julgeolekukontrollist, kui tegevuse liik või kestvus seda lubavad. Ühtlasi tuleb tavalisel tasemel julgeolekukontrolli teostada julgeoleku seisukohast tundliku tegevusega tegeleva isiku suhtes, kes töötab või hakkab töötama elutähtsa või kaitse seisukohalt olulise asutuse organis, mis kuulub liidu kaitseministeeriumi alluvusse („sõjalise julgeoleku valdkond“, ennetav personaliga seotud sabotaažikaitse).

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 9 mõttes tuleb laiendatud julgeolekukontroll läbi viia isikute suhtes, kellel peab olema ligipääs salajasel tasemel märgistatud salastatud teabele või kes saavad endale luua ligipääsu sellele või kellel peab olema ligipääs suurele hulgale konfidentsiaalsel tasemel märgistatud salastatud teabele või kes saavad endale luua ligipääsu sellele, juhul kui pädev ametkond ei pea üksikjuhtumi korral tegevuse liigi ja kestvuse järgi § 8 kohaselt läbiviidavat julgeolekukontrolli piisavaks.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 10 sätestab, et laiendatud julgeolekukontroll koos julgeolekujuurdlusega tuleb läbi viia isikute kohta, kellel peab olema ligipääs tasemel täiesti salajane märgistatud salastatud teabele või kes saavad endale luua ligipääsu sellele või kellel peab olema ligipääs suurele hulgale salajasel tasemel märgistatud salastatud teabele või saavad endale luua ligipääsu sellele. Samuti tuleb laiendatud julgeolekukontroll teostada isikute suhtes, kes peaksid asuma tööle liidu sõjaväeluureteenistuses või mõnes liidu ametkonnas või muus riiklikus asutuses, mis täidab liiduvõimude kindlaksmääramise järgi vastavalt seaduse § 34 julgeoleku seisukohast võrreldava tundlikkusega ülesandeid. Kõigil nendel juhtudel on eeltingimuseks siiski pädeva ametkonna kaalutluse teostamisel järeldusele jõudmine, et tavaline ega laiendatud julgeolekukontroll ei oleks üksikjuhtumi tegevuse liigi ja kestuse tõttu piisav.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 22a järgi teostatakse julgeolekukontrolli kolmel tasemel. Tavalist julgeolekukontrolli teostatakse isiku suhtes, kes taotleb juurdepääsuõigust „konfidentsiaalsel“ tasemel salastatud teabele. Laiendatud julgeolekukontrolli teostatakse isiku suhtes, kes taotleb salastatud tasemel salastatud teabele juurdepääsu õigust ja laiendatud tasemel julgeolekukontrolli koos julgeolekujuurdlusega isiku suhtes, kes taotleb juurdepääsuõigust täiesti salajase tasemel.

Tavalisel tasemel julgeolekukontrolli korral kontrollitakse seaduse artikli 22b mõttes tavalist isikuandmete ankeeti. Juhul kui tavalise julgeolekukontrolli käigus kontrolli teostav asutus kahtlustab julgeolekuohtu, võib teostada adressaadi sellekohase nõusoleku alusel ka julgeolekujuurdluse sellise julgeolekuohtu väljaselgitamiseks.

Laiendatud tasemel julgeolekukontrolli korral peab kontrolli teostav asutus seaduse artikli 22c mõttes lisaks eelnimetatud tavalisel tasemel julgeolekukontrolli meetmetele kontrollima eriankeedis sisalduvaid isikuandmeid. Juhul kui tavalise julgeolekukontrolli käigus kontrolli teostav asutus kahtlustab julgeolekuohtu, võib teostada adressaadi sellekohase spetsiaalse nõusoleku alusel ka

Julgeolekujuurduse sellise julgeolekuohu väljaselgitamiseks. Sellisel juhul täidab adressaat ka lisaankeedi pärast tema teavitamist julgeolekuohu väljaselgitamise vajadusest.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse tähenduses on julgeolekukontrollina käsitletav laiendatud taustakontroll, mis kohaldub § 15 lõike 1 mõttes salastatud teabele pidevat juurdepääsu omavate isikute suhtes või isikute suhtes, kes kandideerivad sellisele kohale. Laiendatud taustakontrolli teostatakse lisaks juhul, kui selline kohustus tuleneb riigile siduvast lepingust või muust rahvusvahelisest kohustusest.

Suurbritannia: Suurbritannia terrorismivastane kontroll *Counter Terrorist Check* (CTC) ei tähenda kontrollimist tulenevalt isiku juurdepääsuvajadusest salastatud teabele, vaid strateegiliselt tähtsate objektide ja isikute kaitse eesmärgil. Terrorismivastast kontrolli käsitletakse Suurbritannias sellegipoolest julgeolekukontrollina (*security clearance*). Terrorismivastast kontrolli teostatakse füüsiliste isikute suhtes, kellel on saatjata ligipääs teatud sõjaväelisele, tsiviil-, tööstus- või kaubanduslikule objektile, mille suhtes valitseb terrorirünnaku risk, samuti juurdepääs avaliku elu tegelasele, kelle osas on selline rünnakuoht, või teabele ja muule materjalile, mis võib olla terroristide jaoks väärtuslik.

Laiendatud julgeolekukontrolli tehakse isikute suhtes, kes kandideerivad ametikohale, mis eeldab sagedast ja järelevalveta juurdepääsu täiesti salajasel tasemel teabele, samuti isikute suhtes, kes ei pruugi küll sellisel ametikohal olla, kuid kes võivad otseselt või kaudselt põhjustada sama ulatuslikku kahju või kellel on sage ja järelevalveta juurdepääs I kategooria tuumamaterjalile või juhul, kui isik on ametikohal, mis nõuab juurdepääsu teatud tasemetel salastatud välisteabele.

Salastatud teabele juurdepääsu eesmärgil teostatavat julgeolekukontrolli *Security Check* tasemel teostatakse füüsiliste isikute suhtes, kes kandideerivad ametikohale, mis eeldab neilt pikaajalist, sagedast ja kontrollimatut juurdepääsu salastatud teabele ja/või juhutist valvatavat juurdepääsu täiesti salajane teabele, samuti isikute suhtes, kes ei ole küll sellisel ametikohal, kuid kes võivad otseselt või kaudselt põhjustada samas ulatuses kahju, omada piisavalt teadmisi, et luua täielik kuvand salajasel tasemel plaanist, poliitikast või projektist. Lisaks tehakse *Security Check* tasemel julgeolekukontrolli olukorras, kus isiku kandidatuuri arutatakse organisatsioonis, kus ei ole mõistlikult võimalik oodata, et ta saab teha karjääri ilma juurdepääsuta salajasel tasemel teabele või juhul, kui isik on ametikohal, mis nõuab juurdepääsu teatud tasemetel salastatud välisteabele.

Eelnõu § 24. Julgeolekukontrolli teostamise meetmed ja toimingute tähtajad

Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikast tuleneb, et kontrollimeetmete ja -protseduuride üksikasju ei ole vaja õiguslikult määratleda, kuid asutustel oleva diskretsiooni ulatus kontrolli teostamisel peab olema selgelt piiritletud seaduses.¹¹⁴ Sellest tulenevalt sätestab JKS § 24 lõige 1, et lisaankeedis, laiendatud ankeedis või juriidilise isiku isikuandmete ankeedis märgitud andmete kontrollimise eesmärgil on julgeolekukontrolli teostaval asutusel õigus füüsilise või juriidilise isiku kohta:

- 1) teha päringuid riiklikesse registritesse, krediidasutustesse, raviaasutustesse, eraõiguslikele juriidilistele isikutele, elektroonilise side ettevõtjatele ja pöörduda riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku poole, kui nende andmete saamine avalikest allikatest oleks seotud liigsete kulutustega või isikut, kelle isikuandmeid edastatakse, rohkem koormavate meetmetega ning kui seadusega ei ole selliste andmete üleandmine keelatud ja kui sellise teabe õigsuse suhtes ei esine kahtlusi;
- 2) saada kontrollitavalt isikult teavet istungi korras;

¹¹⁴ Silver (viide 39), § 88. Malone (viide 44), §-d 67-68, 70, 79, 81. Nimmo (viide 37), lk 3. Hewitt and Harman (viide 37), lk-d 3, 12, 13.

- 3) läbi viia istungiadressaadiga abielulises või abieluga sarnanevas suhtes oleva isikuga tema nõusolekul, kui julgeolekukontrolli teostava asutuse põhjendatud hinnangul lähtub sellisest isikust adressaadi suhtes võimalik oht riigi julgeolekule;
- 4) laiendatud julgeolekukontrolli käigus teostada julgeolekujuurdlus, mille alused sätestab JKS § 25;
- 5) kasutada muud teavet, kui see on kohustuslik rahvusvahelise lepingu või muu riigile siduva väliskohustuse alusel.

JKS § 24 lõike 2 järgi on julgeolekukontrolli teostaval asutusel eelnimetatud toiminguid õigus teostada füüsilise isiku suhtes kuni 6 kuu ja juriidilise isiku suhtes kuni 1 aasta jooksul alates taotluse saamisest julgeolekukontrolli teostamiseks. RSVS § 33 lõige 3 sätestab nimelt, et juurdepääsuloa andmise või selle kehtivuse pikendamise otsustab julgeolekukontrolli teostanud asutuse juht hiljemalt kolme kuu jooksul arvates juurdepääsuloa saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks nõutavate dokumentide esitamisest. Kolme kuu pikkust tähtaega võib aga RSVS § 33 lõike 4 järgi pikendada, kui:

- 1) julgeolekukontrolli teostamiseks ei ole kolme kuu jooksul arvates dokumentide nõuetekohasest esitamisest olnud võimalik adressaadilt saada seletusi adressaadist olenevatel mõjuvatel põhjustel;
- 2) juurdepääsuloa andmise otsustamisel on vaja tugineda välisriigist pärinevale teabele;
- 3) julgeolekukontrolli käigus kogutud teabest tuleneb, et järgneva kolme kuu jooksul võivad tõenäoliselt ilmned juurdepääsuloa andmisest keeldumise alused;
- 4) julgeolekukontrolli käigus kogutud teabest tuleneb, et järgneva kolme kuu jooksul võivad adressaadi suhtes juurdepääsuloa andmisest keeldumise alused ära langeda.

Kehtivas õiguses on julgeolekukontrolli teostamise meetmetele viidatud RSVS § 49 lõikes 1, mis sätestab: „Julgeolekukontrolli teostatakse julgeolekuasutuste seaduses sätestatud korras, arvestades käesolevas seaduses sätestatud erisusi.“ Selle üldise viite alusel kohalduvad julgeolekukontrolli eesmärgil JAS §-des 22–26 sätestatud meetmed: riigiasutuselt, avalik-õiguslikult asutuselt, füüsiliselt isikult piiramatult abi nõudmine (JAS § 22), isiku, asutuse ja organi teesklemine (JAS § 23), postisaadetise läbivaatus (JAS § 25), pealtkuulamine, -vaatamine, salvestamine (JAS § 25), isiku eluruumi, valdusse, töökohta, andmekogusse või sõidukisse sisenemine ja läbiotsimine isiku nõusolekuta (JAS § 26). Säte, mis piiritleb ühe enim isikute põhiõigusi riivava riikliku menetluse, julgeolekukontrolli, teostamise üldviite korras julgeolekuasutuste seadusele, on vastuolus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et põhiõiguste piiramisel kooskõla tagamiseks inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 8 lõikega 2 peavad asjassepuutuvad õigusnormid olema siseriiklikus õiguses sätestatud mõistliku selgusega, kättesaadavates normides, mis piisavalt määratlevad kaalutusõiguse ulatuse ja teostamisviisi.¹¹⁵ Seadus peab tagama piisava õiguselguse kaudu isiku piisava õiguse kaitseks julgeolekuasutuse erapooliku tegevuse vastu.¹¹⁶

JKS § 24 lõikes 1 ei lähtuta RSVS § 49 lõikes 1 sätestatud üldviitest JAS-le, vaid sätestatakse üksikasjalikult julgeolekukontrolli teostamise meetmed võrdlusriikide ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat arvestades. Päringute tegemisel andmekogudesse on lähtunud Saksamaa ja Sloveenia eeskujust, kus võib hankida piiramatult teavet vastavalt Saksamaa keskregistrist ja Sloveenia andmekogudest. Soomes on seevastu päringute tegemine andmekogudesse oluliselt piiratum ja sõltuvuses kontrolli tasemest. Päringuid võib teha nii riiklikesse registritesse kui ka krediidasutustesse, raviasutustesse, eraõiguslikele juriidilistele isikutele kui elektroonilise side ettevõtjatele.

Päringud sideettevõtjale võivad elektroonilise side seaduse § 111¹ järgi hõlmata erinevaid sideandmeid, nagu andmeid kliendi nime, asukoha, sideseansside sageduse kohta. Sideettevõtja

¹¹⁵ Malone (viide 44), § 70.

¹¹⁶ Samas, § 68.

peab säilitama sideandmeid üks aasta, alates side toimumise ajast. 01.01.2013 jõustunud KrMS-i redaktsioonis on muudetud päringute tegemise korda sideettevõtjale. 2013. aastani oli päringu tegemine sideettevõtjale jälitustoiming, kuid kehtivas õiguses on see muudetud tavapäraseks kriminaalmenetluslikuks toiminguks, millele viitab KrMS-i kõrval ka PPVS § 7²¹ lõige 1. KrMS § 90¹ lõike 3 järgi võib päringu teha üksnes siis, kui see on vältimatult vajalik kriminaalmenetluse eesmärgi saavutamiseks. Päringuid võib teha ka piiratud juhtudel väärteomenetluses.¹¹⁷

Sarnaselt Saksamaa ja Sloveenia seadustega sätestatakse JKS § 24 lõike 1 punktis 2, et julgeolekukontrolli käigus võib teavet saada füüsiliselt või eraõiguslikult juriidiliselt isikult ütluste andmise korras. Julgeolekuasutus võib võtta seletuse adressaadilt, või juriidilise isiku puhul tema seadusliku esindajalt. Soomes ei ole seaduse alusel sätestatud võimalust adressaadi suulise seletuse võtmiseks või istungi pidamiseks julgeolekukontrolli eesmärgil. Sarnaselt Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 2 lõikega 2, Sloveenia salastatud teabe seaduse artikliga 22e ja Soome julgeolekukontrolli seaduse § 17 lõikega 1 on JKS § 24 lõike 1 punkti 3 järgi õigus läbi viia istungi adressaadiga abielulises või abieluga sarnanevas suhtes oleva isikuga tema eelneval kirjalikul loal, kui sellisest isikust lähtub adressaadi suhtes võimalik oht riigi julgeolekule. Sõnakasutus „abieluga sarnanevas suhtes olev isik“ lähtub ATS-i, mitte teiste seaduste sellealase terminoloogias, arvestades et JKS on otseselt seotud ATS-ga. JKS § 24 lõike 1 punkti 1 mõttes on julgeolekuasutusel õigus isikuandmete saamiseks pöörduda ka riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku poole, kui nende andmete saamine ei ole võimalik avalikest allikatest või oleks seotud liigsete kulutuste või isikut, kelle isikuandmeid edastatakse, rohkem koormavate meetmetega ning kui seadusega ei ole selliste andmete üleandmine keelatud ja kui sellise teabe õigsuse suhtes ei esine kahtlusi. Sätte sõnastuses on lähtutud JAS § 31 lõikest 1, kuid lisatud Soome julgeolekukontrolli seaduse § 8 lõike 4 eeskujul nõue, mille järgi sellise teabe õigsuse suhtes ei tohi esineda mingeid kahtlusi. Sarnaselt võrdlusriikidega sätestatakse JKS § 24 lõike 1 punktis 5, et avalike allikate kõrval võib kontrolli teostav asutus julgeolekukontrolli eesmärgil kasutada muud teavet, kui see on kohustuslik rahvusvahelise lepingu või muu riigile siduva väliskohustuse alusel. Lisaks võib laiendatud julgeolekukontrolli käigus teostada julgeolekujuurdluste JKS § 25 sätestatud korras.

Eelnõu § 25. Julgeolekujuurdlus laiendatud julgeolekukontrollis

JKS § 25 sätestab korra julgeolekujuurdluste teostamiseks julgeolekuasutuse poolt kõrgemal tasemel julgeolekukontrolli käigus, s.o laiendatud julgeolekukontrollis. Laiendatud julgeolekukontrolli käigus viib julgeolekuasutus Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 22d eeskujul adressaadi laiendatud ankeedi põhjal selles esitatud andmete kontrollimise eesmärgil korraldada istungi adressaadi poolt laiendatud ankeedis märgitud isikuga, kes tunnevad adressaati vähemalt viis aastat, ja vajadusel võtab nende loal kirjalikke seletusi sarnaselt VangS § 114¹ lõike 4 punktis 2 sätestatuga. Julgeolekuasutus võib korraldada lisaks üksnes võimalikku julgeolekuohtu põhjustavate asjaolude selgitamiseks täiendavaid istungeid muude isikutega, kellel on teavet adressaadi kohta, kui julgeolekujuurdluste käigus peaks ilmnema, et kontrollitavast isikust võib lähtuda oht riigi julgeolekule.

Istungi korral peab julgeolekujuurdlust teostav julgeolekuasutus teavitama isikuid andmete töötlemise otstarbest, teabe jagamise kohustusest ja teenistus-, tööõiguslikust või muust lepingulisest kaasaaitamiskohustusest, samuti õigusest keelduda selliste andmete esitamisest, mis võivad põhjustada tema või tema lähedase suhtes süüteomenetluse.

Hoolimata asjaolust, et sellekohane õiguslik alus puudub Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia julgeolekukontrolli menetluses, ei pidanud julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse tööühm võimalikuks jälitustoimingutest julgeolekukontrolli menetluses täielikult loobuda, vaid põhjaliku kaalumise tulemusel lisati seaduse eelnõusse sätte, mille alusel on julgeolekuasutusel võimalik *ultima*

¹¹⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 24. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=86dde8ffc50e-48ba-a39e-a325fe15a3f0&> (viimati külastatud 04.11.2013).

ratio'na laiendatud julgeolekukontrolli käigus piirata isiku õigust sõnumi saladusele või õigust kodu, perekonna- või eraelu puutumatusel. JKS § 25 lõikes 2 sätestatud õiguslikud alused selliseks jälitustegevuseks julgeolekukontrolli menetluses on aga oluliselt kitsamad võrreldes Eesti kehtiva õigusega. JKS § 25 lõige 2 sätestab, et laiendatud julgeolekukontrolli käigus võib julgeolekuasutus piirata laiendatud ankeedis märgitud andmete kontrollimise eesmärgil JAS § 25 tähenduses isiku õigust sõnumi saladusele JAS § 27 sätestatud korras. Sellest tuleneb, et kui kehtivas õiguses loetakse jälitustoimingute läbiviimisel taustakontrolli menetluseski KrMS § 126³ lõike 1 mõttes piisavaks aluseks isiku nõusolekut taustakontrolli tegemiseks, mistõttu ei ole seni kohaldatud ka KrMS § 126⁵ lõikes 1 sätestatud prokuratuuri loa nõuet jälitustoimingu tegemiseks, siis erinevalt taustakontrolli menetlusest jäetakse eelnõusse jälitustegevuse õigus, kuid allutatakse see eelneva nõusoleku küsimise nõudele. Sellisel juhul ei piisa isiku nõusolekust julgeolekukontrolli tegemiseks, et teostada jälitustoiminguid, vaid legitiimse vajaduse tekkides sekkumiseks isiku õigusesse sõnumi saladusele peab julgeolekuasutuse juht esitama halduskohtu esimehele või tema määratud halduskohtunikule hindamiseks põhjendatud kirjaliku taotluse vastava loa saamiseks.

Teiseks oluliseks erinevuseks kehtiva julgeolekukontrolli õigusliku raamistikuga võrreldes on asjaolu, et jälitustoiminguid võib proportsionaalsuse põhimõttest tulenevalt läbi viia üksnes kõige kõrgemal tasemel julgeolekukontrolli, s.o laiendatud julgeolekukontrolli käigus. JAS § 25 sätestab alused ja korra sõnumi saladuse õiguse piiramisele. JAS § 25 lõike 1 järgi võib julgeolekuasutus isiku õigust tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatava sõnumi saladusele piirata postisaadetise läbivaatusega, elektroonilise side võrgu kaudu edastatava sõnumi või muu teabe pealtkuulamise, -vaatamise või salvestamisega, muul viisil edastatava teabe pealtkuulamise, -vaatamise või salvestamisega. JAS § 26 lõikes 3 sätestatud isikuandmete kogumine, varjatud jälgimine, isiku samasuse varjatud tuvastamine ja elektroonilise side võrgu kaudu edastatavate sõnumite edastamise fakti, kestuse, viisi ja vormi ning edastaja või vastuvõtja isikuandmete ja asukoha kohta andmete kogumine julgeolekuasutuse poolt ei eelda kohtu luba. Määruse „Kaitsepolitsei ameti poolt teabe varjatud kogumisel kasutatavad meetodid ja vahendid ning teabetoimiku pidamise ja säilitamise kord“ § 2 punkti 3 järgi piirdub isiku samasuse varjatud tuvastamine riigi, kohalike omavalitsuste, avalik-õiguslike või eraõiguslike isikute andmekogude riskasutamise või arhiivimaterjalide kogumisega ega hõlma näiteks varjatud jälgimist, mis on sätestatud JAS § 26 lõike 3 punktis 2.

Metaandmetele peab sideettevõtja võimaldama juurdepääsu ESS § 111¹ lõike 11 mõttes. Päringud sideettevõtjale võivad ESS §-i 111¹ järgi hõlmata erinevaid sideandmeid, nagu andmeid kliendi nime, asukoha või sideseansside sageduse kohta. Vahetegu metaandmete kogumise tunnistamisel jälitustegevuseks või tavaliseks uurimistoiminguks on vastuoluline. Seadusandja otsus tunnistada elektroonilise side võrgu kaudu edastatavate sõnumite edastamise fakti, kestuse, viisi ja vormi ning edastaja või vastuvõtja isikuandmete ja asukoha kohta andmete kogumine mitte põhiseaduse § 43, vaid § 26 kaitsealasse on järjepidev, leides kinnitust nii 2000. aastal vastu võetud JAS § 26 lõike 3 punktis 4 kui 2013. aastal jõustunud KrMS § 90¹ lõikes 2,¹¹⁸ nagu ka tunnustamist põhiseaduse kommenteeritud väljaandes.¹¹⁹ Selle tulemusel ei otsusta enam halduskohus isiku jälgimise lubatavuse üle metaandmete kogumise kaudu, vaid KrMS § 90¹ lõike 2 järgi prokuratuur kohtueelses menetluses või vastuluures julgeolekuasutus JAS § 27 lõike 3 mõttes.

Eelnõu § 26. Adressaadi antavad seletused

¹¹⁸ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 4. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=86dde8ff-c50e-48ba-a39e-a325fe15a3f0&> (07.01.2014).

¹¹⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Ü. Madise jt (toim.). Tallinn: Juura 2012, lk 441, § 43 komm. 6.

JKS § 26 lõike 1 järgi peab julgeolekuasutus julgeolekukontrolli teostamiseks küsima adressaadilt või võimaldama adressaadil esitada seletusi. Juhul kui julgeolekukontrolli teostatakse seoses juurdepääsuloa, juurdepääsusertifikaadi või töötlemisloa kehtivuse pikendamise otsustamise vajadusega, viib julgeolekuasutus vestluse läbi üksnes vajaduse korral. Istungi küsitletakse isikut asjaolude kohta, mis on vajalikud RSVS § 32, 42 ja § 51 lõikes 2 nimetatud asjaolude kontrollimiseks. Soomes ei ole seaduse alusel sätestatud õigust adressaadiga istungi pidamiseks või küsitlemiseks julgeolekukontrolli eesmärgil. Nii Saksamaa kui Sloveenia seadustes on selline alus olemas.

Julgeolekuasutus peab adressaadi suulised seletused ja vastuväited protokollima. JKS § 6 lõike 7 mõttes on adressaadil õigus saada enda seletuste protokollist koopia.

Eelnõu § 27. Kahtlus psüühikahäire kohta, mis piirab isiku võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida

JKS § 27 lõige 1 lähtub kehtivas õiguses RSVS § 49 lõikest 7, sätestades korra psühhiaatriliseks läbivaatuseks isiku suhtes, kui on kahtlus psüühikahäire suhtes, mis piirab isiku võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida. Julgeolekuasutus küsib isikult loa tema suunamiseks psühhiaatri läbivaatusele. Erinevalt kehtivast õigusest, mis sätestab, et nõusoleku andmisest keeldumisel ei anta isikule juurdepääsuõigust ega pikendada selle kehtivust või võetakse antud piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsuõigus ära või tunnistatakse antud juurdepääsuluba kehtetuks, sätestatakse JKS § 27 lõikes 3 julgeolekuasutusele kaalutusõigus juhul, kui adressaat luba ei anna. Psühhiaatri läbivaatusele suunamiseks kirjaliku loa andmisest keeldumisel otsustatakse seega juurdepääsuloa andmine, selle kehtivuse pikendamine või kehtetuks tunnistamine olemasoleva teabe pinnal. Loa andmata jätmine võib aga olla aluseks isiku teenistusest vabastamiseks või töölepingu lõpetamiseks JKS § 33 sätestatud korras ATS-i, muu avalikku teenistust reguleeriva eriseaduse või TLS-i alusel.

Eelnõu § 28. Korduv julgeolekukontroll

Kehtiva julgeolekukontrolli regulatsiooni järgi on RSVS § 47 lõike 3 mõttes julgeolekukontrolli teostaval asutusel õigus RSVS § 32 ja § 42 lõigetes 2 ja 3 nimetatud asjaolude esinemist kontrollida ka juurdepääsuloa ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivusajal ning viie aasta jooksul pärast selle kehtivuse lõppemist. Selle käigus on võimalik kohaldada kõiki kehtiva õiguse järgseid julgeolekukontrolli meetmeid, sh riigiasutuselt, avalik-õiguslikult asutuselt, füüsiliselt isikult piiramatu abi nõudmine (JAS § 22), isiku, asutuse ja organi teesklemine (JAS § 23), postisaadetise läbivaatus (JAS § 25), pealtkuulamine, -vaatamine, salvestamine (JAS § 25), isiku eluruumi, valdusse, töökohta, andmekogusse või sõidukisse sisenemine ja läbiotsimine isiku nõusolekuta (JAS § 26), füüsiliselt või eraõiguslikult juriidiliselt isikult vajaliku teabe saamine (JAS § 31). Tegemist on demokraatlikus ühiskonnas ebaproportsionaalse isikute põhiõiguste riivega, millel puudub paralleel võrdlusriikide seadustes.

Jooksva julgeolekukontrolli asemel, mis laieneb ka viie aasta pikkusele perioodile pärast füüsilise isiku juurdepääsuloa ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivusaja lõppu, sätestatakse JKS § 28 alused korduva julgeolekukontrolli teostamiseks. Julgeolekukontrolli teostaval asutusel on JKS § 28 lõike 1 järgi õigus RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2, § 42 lõigetes 2 ja 3 või § 51 lõikes 2 nimetatud asjaolude esinemist kontrollida põhjendatud kahtluse korral ka juurdepääsuloa, juurdepääsusertifikaadi ja juriidilise isiku töötlemisloa kehtivusajal. Kui kontrolli tulemusel tuvastatakse oht riigi julgeolekule, tunnistab julgeolekuasutus JKS § 28 lõike 2 mõttes isiku juurdepääsuõiguse, töötlemis- või juurdepääsuloa kehtetuks, teavitades sellest riigi julgeoleku volitatud esindajat, adressaati ja asjassepuutuvat asutust.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 17 mõttes on korduv julgeolekukontroll iserakenduv iga kümne aasta järel ainult julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse korral (isiku, kelle suhtes teostati laiendatud julgeolekukontrolli koos julgeolekujuurdusega). Muus osas võib pädev ametkond algatada korduva julgeolekukontrolli, kui julgeoleku seisukohast oluline teave annab selleks põhjust. Sloveenia salastatud teabe seaduse § 26 mõttes peab isiku suhtes, kes omab juurdepääsuõigust „konfidentsiaalsel“ tasemel salastatud teabele, julgeolekukontrolli teostama vähemalt iga 10 aasta järel. Isikute suhtes, kellel on salastatud või täiesti salastatud tasemel salastatud teabele juurdepääsu õigus, peab julgeolekukontrolli tegema vähemalt iga 5 aasta järel. Soome julgeolekukontrolli seaduses ei ole korduvat julgeolekukontrolli sätestatud. Sloveenias ja Saksamaal on nõutav adressaadi eelnev kirjalik nõusolek korduva julgeolekukontrolli teostamiseks, millest lähtumist Eestis ei pidanud julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse töörihm julgeolekukaalutlustel võimalikuks.

Eelnõu § 29. Julgeolekukontroll kohtumenetluses

JKS § 29 lähtutakse RSVS §-st 30 julgeolekukontrolli reguleerimisel kohtumenetluses. Praktikas on RSVS § 30 nõudeid mitmeti tõlgendatud, mistõttu kinnitatakse JKS-s, et julgeolekukontrolli ei teostata kahtlustatava, süüdistatava ja advokaadist kaitsja suhtes, kui teadmismajadus tuleneb kaitseõiguse tagamisest kriminaalmenetluses. Isikul, kelle suhtes kohaldatakse tunnistajakaitse kaitseabinõusid tunnistajakaitse seaduse alusel, ja nimetatud isiku advokaadist esindajal, on õigus juurdepääsuks isiku kaitset puudutavale riigisaladusele ilma juurdepääsuloata ja julgeolekukontrolli läbimata ulatuses, mis on vältimatult vajalik. Uurimisasutus, prokuratuur, kohtuväline menetleja või kohus peab edastama julgeolekukontrolli teostavale asutusele julgeolekukontrolli läbiviimise taotluse enne, kui otsustatakse isikule riigisaladusele juurdepääsu õiguse andmine. Julgeolekukontrolli teostav asutus edastab seejärel julgeolekukontrolli tulemusena kogutud andmed uurimisasutusele, kohtuvälisele menetlejale, prokuratuurile või kohtule nende määratud tähtaja jooksul, mis ei või olla lühem kui 30 päeva.

Eelnõu § 30. Julgeolekukontroll Riigikogu liikme suhtes salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse saamiseks

Praktikas tõusetunud probleemide pinnal ei ole kehtiv õiguslik raamistik Riigikogu liikmete suhtes teostatava julgeolekukontrolli läbiviimise osas rahuldav, mistõttu on peetud vajalikuks see julgeolekukontrolli menetluse erikord reguleerida eelnõus.¹²⁰ Kehtiva õiguse järgi on RSVS § 27 lõike 1 punkti 2 alusel Riigikogu liikmel kõigile riigisaladuse tasemetele juurdepääsu õigus seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ametikohajärgselt. RSVS § 51 lõige 3 sätestab aga erandi juurdepääsu õiguse suhtes salastatud välisteabele. Kui välislepingu kohaselt on julgeolekukontrolli läbiviimine salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmise kohustuslik eeltingimus, teostatakse RSVS § 51 lõike 3 järgi julgeolekukontroll ka isikute suhtes, kellel on ametikohajärgne juurdepääsuõigus, välja arvatud Vabariigi Presidendi suhtes. Eelnõus sätestatakse, et lisaks Vabariigi Presidendi ei teostata julgeolekukontrolli Riigikogu esimehe suhtes. Riigikogu esimees on PS § 83 järgi Vabariigi Presidendi ainus asendaja. Sama põhimõtet on järgitud teisteski NATO liitlasriikides, nagu Leedu ja Poola.¹²¹

RSVS § 51 lõige 3 on vastuoluline, sest Riigikogu liikme staatuse seaduse § 19 lõiget 3 on võimalik kooskõlas välislepinguga tõlgendada selliselt, et Riigikogu liikmele salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmisel ei ole kohustust pöörduda julgeolekuasutuse poole julgeolekukontrolli läbiviimiseks, vaid piisab Riigikogu liikme kinnitusest enda vastavuse kohta riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses sätestatud nõuetele. NATO nõuded sätestavad nimelt siinkohal, et kõrgemate

¹²⁰ Vabariigi Valitsuse liikmete ja kohtunike julgeolekukontroll on reguleeritud eriseadustes.

¹²¹ NATO salastatud teabele juurdepääsusertifikaatide väljastamine Belgia, Leedu, Läti, Poola, Saksamaa parlamendiliikmetele (viide 59), lk 2, 3.

riigiametnike suhtes on salastatud NATO teabele juurdepääs riigi õiguse kujundada, mis muu hulgas peab tagama selle, et isiku usaldusväärsust oleks eelnevalt kontrollitud. Eesti keelde on Põhja-Atlandi lepingu osalisriikide teabekaitse kokkuleppe art 3 lõige 1 tõlgitud järgmiselt: „Osalisriik tagab, et kõigi tema kodakondsusega isikute suhtes, kellel on ametiülesannete täitmisel juurdepääs salastusmärkega „confidential“ ja kõrgemal salastustasemel teabele või kes seda taotlevad, korraldatakse julgeolekukontroll enne, kui nad oma ülesandeid täitma hakkavad.“ Välislepingu Eestile õiguslikult siduvas versioonis ei ole siiski kindlat terminit „julgeolekukontroll“ kasutatud, vaid viidatakse üldisemale isiku usaldusväärsuse kontrolli menetlusele (... *are appropriately cleared before they take up their duties*). See tähendab, et Eestis võib kooskõlas NATO nõuetega teostada Riigikogu liikmete suhtes julgeolekukontrolli asemel ka näiteks vähemintensiivset taustakontrolli või muud isiku usaldusväärsuse tuvastamise menetlust. Belgias ei ole näiteks seaduse tasemel parlamendiliikmete juurdepääsu salastatud teabele reguleeritud ja praktikas on saanud parlamendiliikmed juurdepääsu õiguse NATO salastatud teabele ilma vastavat kontrollimenetlust läbimata, vaid konfidentsiaalsuskokkuleppele alla kirjutades.¹²²

Üksnes Riigikogu liikme kinnitus enda vastavuse kohta RSVS-s sätestatud nõuetele ei pruugi siiski olla piisav kõrgemal kui piiratud tasemel riigisaladusele vastavale salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmiseks. Teabe turvalisuse eest vastutab riigi julgeoleku volitatud esindaja, mis loob talle kohustuse tagada rakenduslikult NATO teabe turvalisus, mis omakorda on ebaselge õigusliku raamistiku tõttu viinud mitmete küsimusteni võimude lahususest ja tasakaalust. Sel põhjusel on põhjendatud RSVS § 51 lõike 3, Riigikogu liikme staatuse seaduse § 19 lõike 3 ja Põhja-Atlandi lepingu osalisriikide teabekaitse kokkuleppe art 3 lõike 1 koosmõjus sätestada julgeolekukontrolli eriregulatsioon Riigikogu liikme suhtes. Kui välislepingu kohaselt on julgeolekukontrolli teostamine salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmise kohustuslik eeltingimus, peaks julgeolekukontrolli teostatama Riigikogu liikme, välja arvatud Riigikogu esimehe suhtes juurdepääsu õiguse saamiseks salastatud välisteabele. See tähendab, et Riigikogu liikme suhtes võib julgeolekukontrolli teha üksnes salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse taotlemise korral.

Riigikogul on ulatuslik kokkupuude salastatud välisteabega m.h Kaitseväge kasutamise üle otsustamisel rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. Riigikaitsekomisjoni pädevuses on ka missioonipiirkondade külastamine ja parlamentaarse kontrolli teostamine valdkondade osas, mille eelduseks on NATO salastatud teabele juurdepääsu õigus. Tulenevalt seega riigikaitsekomisjoni liikmeks määratud Riigikogu liikme juurdepääsu vajadusest salastatud välisteabele, on riigikaitsekomisjoni liikmeks määramise põhjendatud nõudeks julgeolekukontrolli läbimine.

7. ptk. Julgeoleku- ja taustakontrolli arvamus

Eelnõu § 31. Taustakontrolli arvamus

JKS §-s 31 sätestatakse kehtivas õiguses puuduvad alused taustakontrolli arvamuse andmiseks isiku sobilikkuse kohta JKS § 8 lõigetes 2 ja 3 nimetatud ülesannete täitmiseks või piiratud tasemel riigisaladusele või salastatud välisteabele juurdepääsuks. Samuti sätestatakse näitlikud kaalutluskriteeriumid, mida taustakontrolli teostav asutus peab hindama, otsustamaks, kas JKS §-s 9 nimetatud juhtudel võib isiku tegevusega kaasneda oht riigi julgeolekule. JKS § 10 lõikest 2 tuleneb ameti- või töökoha põhine julgeolekuohu range põhjendamiskohustus, samas kui JKS § 31 lõikes 1 sätestatakse alused, mida taustakontrolli teostav asutus peab muu hulgas kontrollima, et tuvastada isikupõhine julgeolekuoht. Need kaalutluskriteeriumid on sätestatud JKS § 31 lõikes 1, mille osas on mugandatud RSVS § 32 lõikes 2 sätestatud loetelu diskretsionaarsetest alustest juurdepääsuloo andmisest või selle kehtivuse pikendamiseks keeldumiseks taustakontrolli konteksti, samuti muutes

¹²² Samas, lk 2.

RSVS § 32 lõikes 1 nimetatud imperatiivsed alused taustakontrolli arvamuse andmisel diskretsionaarseteks kriteeriumideks.

JKS § 31 lõikes 1 on üle võetud RSVS § 32 lõikes 2 punktides 1¹, 2, 4-10, 12, 13 ja RSVS § 32 lõikes 1 punktides 2-4, 9 ja 10 sätestatu. Neid asjaolusid võtab taustakontrolli teostav asutus JKS § 31 lõike 2 mõttes arvesse taustakontrolli arvamuse andmisel, s.t need kriteeriumid ei ole imperatiivsed. Erinevalt RSVS § 32 lõike 2 punktis 3 sätestatust piirduakse taustakontrolli käigus asjaolu kontrollimisega, kas isik on kriminaalmenetluse osaline süüdistatavana, mitte kahtlustatav. Süütuse presumptsioonist lähtuvalt ei peaks arvamuse kujundamisel lähtuma asjaolust, et isik on kriminaalmenetluses osaline kahtlustatavana.

RSVS § 32 lõike 2 punktis 1 sätestatud alust „kelle tegevus on olnud suunatud Eesti Vabariigi ja tema julgeoleku vastu“ ei ole eraldiseisva kriteeriumina JKS § 31 lõikes 1 nimetatud. Tegemist on üldsõnalise alusega, mille hindamiseks loovad üldised alused JKS § 10 lõige 2 ja § 31 lõige 1. Samuti on riigi julgeoleku seisukohast eaproportsionaalseteks alusteks taustakontrolli arvamuse andmisel eelnõus peetud *expressis verbis* lähtumist neist julgeolekukontrolli arvamuse kriteeriumidest, kas isik on täitnud oma kohustusi riiklike ja kohalike maksude tasumisel, on majanduslik sõltuv abikaasast, vanavanemast, vanemast, vennast, õest, lapsest või lapselapsest või on tal väljakujunenud harjumuslik käitumine või harrastus, mis võib kaasa tuua tema majandusliku sõltuvuse. Isik, kes on avalikustatud või kuulub avalikustamisele vastavalt Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude luure- või vastuluureorganite teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvelevõtmise ja avalikustamise korra seadusele,¹²³ on hõlmatud JKS § 31 lõike 1 punktiga 6.

JKS § 31 lõige 2 on pädevusnorm taustakontrolli arvamuse andmiseks. JKS § 31 lõikes 3 reguleeritakse taustakontrolli tegemist piiratud tasemel riigisaladusele vastavale salastatud välisteabele juurdepääsuks. Kui piiratud tasemel riigisaladusele vastavale salastatud välisteabele juurdepääsu andmiseks teostatava taustakontrolli käigus tuvastatakse, et adressaadi puhul esineb RSVS § 32 lõikes 1 või § 51 lõikes 2 nimetatud asjaolu, ei anna riigi julgeoleku volitatud esindaja isikule välisteabele juurdepääsusertifikaati, keeldub selle kehtivuse pikendamisest või võtab selle ära või tunnistab kehtetuks kuni vastava asjaolu äralangemiseni.

JKS § 31 lõige 5 sätestab RSVS § 27 lõigete 5 ja 6 eeskujul, et RSVS § 3 tähenduses teenistusvälisele füüsilisele isikule antakse piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigus tähtajaliselt. Juurdepääsuõigus lõpeb määratud tähtaja möödumisel, kui tähtaega ei ole pikendatud, või juurdepääsuõiguse äravõtmisel.

Eelnõu § 32. Julgeolekukontrolli arvamus

JKS §-s 32 sätestatakse alused julgeolekukontrolli arvamuse andmiseks julgeolekukontrolli teostava asutuse poolt. JKS § 32 lõige 1 sätestab sarnaselt kehtivas õiguses RSVS § 49 lõikega 2, et julgeolekukontrolli käigus kogutud teabe läbivaatamiseks moodustatakse julgeolekuasutuses asjaomase ministri poolt julgeolekukontrolli teostava asutuse juhi ettepanekul vähemalt kolmeliikmeline komisjon. RSVS § 49 lõike 3 järgi sätestab JKS § 32 lõige 2, et nimetatud komisjon teeb julgeolekukontrolli käigus kogutud teabe põhjal ettepaneku juurdepääsuloa, töötlemisloa või juurdepääsusertifikaadi andmise või selle kehtivuse pikendamise kohta isikule või organile, kelle pädevuses on juurdepääsuloa, töötlemisloa või juurdepääsusertifikaadi andmise, kehtivuse pikendamise, juurdepääsu-, töötlemisloa või juurdepääsusertifikaadi kehtetuks tunnistamise otsustamine.

¹²³ Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude luure- või vastuluureorganite teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvelevõtmise ja avalikustamise korra seadus. – RT I 1995, 17, 233.

RSVS § 27 lõige 4 sätestab, et kui piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu eeldaval ametikohal töötava või sellele kandideeriva isiku puhul esineb RSVS § 32 lõikes 2 nimetatud asjaolu, võib isiku suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks pädeva asutuse juht võtta isikult piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õiguse või keelata selle andmise kuni vastava asjaolu äralangemiseni. Sellisel juhul lähtutakse RSVS § 27 lõike 3 punktidest 1 ja 2. RSVS § 27 lõige 3 sätestab, et kui lõikes 2 nimetatud ametikohal töötava või sellele kandideeriva isiku puhul esineb RSVS § 32 lõikes 1 nimetatud asjaolu, siis kas ei võeta isikut riigisaladusele juurdepääsu õigusega ametikohale või vabastatakse isik riigisaladusele juurdepääsu õigusega ametikohalt ATS-s või muus avalikku teenistust reguleerivas eriseaduses ettenähtud korras või öeldakse isikuga tööleping üles TLS-s ettenähtud korras.

RSVS § 27 lõige 7 sätestab, et kui RSVS § 27 lõikes 5 nimetatud isiku puhul esineb RSVS § 32 lõikes 1 nimetatud asjaolu, siis ei anta isikule piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigust või võetakse antud juurdepääsuõigus ära juurdepääsuõiguse andmiseks pädeva isiku otsusega. RSVS § 27 lõige 8 sätestab, et kui RSVS § 27 lõikes 5 nimetatud isiku puhul esineb RSVS § 32 lõikes 2 nimetatud asjaolu, võib isiku suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks pädeva asutuse juht võtta isikult piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õiguse või keelata selle andmise kuni vastava asjaolu äralangemiseni. Ühtlasi asjakohasena sätestab RSVS § 26 lõige 5, et ajutise juurdepääsuvajaduse korral antava juurdepääsuõiguse kehtivusaeg ei või ületada selle isiku ajutises ülesandes või töös osalemise aega.

Kehtivast õigusest lähtuvalt sätestab JKS § 32 lõige 3 imperatiivsed alused negatiivse julgeolekukontrolli arvamuse andmiseks, mille järgi juhul, kui adressaadi puhul esineb RSVS § 32 lõikes 1 või § 42 lõigetes 1 või 2 nimetatud asjaolu, siis isikule juurdepääsuluba või töötlemisluba ei anta, keeldutakse selle kehtivust pikendamast või tunnistatakse kehtetuks selleks pädeva isiku otsusega või keelatakse selle andmine kuni vastava asjaolu äralangemiseni. JKS § 32 lõikes 4 sätestatakse diskretsionaarsed alused julgeolekukontrollis negatiivse arvamuse andmiseks.

JKS § 32 lõike 5 järgi langetab otsuse riigisaladusele juurdepääsu loa või töötlemisloa andmise, sellest keeldumise, kehtivuse pikendamise, sellest keeldumise või kehtetuks tunnistamise kohta julgeolekukontrolli teostanud asutuse juht või tema volitatud isik. Kehtiva õigusega võrreldes uudsena sätestab Sisuliselt uute sätetena nähakse eelnõus ette, et JKS § 32 lõike 6 järgi ei anna riigi julgeoleku volitatud esindaja isikule salastatud välisteabe juurdepääsuserifikaati, keeldub selle kehtivuse pikendamisest või võtab selle ära või tunnistab kehtetuks kuni vastava asjaolu äralangemiseni, kui salastatud välisteabele juurdepääsu andmiseks teostatava kontrolli käigus tuvastatakse, et adressaadi puhul esineb RSVS § 32 lõikes 1 nimetatud asjaolu. Diskretsionaarsed alused salastatud välisteabe juurdepääsuserifikaadi küsimuses julgeolekukontrolli tulemusel negatiivse arvamuse andmiseks sätestatakse JKS § 32 lõikes 7.

Julgeolekukontrolli arvamuse andmine JKS järgi tugineb seega valdavalt kehtivale õiguslikule raamistikule, mida võib pidada piisavalt täpseks. Samas on kehtivas õiguses jagatud sellealased mahukad sätted eri §-desse ja lõigetesse, mis pärsib õigusselgust. Eelnõus kehtestatakse julgeolekukontrolli arvamuse andmise õiguslikule raamistikule täpsem vorm ühes §-s, seda ka materiaalselt täiendades. Võrdlusriikidest, esmajoones Saksamaa julgeolekukontrolli seadusest lähtumist, ei pidanud julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse tööühm siinkohal vajalikuks ja põhiõiguste kaitse seisukohast puudub selleks ka otsene vajadus, arvestades et Saksamaal, Sloveenias, Soomes ja Suurbritannias toimub julgeolekukontrolli otsuste tegemine sarnaselt Eesti julgeolekukontrolli arvamuse andmise õigusliku raamistikuga.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 14 lõige 1 sätestab, et kui kaasaaitav ametkond jõuab järeldusele, et julgeolekurisk § 5 lõike 1 kohaselt puudub, annab ta sellest pädevale ametkonnale teada. Kui esineb teavet, mis ei põhjusta julgeolekuriski, kuid on edaspidi julgeoleku seisukohast olulise tähtsusega, antakse sellest teada. Seaduse § 14 lõige 2 sätestab, et kui kaasaaitav ametkond jõuab järeldusele, et julgeolekurisk on olemas, informeerib ta pädevat

ametkonda sellest kirjalikult, esitades põhjused ja omapoolse hinnangu. Alamaid ametkondi teavitatakse nendest kõrgemalseisvate liiduametkondade kaudu.

Seaduse § 14 lõike 3 järgi otsustab pädev ametkond, kas tegu on julgeolekuriskiga, mis takistab asjaomasel isikul julgeoleku seisukohast tundliku tegevusega tegelemast. Kahtluste korral on julgeolekuhuvi teiste huvide ees esmajärguline. Siinkohal tuleb järgida asjaomaste isikute õigusi seaduse § 6 mõttes. Kui pädev ametkond lükkab tagasi julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse usaldamise asjaomasele isikule, teavitab ta seaduse § 14 lõike 4 mõttes sellest asjaomast isikut.

Erandjuhtudel võib seaduse § 15 järgi seejuures pädev ametkond lubada asjaomasele isikule julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust enne julgeolekukontrolli lõpetamist, kui kaasaitav ametkond tavalise julgeolekukontrolli läbiviimisel on hinnanud julgeolekudeklaratsiooni andmeid olemasolevat teavet arvestades või laiendatud julgeolekukontrolli korral ja julgeolekujuurdlusega laiendatud julgeolekukontrolli korral on lõpetatud ühe astme võrra madalama julgeolekukontrolli liigi abinõud. Nendest ei tohi olla tulenenud julgeolekuriskile viitavaid asjaolusid.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 23 mõttes otsustab isiku suhtes, kelle kohta julgeolekukontrolli teostatakse, juurdepääsu õiguse andmise kontrolli teostav asutus. Seda täpsustava Sloveenia julgeolekukontrolli ja juurdepääsuõiguse määruse art 9 lõike 1 järgi väljastab kontrolli teostava asutuse juht kontrollitavale isikule juurdepääsuõiguse, kui julgeolekuohtu ei esinenud. Kui kontrolli käigus ilmnes julgeolekuoht, peab asutuse juht keelduma juurdepääsuõiguse väljastamisest määruse art 9 lõike 2 alusel. Sellekohane teavitus saadetakse ka asutuse juhile, mis julgeolekukontrolli teostamist taotles. Kontrolli teostav asutus keeldub vastavat luba väljastamast, kui ta leiab kontrolli käigus kogutud teabe põhjal, et esineb seaduses defineeritud julgeolekuoht. Äraütleva otsuse teatis ei pea seejuures sisaldama viiteid kontrolli teabeallikatele. Juhul kui adressaat ei täida teenistuskoha nõudeid, millele ta kandideerib, põhjusel, et temale ei ole antud salastatud teabele juurdepääsu õigust või on see ära võetud, kohalduvad salastatud teabe seaduse artikli 28a mõttes avaliku teenistuse seaduse lepingu muutmist või lõpetamist reguleerivad sätted.

Salastatud teabe seaduse artikli 30 järgi võib anda kontrollitavale isikule ühekordse juurdepääsuõiguse salastatud teabele, mis on ühe taseme võrra kõrgem tasemest, millele on kontrollitaval isikul juurdepääsuõigus olemas. Selline juurdepääs on antud üksnes asutuse juhi kirjaliku taotluse alusel, milles peaks olema põhjendatud, miks on selline juurdepääs vajalik. Vastav luba annaks isikule õiguse juurdepääsuks salastatud teabele üksnes kindla ülesande täitmiseks. Ühtlasi võib isik Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 30 järgi alustada ülesannete täitmist teenistuskohal, mis nõuab õigust juurdepääsuks salastatud teabele kõrgemal tasemel kui isikul parasjagu on, kuid tingimusel, et julgeolekukontroll kõrgemal tasemel salastatud teabele juurdepääsu õiguse saamiseks on alanud ja selle teostamise eest vastutav asutus või mõni teine asutus, juhul kui seda nõuab rahvusvaheline leping või riigi liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides, seda lubab. Sellist ajutist luba salastatud teabele juurdepääsuks võib väljastada kuni kuueks kuuks.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse § 5 mõttes otsustab tavalise või laiendatud taustakontrolli ehk teisisõnu julgeolekukontrolli tulemuse üle kaitsepolitsei. Juhul kui adressaat tegeleb kaitsefääris, otsustab kontrolli tulemuse üle kaitsevõimude peastaap.

Suurbritannia: Suurbritannias kujuneb julgeolekukontrolli otsus kontrolli teostanud asutuse (julgeolekuasutused, *Defence Business Services National Security Vetting, Foreign and Commonwealth Office Services, Metropolitan Police Service*) soovitusel, mille ta edastab vastavale (valitsus)asutusele lõpliku otsuse langetamiseks. Kontrolli teostanud asutus kujundab soovitusel vastavalt kontrolli käigus kogutud teabele isiku kohta. Kokkuvõttes otsustab seega asutuse juht, kas adressaadi suhtes esineb julgeolekuoht, mis takistab töö- või teenistuskohale asumist või salastatud teabele juurdepääsu õiguse saamist.

Menetluse käigus hinnatakse, kas esineb asjaolusid, mis takistaksid isikul kontrolli edukat läbimist. Julgeolekuohu korral hinnatakse sellist faktorit erinevate asjaolude koosmõjus, s.h võttes arvesse, kas isik on olnud avatud vastuste andmisel ja näidanud valmisolekut probleemide kõrvaldamiseks. Arvesse võetakse isiku osas küsitavusi tekitanud asjaolu tõsidust, kordumise sagedust, tingimusi ja põhjusi. Neile antakse hinnang lähtuvalt sellest, kuidas see mõjutab isiku usaldatavust ja vastuvõtlikkust survele, ähvardustele või ekspluateerimisele.

Eelnõu § 33. Töötlemis- ja juurdepääsuloa ning juurdepääsusertifikaadi andmisest, nende kehtivuse pikendamisest keeldumise, nende kehtetuks tunnistamise ja tühisuse tuvastamise tagajärjed

JKS § 33 eesmärk on sätestada tagajärjed töötlemis- või juurdepääsuloa või juurdepääsusertifikaadi andmisest, kehtivuse pikendamisest keeldumisele, kehtetuks tunnistamisele või tühisuse tuvastamisele. Eelnõu näeb ette kaks tagajärge juhul, kui isik on ameti- või töökohal, millel töötamise eelduseks on riigisaladusele või salastatud välisteabele juurdepääsu või töötlemise õiguse omamine, või kandideerib sellisele ameti- või töökohale, ja isikule keeldutakse töötlemis- või juurdepääsuluba või juurdepääsusertifikaati andmast või selle kehtivust pikendamast või tuvastatakse tühisus, tunnistatakse kehtetuks või lõpetatakse julgeoleku- või taustakontroll adressaadi taotlusel. Nende tingimuste täitumisel ei võeta isikut ameti- või töökohale või vabastatakse isik juurdepääsu- või töötlemisõigusega ametikohalt ATS-s või muus avalikku teenistust reguleerivas eriseaduses ettenähtud korras või öeldakse isikuga tööleping üles TLS-s sätestatud korras. Sellest tulenevalt muudetakse rakendussätetes TLS-i ja lähtutakse 01.08.2014 jõustuvast muudatusest ATS §-s 15, mida täiendati lõikega 5, sätestades et ametniku võib teenistusest vabastada „muu seaduses sätestatud teenistusse võtmist välistava asjaolu esinemisel“.

8. ptk. Teavitamine

Eelnõu § 34. Isiku õigus saada teavet taustakontrolli ja julgeolekukontrolli arvamuse ning tema kohta kogutud teabe ja toimingute kohta

JKS § 34 sätestatakse isiku õigus saada teavet julgeolekukontrolli või taustakontrolli arvamuse ja isiku kohta kogutud teabe ning toimingute kohta. JKS § 34 lõike 1 järgi on isikul õigus saada teavet julgeolekukontrolli või taustakontrolli arvamuse kohta ning tema kohta kogutud teabe ja toimingute kohta.

Taustakontrolli osas ei ole Eesti kehtivas õiguses sätestatud ühtseid nõudeid isiku teavitamisele kontrolli tulemustest, tehtud toimingutest ega kogutud teabest. PPVS-s ei ole sätestatud kohustust teavitada isikut taustakontrolli käigus tema suhtes tehtud toimingutest, kogutud teabest ja taustakontrolli tulemusest. Neid nõudeid ei ole sätestatud ka LennS-s. Selle asemel sätestab LennS § 46⁷ lõige 11, et Kaitsepolitsei amet teavitab kirjalikult 15 päeva jooksul pärast dokumentide kättesaamist lennuvälja ja kopteriväljaku käitajat, lennuettevõtet ning Lennuametit kontrolliga tuvastatud asjaoludest. VangS ja ProkS sätestavad erinevalt PPVS-st ja LennS-st korra isiku teavitamiseks taustakontrolli tulemusest ja selle käigus kogutud materjalidest. VangS § 114¹ lõige 6 sätestab, et vanglasse tööle asuda soovivat isikut teavitatakse tema suhtes läbiviidud taustakontrollist ja võimaldatakse tal tutvuda kontrolli käigus kogutud materjalidega. ProkS § 15¹ lõige 6 sätestab samuti, et prokuröride konkursi- ja atesteerimiskomisjon teavitab prokuröriteenistusse kandideerivat isikut kohe tema suhtes läbiviidud taustakontrollist ja võimaldab tal tutvuda kontrolli käigus kogutud materjalidega.

Eesti kehtivatest taustakontrolli käsitlevatest seadustest sätestavad vaid pooled isiku teavitamise kohustuse tema suhtes teostatud toimingute, kogutud teabe ja taustakontrolli tulemuse kohta. Samuti

ei tulene vastavat teavitamiskohustust IKS-st, sest seaduse § 15 lõike 2 järgi ei kohaldu isikuandmete kaitse seadus andmete töötlemisele, mis toimub isiku nõusolekul või seaduse alusel. Teavitamise alane õiguslik raamistik on puudulik ka julgeolekukontrolli osas, kuigi seal on isikute põhiõiguste riive intensiivsem. RSVS-s ei ole sätestatud julgeolekuasutuse kohustust teavitada adressaati tema suhtes teostatud toimingutest, kogutud teabest või julgeolekukontrolli tulemustest.

Õigusliku raamistiku puudulikkust võimendab asjaolu, et julgeolekukontrolli käigus kogutud teabele ei laiene IKS ega AvTS. Erinevalt võrdlusriikide julgeolekukontrolli regulatsioonidest käsitletakse Eestis julgeolekukontrolli käigus isiku kohta kogutud teavet riigisaladusena tulenevalt asjaolust, et JAS §-de 22 kuni 26 alusel rakendatud kontrollimeetmed on jälitustoimingud. Võrdlusriikides ei ole selliseid meetmeid lubatud julgeolekukontrolli teostamiseks kohaldada, mistõttu puudub ka vajadus kontrolli käigus kogutud teavet salastada. Lisaks võib Eesti kehtiva õiguse järgi julgeolekukontrolli käigus kogutud teavet, mida ei ole kogutud JAS §-s 22–26 sätestatud jälitustoimingute kaudu, samuti käsitleda riigisaladusena riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra § 7 lõike 4 alusel, mis sätestab:

„Julgeolekuasutuse ülesannete täitmisel varjatult kogutud teabe ja selle kogumist kajastava teabe osas on riigisaladuseks:

- 1) «Julgeolekuasutuste seaduse» alusel varjatult kogutud ja kogutav teave ning töökorraldused selle teabe kogumiseks. See teave salastatakse salajasel tasemel 50 aastaks. Salastatus kustub, kui julgeolekuasutuse ülesannete täitmiseks on julgeolekuasutuse peadirektori otsusel vajalik teabe avalik kasutamine. Käesolevat punkti ei kohaldata elektroonilise side ettevõtja või isikuandmete töötaja seadmes automaatselt talletatavate logide kohta;
- 2) punktis 1 nimetatud teave, kui selle avaldamisega kaasneks oht inimese elule või tervisele või täiesti salajasel tasemel salastatud teabe kaitstusele. See teave salastatakse täiesti salajasel tasemel 50 aastaks;
- 3) punktis 1 nimetatud teabe kogumise meetodid ja taktika. See teave salastatakse salajasel tasemel 50 aastaks;
- 4) signaalluure meetodeid ja allikaid kajastav teave. See teave salastatakse täiesti salajasel tasemel 50 aastaks;
- 5) «Julgeolekuasutuste seaduse» alusel teabe varjatud kogumise toimingute loetelusid sisaldav aruandlus, milles ei kajastu täiesti salajasel tasemel salastatav teave. See teave salastatakse salajasel tasemel 25 aastaks;
- 6) Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjoni poolt julgeolekuasutusele teabe kogumiseks antavad ülesanded. See teave salastatakse salajasel tasemel 25 aastaks;
- 7) Kaitsepolitsei ameti poolt «Julgeolekuasutuste seaduse» alusel teabe varjatud kogumise käigus laekunud teave toimepandud või ettevalmistatavate kuritegude kohta, mis ei ole Kaitsepolitsei ameti uurimisalluvuses, juhul kui selles ei avaldu teabe allikad, kogumise taktika või käesoleva lõike punktides 2–6 nimetatud teave. See teave salastatakse piiratud tasemel 25 aastaks.“

AvTS § 2 lõike 2 punkti 1 mõttes ei kohaldata seadust riigisaladuseks või salastatud välisteabeks oleva teabe suhtes kuni teabe salastatuse kustumiseni. IKS-i eesmärk on § 1 lõike 1 mõttes kaitsta isikuandmete töötlemisel füüsilise isiku põhiõigusi ja -vabadusi, eelkõige õigust eraelu puutumatusse. IKS § 5 järgi on isikuandmete töötlemine iga isikuandmetega tehtav toiming, sealhulgas isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine ja avalikustamine, juurdepääsu võimaldamine isikuandmetele, päringute teostamine ja väljavõtete tegemine, isikuandmete

kasutamine, edastamine, riskasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine, või mitu eelnimetatud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist ja kasutatavatest vahenditest.

Sarnaselt AvTS-ga ei kohaldu IKS salastatud teabe suhtes. IKS § 2 lõike 3 järgi kohalduvad see isikuandmeid sisaldava riigisaladuse töötlemisele vaid juhul, kui see tuleneb 19.07.1990 allakirjutatud konventsioonist, millega rakendatakse 14.06.1985 Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel sõlmitud Schengeni lepingut kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta nende ühispiiridel (Schengeni konventsioon) või 26.07.1995 vastuvõetud Euroopa Liidu lepingu artiklil K.3 põhinevast Euroopa Politseiameti konventsioonist (Europoli konventsioon).

IKS § 15 lõige 1 sätestab, et kui isikuandmete allikaks ei ole andmesubjekt, peab isikuandmete töötleja pärast isikuandmete saamist, parandamist või enne isikuandmete edastamist kolmandale isikule tegema andmesubjektile viivitamata teatavaks töödeldavate isikuandmete koosseisu ja allikad ning IKS § 12 lõikes 3 nimetatud andmed. IKS § 15 lõike 2 mõttes ei ole vaja samas andmesubjekti teavitada tema isikuandmete töötlemisest, kui andmesubjekt on andnud nõusoleku oma isikuandmete töötlemiseks, kui andmesubjekt on eelnimetatud lõikes 1 nimetatud asjaoludest teadlik, kui isikuandmete töötlemine on ette nähtud seaduses, välislepingus või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduvas õigusaktis, kui andmesubjekti teavitamine ei ole võimalik või IKS § 20 lõikes 1 sätestatud juhtudel. Arvestades, et julgeoleku- või taustakontrolli teostamise eeltingimuseks on isiku eelnev sellekohane luba ja RSVS ning taustakontrolli eriregulatsioonid näevad ette isikuandmete töötlemist, ei tulene teavitamise kohustus (kontrolli protseduuri, sisu ega tulemuse osas) tausta- ega julgeolekukontrolli käigus IKS §-st 15. Teavitamise kohustus peab seega olema sätestatud IKS-s.

Põhiseaduse § 44 lõige 2 sätestab, et kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud seaduses sätestatud korras andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmed. Põhiseaduse § 44 lõige 3 sätestab isiku õiguse seaduses sätestatud korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohaliku omavalitsuse asutuses ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega. Seaduse alusel võib seda õigust piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Muudel põhjustel teavitamist piirata ei või. Lisaks sätestab põhiseaduse § 13 lõige 2 riigivõimu omavoli keelu ning § 14 riigi kohustuse tagada õigus menetlusele ja korraldusele.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi tuleb isikule edastada tema kohta teostatud julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teave niipea, kui see ei ohusta olulisel määral riigi julgeolekut.¹²⁴ Isiku õigus vastuargumentide esitamisele ei ole Kohtu praktika järgi absoluutne õigus. Sellele kohalduvad erandid, sest vastupidine võiks tingida julgeolekuohu. Julgeolekukontrolli tulemuse põhjenduste selgitamine kontrollitavale isikule võib ohtu seada riigi julgeoleku,¹²⁵ mistõttu võib isiku teavitamata jätmine julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud andmetest olla teatud juhtudel demokraatlikus ühiskonnas vajalik.¹²⁶ See tuleneb asjaolust, et taustakontroll seondub riigi julgeolekuga, mille osas ei pruugi täielik avalikustamine olla võimalik.¹²⁷ Isiku teavitamata jätmine julgeoleku- või taustakontrolli

¹²⁴ Weber and Saravia (viide 51), § 135.

„As soon as notification can be carried out without jeopardising the purpose of the restriction after the termination of the surveillance measure, information should, however, be provided to the persons concerned.”

¹²⁵ Hewitt and Harman (viide 37), lk 14. Klass (viide 38), §-d 57-58.

¹²⁶ Leander (viide 37), § 66.

¹²⁷ Klass (viide 38), § 69. Leander (viide 37), §-d 66, 78-79, mille osas sisalduvad vastuargumentid kohtunike Rysdali, Pettiti ja Russo osalistes eriarvamustes, lk-d 20-22.

„For the purposes of the present proceedings, and effective remedy“ under Article 13 (art. 13) must mean a remedy that is as effective as can be having regard to the restricted scope for

tegemisest ei pruugi seega tingimata olla inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga vastuolus.¹²⁸

Arvestades et JKS § 34 lõike 1 järgi on isikul õigus saada teavet m.h isiku suhtes teostatud toimingute (andmetöötlusprotsesside) kohta, võib sellega kaasneda oht, et toimingu rekvisiidid annavad ülemäära edasi kontrolli teostava asutuse taktikat kontrolli teostamisel, mis võib omakorda ohustada kontrolli efektiivsust. Seda ohtu minimeerivad JKS § 34 lõigetes 2 ja 5 sätestatud erandid, millisel juhul võib kontrollitavale isikule andmete või teabe väljastamisest keelduda. JKS § 2 lõike 5 järgi kohaldub üldise põhimõttena julgeoleku- või taustakontrollist tulenevate andmete töötlemisele IKS eelnõus sätestatud erisustega.

IKS § 19 lõike 1 järgi peab andmesubjekti soovil isikuandmete töötleja andmesubjektile teatavaks tegema tema kohta käivad isikuandmed, isikuandmete töötlemise eesmärgid, isikuandmete koosseisu ja allikad, kolmandad isikud või nende kategooriad, kellele isikuandmete edastamine on lubatud, kolmandad isikud, kellele tema isikuandmeid on edastatud ja isikuandmete töötleja või tema esindaja nime ning isikuandmete töötleja aadressi ja muud kontaktandmed. IKS § 19 lõike 2 järgi on andmesubjektil õigus saada isikuandmete töötlejalt enda kohta käivaid isikuandmeid. IKS § 19 lõike 3 mõttes on isikuandmete töötleja kohustatud andma andmesubjektile teavet ja väljastama nõutavad isikuandmed või põhjendama andmete väljastamisest või teabe andmisest keeldumist avalduse saamise päevale järgneva viie tööpäeva jooksul.

Teabe ja isikuandmete saamise õiguse piirangud on sätestatud IKS § 20. IKS § 20 lõige 1 sätestab, et andmesubjekti õigust saada teavet ja enda kohta käivaid isikuandmeid isikuandmete töötlemisel piiratakse, kui see võib kahjustada teise isiku õigusi ja vabadusi, ohustada lapse põlvnemise saladuse kaitset, takistada kuriteo tõkestamist või kurjategija tabamist või raskendada kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamist.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõike 3 järgi ei pea andma isikule teavet, kui see ohustaks avalikku korda või valmistaks muud kahju riigi healolele. Sellest lähtuvalt sätestab JKS § 34 lõige 5, et andmete või teabe andmisest keeldumise põhjendamisel võib loobuda, kui see ohustaks andmete või teabe andmisest keeldumise otsusega taotletavat eesmärki. Arvestades et andmete väljastamise osas on üldsätteks IKS § 19, mis sätestab, et keeldumine peab olema põhjendatud, siis eelnõu ei sätesta eraldi, et ka keeldumise põhjus peab sisalduma JKS § 37 lõikes 1 nimetatud toimikus.

Andmete või teabe väljastamisest kontrollitavale isikule võib keelduda kooskõlas kehtiva õigusega ka juhul, kui isik on olnud kaasatud koostööle välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega või olnud seotud ühendusega, mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või kui teave on riigisaladus või salastatud välisteave. Võrdlusriikide eeskujul sätestab eelnõu lisaks, et kohustust teabe jagamiseks ei ole ka juhul, kui teave pärineb registrist, millele isikul ei ole juurdepääsuõigust.

Laiendatud julgeolekukontrolli käigus isiku põhiõiguste piiramisel julgeolekujuurdluse käigus peab julgeolekuasutus teavitama isikut, kelle sõnumi saladuse õigust või kodu, perekonna- või eraelu puutumatus õigust piirati, kasutatud abinõudest ja põhiõiguste piiramise asjaoludest viivitamatult, kui see ei ohusta piirangu eesmärki, või sellise ohu lõppemisel.

Võrdlusriikides kohaldub üldpõhimõttena julgeoleku- ja taustakontrolli käigus kogutud teabele isikuandmete kaitse alane seadus.

recourse inherent in any system of secret checks on candidates for employment posts of importance from a national security point of view.“

¹²⁸ Klass (viide 38) § 58.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 14 lõike 4 mõttes peab pädev ametkond teavitama asjaomast isikut, kui ta lükkab tagasi temale julgeoleku seisukohalt tundliku tegevuse usaldamise. Julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõike 1 mõttes peab pädev ametkond ja kaasaaitav organ taotluse alusel andma tasuta informatsiooni selle kohta, missugused andmed on kõnealuse isiku kohta julgeolekukontrolli raames salvestatud. Siinkohal sätestab küll seaduse § 23 lõige 3 kolm erandit, mil peaks päringu esitanud isiku huvi teabe jagamisel jääma tagaplaanile. Lõike 4 mõttes ei ole informatsiooni jagamise tagasilükkamiseks tarvis põhjendust, juhul kui faktiliste ja õiguslike põhjuste teadaandmise läbi, millele arvamus toetub, saaks ohustatud informatsiooni andmisest keeldumisega taotletav eesmärk. Sellisel juhul tuleb informatsiooni andmisest keeldumise põhjused dokumenteerida. Päringu esitanud isiku tähelepanu tuleb juhtida põhjenduse puudumise õiguslikule alusele ja sellele, et ta võib pöörduda liidu andmekaitsevoliniku poole. Pädev ametkond peab julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõike 6 järgi võimaldama päringu esitanud isikul julgeolekutoimikuga tutvuda, juhul kui ei piisa informatsiooni andmisest.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 29 mõttes on isikul, kelle suhtes teostati julgeolekukontrolli, õigus tutvuda sellega seonduva teabega isikuandmete kaitse seaduse kohaselt, välja arvatud teabega, mis ohustaks julgeolekukontrolli allikaid.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse § 10 lõike 1 mõttes peab piiratud või tavalise taustakontrolli tulemused kirjalikult edastama kontrolli tegemist taotlenud isikule. Taustakontrolli tulemusse lisatakse teave üksnes selle kohta, mis omab konkreetses asjas kontrolli eesmärgi seisukohalt tähtsust. Juhul kui piiratud või tavalise taustakontrolli käigus ei ilmnenud teavet, mis oleks kontrolli eesmärgi seisukohalt asjakohane, võib kontrolli teostav asutus seaduse § 10 lõike 3 mõttes kontrolli tegemist taotlenud isikut teavitada ka suuliselt.

Julgeolekukontrolli seaduse § 13 lõike 1 järgi on igal isikul õigus olla teavitatud piiratud või tavalise taustakontrolli tegemiseks pädeva asutuse poolt selle kohta, kas tema suhtes on teostatud taustakontrolli. Kontrollitaval isikul on piiratud või tavalist taustakontrolli teostanud asutusele esitatava taotluse alusel õigus juurdepääsuks teabele, mis sisaldub kontrolli tulemustes. Isikul ei ole samas õigust juurdepääsuks teabele, mis pärineb registritest, millele tal vastasel juhul juurdepääsuõigus puuduks.

Julgeolekukontrolli seaduse § 16 lõike 1 järgi on isikul õigus tutvuda teabega, mida koguti tema kohta laiendatud taustakontrolli käigus. Oluline on siinkohal, et Soome õigusliku raamistiku järgi on isikul õigus tutvuda nende andmetega ja esitada nende kohta omapoolseid märkusi enne, kui tulemused edastatakse kontrolli tegemist taotlenud isikule (adressaadi potentsiaalsele tööandjale). Isiku poolt esitatud märkused peab kontrolli teinud isik sisestama kontrolli materjalidesse, välja arvatud kui nende tulemusel viiakse koheselt kontrolli vastavad parandused sisse või on märkused ilmselgelt alusetud. Nimetatud kahe erandi korral peab siiski kontrolli teostanud isik väljastama isikule, kelle suhtes ta kontrolli teostas, sellekohase kirjaliku põhjenduse. Sarnaselt piiratud ja tavalise taustakontrolli regulatsiooniga ei ole isikul õigust juurdepääsuks teabele, mis pärineb registritest, millele tal vastasel juhul juurdepääsuõigus puuduks.

Suurbritannia: Adressaati teavitatakse julgeoleku- või taustakontrolli tulemusest. See kohustus lasub kontrolli teostanud asutusel, vaid kontrolli tulemuse otsustanud asutusel (tavaliselt personalitalitus, ettevõtte turvaasjade eest vastutav töötaja vms). Kui isik saab äraütleva vastuse, teavitatakse teda meetmetest selle otsuse vaidlustamiseks. Samuti teavitatakse isikuid võimaluse korral põhjustest, kui kontrolli tulemus on äraütlev. Sellist kohustust ei ole julgeolekuohu ja konfidentsiaalsuse tõttu, kuid eelistatavalt püütakse seda alati järgida.

Eelnõu § 35. Julgeoleku- ja taustakontrolli arvamusel teavitamine

JKS § 35 lõike 1 järgi saadab julgeolekukontrolli arvamuse teinud asutus viie tööpäeva jooksul teatise julgeolekukontrolli arvamusest kontrollitavale isikule ja asjassepuutuvale asutusele. Taustakontrolli teostanud asutus edastab lõike 2 järgi kontrollitavale isikule ja asjassepuutuvale asutusele taustakontrolli arvamuse, mis võib olla isiku teenistusse või tööle võtmisest keeldumise, teenistusest vabastamise või töölepingu lõpetamise üheks kaalutluseks. Eesti kehtivas õiguses ei ole julgeolekukontrolli õiguslikus raamistikus sätestatud julgeolekuasutuse kohustust ega ajalist tingimust adressaadi teavitamiseks julgeolekukontrolli tulemusest.

Taustakontrolli arvamusest peab taustakontrolli teostanud asutus teavitama kirjalikult nii adressaati kui toetuskirja esitanud asutust. Taustakontrolli käsitlevatest seadustest sätestavad vaid pooled isiku teavitamise kohustuse taustakontrolli tulemuse kohta. Kehtivas õiguses on teavitamise kord seega lünklikult reguleeritud, v.a. LennS-s. LennS § 46⁷ lõige 11 sätestab, et Kaitsepolitseiamet peab teavitama kirjalikult 15 päeva jooksul pärast dokumentide kättesaamist lennuvälja ja kopteriväljaku käitajat, lennuettevõtjat ning Lennuametit kontrolliga tuvastatud lõigetes 4 ja 5 toodud asjaoludest (alused taustakontrolli negatiivseks tulemuseks).

9. ptk. Andmete töötlemine

Eelnõu § 36. Andmete töötlemine

Kehtivates taustakontrolli reguleerivates seadustes on sätestamata nõuded kontrolli tulemusel kogutud andmete töötlemisele. IKS ei kohaldu § 15 lõike 2 järgi andmete töötlemisele, mis toimub isiku nõusolekul või seaduse alusel. JKS § 36 järgi on julgeoleku- ja taustakontrolli teostamisel kogutud andmed piiratud juurdepääsuga teave. JKS § 36 lõike 1 järgi võib taustakontrolli käigus isikuandmeid töödelda üksnes taustakontrolli menetluse eesmärgil, milleks on isiku sobivuse hindamine JKS § 8 lõigetes 2 ja 3 nimetatud juhtudel või piiratud taseme riigisaladuse töötlemisloa või sellele juurdepääsu loa saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks või isiku tegevusega seonduva ohu hindamine riigi julgeolekule isiku tegevusest teatud JKS § 9 nimetatud ameti- või töökoha iseloomust tulenevalt. Samuti võib taustakontrolli menetluse tulemusel kogutud andmeid edastada IKS § 25 lõike 2 punktis 5 sätestatud korras teistele riigiasutustele julgeolekukontrolli eesmärgil, s.o füüsilise või juriidilise isiku vastavuse hindamiseks RSVS § 32 lõigetes 1 ja 2, § 42 lõigetes 2 ja 3 või § 51 lõikes 2 sätestatud nõuetele konfidentsiaalse, salajase või täiesti salajase taseme riigisaladuse või vastaval tasemel salastatud välisteabe töötlemisloa, juurdepääsuloa või juurdepääsusertifikaadi saamiseks või selle kehtivuse pikendamiseks. Taustakontrolli käigus kogutud teabe töötlemine julgeolekukontrolli menetluses lähtub isiku usaldusvääruse kontrollimise astmelisusest, kus esimeseks järguks on taustakontroll. Isiku põhiõiguste riive ja riigi ressursside seisukohalt võib pidada põhjendatuks juba kogutud teabe taaskasutamist, selmet isiku taustakontrolli sihtotstarbelises toimikus säilitatavat teavet isiku kohta julgeolekukontrolli menetluses potentsiaalselt põhiõigustesse intensiivsemalt sekkuvate meetmetega uuesti koguma hakata.

Julgeolekukontrolli käigus kogutud teavet võib analoogiliselt eelnimetatud taustakontrolli käigus kogutud teabe suhtes kohalduvale erandile töödelda julgeolekukontrolli uuest teostamisest loobumiseks, kui see ei mõjuta korduva julgeolekukontrolli regulatsiooni JKS § 29 tähenduses, kuid lisaks edastada ka KrMS § 31 lõikes 1 sätestatud uurimisasutustele kriminaalasja lahendamiseks. Nendeks uurimisasutusteks on Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, Sõjaväepolitsei, Keskkonnainspeksioon ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla. Sellise teabe taaskasutamisega kriminaalasja lahendamiseks kaasneb põhiõiguste uus riive, mis on tingitud preventiivsel eesmärgil (julgeoleku- või taustakontroll on eesmärgilt ennetuslikud menetlused) kogutud isikuandmete töötlemisest repressiivsel eesmärgil. Julgeolekukontrolli menetluses välja selgitatud teabe töötlemise õigus süüteo menetluse käigus tagab kriminaalasja lahendamise kvaliteedi, ilma et riik peaks julgeolekuasutustes hoitavas julgeolekukontrolli sihtotstarbelises toimikus sisaldavat informatsiooni süüteo menetluses taas koguma. Seda eesmärki

võib pidada legitiimseks ja meedet on peetud proportsionaalseks ka Saksamaa julgeolekukontrolli seaduses, mille § 21 sätestab sellekohase õigusliku aluse. Samuti märgitakse Suurbritannia *Vetting Charter's*, et kuigi teavet, mida on isiku kohta kontrolli käigus kogutud, kasutatakse rangeima konfidentsiaalsusega, võidakse kontrolliga kogutud teavet potentsiaalselt kasutada kriminaal- või tsiviilasjades.¹²⁹ Nendes küsimustes selgituste saamiseks on kontrollitaval isikul võimalik pöörduda kontrolli teostava asutuse poole.

JKS § 36 lõike 2 mõttes võib julgeolekukontrolli käigus isikuandmeid töödelda ja menetluse tulemusel kogutud andmeid edastada IKS § 25 lõike 2 punktis 5 sätestatud korras riigiasutustele julgeolekukontrolli või kriminaalmenetluse eesmärgil. Sellised alused puuduvad kehtivas õiguses, kuigi Euroopa Inimõiguste Kohtu järgi on siseriiklikus õiguses vaja sätestada „piisava täpsusega“ 1) kellele, 2) millist teavet, 3) millistel tingimustel, 4) millises korras võib edastada.¹³⁰

Julgeolekukontrolli puhul ei sätesta RSVS nõudeid kontrolli tulemusel kogutud andmete töötlemisele. Julgeolekukontrolli käigus kogutud teabele ei laiene kehtiva õiguse järgi samuti IKS ega AvTS. KrMS § 126¹² lõike 3 mõttes võib jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada teises jälitustoimingus, teises kriminaalmenetluses, julgeolekukontrollis, seaduses sätestatud juhul isiku tööle või teenistusse võtmise ning loa või litsentsi andmise otsustamisel, et kontrollida isiku vastavust seaduses sätestatud nõuetele.

Erinevalt võrdlusriikide julgeolekukontrolli seadustest käsitletakse Eestis julgeolekukontrolli käigus isiku kohta kogutud teavet üldiselt riigisaladusena tulenevalt asjaolust, et JAS § 22 kuni § 26 alusel rakendatud kontrollimeetmed on jälitustoimingud ja muul juhul annab laialdased alused julgeolekukontrolli käigus kogutud teabe käsitlemiseks riigisaladusena riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra § 7 lõige 4. See JAS-i alusel (julgeolekukontrolli teostatakse JAS-i korras) varjatult kogutud ja kogutav teave ning töökorraldused selle teabe kogumiseks salastatakse salajasel tasemel 50 aastaks. Salastatus kustub, kui julgeolekuasutuse ülesannete täitmiseks on julgeolekuasutuse peadirektori otsusel vajalik teabe avalik kasutamine. AvTS § 2 lõike 2 punkti 1 mõttes ei kohaldata seadust riigisaladuseks või salastatud välisteabeks oleva teabe suhtes kuni teabe salastatuse kustumiseni. IKS § 2 lõike 3 järgi kohalduvad see isikuandmeid sisaldava riigisaladuse töötlemisele vaid erandlikel juhtudel, mis ei seondu julgeolekukontrolli teostamisega. See erineb oluliselt teistest Euroopa riikidest.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse § 29 lõige 2 sätestab, et julgeoleku- või taustakontrolli teostamisel kogutud isikuandmeid võib kasutada ainult julgeoleku- või taustakontrolli eesmärgil. Sloveenias on isikul salastatud teabe seaduse artikli 29 alusel isikuandmete kaitse seaduse järgi õigus tutvuda teabega, mis seonduv tema suhtes tehtud julgeolekukontrolliga, välja arvatud teabega, mis võib ohustada julgeolekukontrolli allikaid. Sloveenia julgeolekukontrolli määruse artikli 10 järgi kohalduvad julgeolekukontrollist pärit dokumentidele sätted, mis reguleerivad andmekaitset.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse § 11 sätestab, et julgeoleku- või taustakontrolli teostamisel kogutud isikuandmeid võib kasutada ainult julgeoleku- või taustakontrolli eesmärgil. Soome julgeolekukontrolli seaduse art 13 lõike 1 mõttes on igal isikul õigus olla teavitatud pädeva asutuse poolt selle kohta, kas tema suhtes on teostatud taustakontroll. Isikul on vastava taotluse alusel pädevale asutusele juurdepääs taustakontrolli tulemusel kogutud teabele. Samas puudub isikul õigus juurde pääseda teabele, mis pärineb registrist, millega tutvumise õigust tal ei ole. Julgeolekukontrolli seaduse art 13 lõike 3 järgi kohalduvad eraldiseisvad sätted isiku õigusele tutvuda isikuandmetega registrites. Julgeolekukontrolli seaduse artikli 17 järgi kohalduvad samad õigused andmetele juurdepääsuks ka adressaadi lähedase suhtes, kui tema kohta on laiendatud julgeolekukontrolli käigus teostatud julgeolekukontroll.

¹²⁹ Samas.

¹³⁰ Leander (viide 37), §-d 53–57.

Suurbritannia: Suurbritannia julgeoleku- ja taustakontrolli regulatsiooni järgi kohaldub nii paberil kui digitaalselt hoitavale julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teabele (väheste eranditega) isikuandmete kaitse seadus, mis jõustus 01.03.2000. Isikud võivad isikuandmete kaitse seaduse alusel tutvuda nende kohta julgeoleku- või taustakontrolli tulemusel kogutud teabega igal ajal sellekohase taotluse alusel, mis edastatakse julgeoleku- või taustakontrolli teostanud asutusele. Asutus on kohustatud vastama 40 päeva jooksul alates taotluse saamisest. Vastavalt isikuandmete kaitse seadusele võib osa teabest, eriti selle, mis puudutab kolmandat isikut või rahvuslikku julgeolekut, jätta isikule edastamata.

Neid andmeid ei tohi kasutada julgeoleku- või taustakontrollivälistel eesmärkidel. Isikuandmete ankeedis peab olema märgitud, millal ja millistel tingimustel võib isikuandmeid jagada. Asutustele, mille valduses olevat teavet kontrolli käigus kasutatakse (nt julgeolekuasutused või finantsasutused) edastatakse üksnes sellisel määral teavet isiku kohta kui vaja asjakohaste päringute tegemiseks ja selle alusel isikut puudutava info saamiseks. Teatud juhtudel, kui on tuvastatud olulised julgeolekuriskid, võib julgeoleku- või taustakontrolliga seotud asjaolusid arutada julgeolekuasutuste esindajatega. Veelgi piiratumail juhtudel ja kui on tuvastatud julgeolekuriskid, võib aadressaadi nõusolekul jagada asjakohast teavet riski vähendamiseks ka halduse siseselt. Samuti valitseb regulatsiooni alusel väga väike („extremely remote“) võimalus, et julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teave võib lekkida kohtumenetluse käigus.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 21 järgi võib julgeolekukontrolli käigus kogutud isikuandmeid kasutada peale julgeolekukontrolli eesmärgi ka kriminaalmenetluse otstarbel. Selle kohaselt tohivad julgeolekukontrolli raames salvestatud isikuandmeid pädevad ametkonnad või kaasaaitavad organid kasutada ja edastada ainult julgeolekukontrolliga taotletaval eesmärgil, olulise tähtsusega kuritegude kriminaaljälituse otstarbel või parlamendi uurimiskomisjonide tarbeks. Kriminaaljälitusorganid tohivad neile olulise tähtsusega kuritegude kriminaaljälituse otstarbel edastatud andmeid kriminaalmenetluse tarbeks ainult siis kasutada, kui kriminaaljälitus töötab mõnel muul viisil oluliselt vähem edukas olla või oleks oluliselt raskendatud. Pädev ametkond tohib salvestatud isikuandmeid sellest tulenevalt kasutada ja edastada distsiplinaarse jälituse ning teenistus- või tööõiguslike abinõude tarbeks, kui seda on tarvis salastatud teabe kaitse tagamiseks. Kaasaaitav organ tohib salvestatud isikuandmeid sellest tulenevalt kasutada ja edastada vajalikus mahus julgeolekut ohustavate või võõrvõimu heaks selliste luureteenistuslike tegevuste või püüdluste väljaselgitamiseks, mis on suunatud vägivalda kasutamisele või vägivalda kasutamise ettevalmistamisele, või muude olulise tähtsusega püüdluste väljaselgitamiseks.

Andmebaasides salvestatud andmete edastamine on ainult siis lubatud, kui seda on tarvis julgeolekukontrolliga taotletaval eesmärgil, olulise tähtsusega kuritegude kriminaaljälituse otstarbel või parlamendi uurimiskomisjonide tarbeks. Salvestatud andmeid asjaomase isiku ja julgeolekukontrolli kaasatud abikaasa või elukaaslase isikuandmete ja nende asukoha kohta toimikutes võib edastada ja kasutada kõigi konstitutsioonikaitse eesmärkide täitmiseks. Kaasaaitav organ tohib eeltoodud tähenduses isikuandmeid edastada ainult riiklikele organitele. Seaduse § 21 lõike 4 mõttes ei toimu kasutamist või edastamist, kui seadusest tulenevad rakendussätted on selle vastu. Teabe vastuvõtja tohib edastatud andmeid töödelda ja kasutada ainult otstarbel, mille täitmiseks need on talle edastatud, ja kriminaaljälituse tarbeks olulise tähtsusega kuritegude korral.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 23 mõttes peab pädev ametkond ja kaasaaitav organ taotluse alusel andma tasuta informatsiooni selle kohta, missugused andmed on kõnealuse isiku kohta julgeolekukontrolli raames salvestatud. Kui informatsiooni andmisel on tegu isikuandmete edastamisega kaasatud organitele, on edastamine lubatud kaasatud organite heakskiidul. Informatsiooni ei anta seaduse § 23 lõike 3 mõttes juhul, kui alljärgnevatel põhjustel peaks päringu esitanud isiku huvi informatsiooni jagamisel taga plaanile jääma:

- a) informatsioon ohustaks salvestava organi pädevuses olevate ülesannete nõuetele vastavat täitmist;

- b) informatsioon ohustaks avalikku turvalisust või valmistaks muud kahju liidu või liidumaa heaolule;
- c) andmeid või nende salvestamise fakti peab tema olemusest tulenevalt või õigussätte järgi, eelkõige mõne kolmanda isiku ülekaaluka õigustatud huvi tõttu salajas hoidma.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõike 4 järgi ei ole informatsiooni jagamise tagasilükkamiseks vaja põhjendust, kui faktiliste ja õiguslike põhjuste teadaandmise teel, millele otsus toetub, saaks ohustatud informatsiooni andmisest keeldumisega taotletav eesmärk. Sellisel juhul tuleb informatsiooni andmisest keeldumise põhjused dokumenteerida. Päringu esitanud isiku tähelepanu tuleb juhtida põhjenduse puudumise õiguslikule alusele ja sellele, et ta võib pöörduda liidu andmekaitsevoliniku poole.

Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõige 5 sätestab, et kui päringu esitanud isikule ei anta informatsiooni, tuleb see isiku nõudmisel anda liidu andmekaitsevolinikule, juhul kui selleks pädev Liidu kõrgeim ametkond üksikjuhtumil kindlaks ei tee, et seeläbi ohustataks kogu riigi või mõne liidumaa julgeolekut. Liidu andmekaitsevoliniku teade päringu esitanud isikule ei tohi sisaldada järeldusi andmeid salvestava ametkonna teabe kohta, kuivõrd salvestav ametkond ei anna nõusolekut laiendatud informatsiooni andmiseks. Seaduse § 23 lõige 6 sätestab, et pädev ametkond tagab päringu esitanud isikule julgeolekutoimikuga tutvumise, juhul kui informatsioonist ei piisa tema õiguslike huvide mõistmiseks ja ta sõltub julgeolekutoimikuga tutvumisest. Seaduse § 23 lõike 7 mõttes peab igal juhul olema informatsioon tasuta kättesaadav.

Eelnõu § 37. Andmete säilitamine

Eesti kehtivast õigusest ei tulene, millist julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teavet adressaadi toimikus hoitakse. See on vastuolus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, mille järgi peab olema sätestatud, milline informatsioon kuulub toimikutes talletamisele.¹³¹ JKS § 37 lõikes 1 sätestatakse Sloveenia salastatud teabe seaduse § 28 lõike 1 ja Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 19 lõike 1 eeskujul, et julgeoleku- või taustakontrolli tagajärjel kogutud andmed, sealhulgas kõik adressaadi või temaga seotud isiku kirjalikud load, täidetud ankeedid ja protokollid, peab säilitama sihtotstarbelises toimikus, mis on kaitstud mitteõiguspärase juurdepääsu eest. Toimikut hoitakse ja säilitatakse JKS § 37 lõike 2 järgi isiku suhtes viimati julgeoleku- või taustakontrolli teostanud asutuses.

Eesti kehtivas õiguses on sätestamata, kui kaua võib julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud andmeid säilitada. Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et julgeolekuasutus võib talletada teavet, mida ta on isiku suhtes kogunud, senikaua, kui see on vajalik asutuse ülesannete korrapäraseks täitmiseks.¹³² Kohtupraktika järgi on selliste isikuandmete säilitamise õiguspärasuseks vajalik täpse regulatsiooni olemasolu, millega tagatakse kontrollifunktsioon julgeolekuasutuse sellekohase diskretsiooniotsuse proportsionaalsuse üle.¹³³ JKS § 37 lõike 3 järgi säilitatakse taustakontrolli käigus isiku kohta kogutud andmeid võlaõigusliku lepingu (isiku töölepingu, hankelepingu või muu võlaõigusliku lepingu) lõpetamise või ametikohalt vabastamisele järgneva kalendriaasta lõpuni, välja arvatud, kui isik jätkab teenistust uuel ametikohal, mille eeltingimuseks on julgeolekukontrolli või taustakontrolli teostamine. Andmete säilitamise korral isiku teenistusest vabastamiseni hoitaks taustakontrolli käigus kogutud andmeid kuni isiku avaliku teenistusest lahkumiseni, mis võib tingida isiku ebaproportsionaalse põhiõiguste riive. Sellest tulenevalt näeb JKS ette andmete säilitamise kuni ametikohalt vabastamiseni, välja arvatud, kui on teada, et isik jätkab avalikus teenistuses uuel ametikohal, mille eeltingimuseks on julgeoleku- või taustakontrolli läbimine.

¹³¹ Leander (viide 37), § 53.

¹³² Hewitt and Harman (viide 37), lk 13.

¹³³ Samas. Klass (viide 38), § 50.

Julgeolekukontrolli käigus isiku kohta kogutud andmeid säilitatakse JKS § 37 lõike 4 järgi isiku surmani või kuni 75 aastat alates julgeolekukontrolli arvamuse andmisest. Andmete säilitamine üksnes senikaua, kui julgeolekukontrolli läbinud isikul on töötlemis- või juurdepääsuluba või juurdepääsusertifikaat, ei kaitseks vajalikul määral riigisaladusi ega salastatud välisteavet. Isikud on salastatud teabe töötlemisega võtnud kohustuse mitte avalikustada riigisaladust. RSVS § 26 lõige 6 sätestab, et riigisaladusele juurdepääsu õiguse lõppemine ei vabasta juurdepääsuõigust omanud isikut riigisaladuse hoidmise kohustusest. Salastatud teabe lekkimine võib avaldada aga mitmeid aastaid peale juurdepääsu-, või töötlemisloa või juurdepääsusertifikaadi kehtivuse lõppemist, millisel juhul on vaja kasutada võimaliku lekitaja julgeolekukontrolli toimikus sisalduvaid andmeid. JKS § 37 lõike 5 järgi hävitatakse julgeoleku- või taustakontrolli andmed isiku kohta eelkäsitletud lõigetes 3 või 4 nimetatud tähtaja möödumisel.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 18 järgi peab pädev ametkond asjaomaste isikute kohta pidama julgeolekutoimikut, millesse tuleb märkida kogu julgeolekukontrolli puutuv teave. Informatsioon julgeoleku seisukohast tundliku tegevusega tegelevate isikute isiklike, teenistus- ja tööõiguslike suhete kohta tuleb märkida julgeolekutoimikusse, kui see on julgeolekuhinnangu andmiseks oluline. Sinna juurde loetakse eelkõige julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse määramine, ülekandmine, selleks antud volitus ning selle muudatused ja lõpetamine; teisele tööle üleviimine samas asutuses, lähetamine, teisele teenistuskohale üleviimine ja väljaastumine; perekonnaseisu, nime, elukoha ja kodakondsuse muutumine; ülemäärase võlgnevuse alus, eelkõige kohtuotsused vara arestimise kohta ja arestitud õiguse ülekandmise kohta võlausaldajale; kriminaal- ja distsiplinaarasjad ning teenistus- ja tööõiguslikud abinõud.

Seaduse § 18 lõike 3 järgi ei ole julgeolekutoimik isikuakt, vaid seda tuleb pidada eraldi, tagades kaitstuse mitteõiguspärase juurdepääsu eest. Osakonna või tööandja vahetamise korral tuleb julgeolekutoimik edasi anda, kui ka uuel kohal tuleb täita julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse ülesandeid. Kaasaaitav ametkond peab pidama isikute kohta julgeolekukontrolli akti, millesse tuleb märkida teave, mis puudutab julgeolekukontrolli meetmeid ja tulemust, samuti perekonnaseisu, nime, elukohta ja kodakondsuse muutumist. Ülemäärase võlgnevuse alus, eelkõige kohtuotsused vara arestimise kohta ja arestitud õiguse ülekandmise kohta võlausaldajale, kriminaal- ja distsiplinaarasjad ning teenistus- ja tööõiguslikud abinõud, tuleb julgeolekukontrolli akti märkida, kui need on julgeoleku seisukohast olulised.

Julgeolekukontrolli seaduse § 19 mõttes peab julgeolekukontrolli dokumendid säilitama eraldi ja kaitsma mitteõiguspärase juurdepääsu eest. Julgeolekukontrolli dokumendid tuleb pädevas ametkonnas ühe aasta jooksul hävitada, kui asjaomane isik ei võta vastu julgeoleku seisukohast olulist tegevust, välja arvatud juhul, kui asjaomane isik kiidab edasise säilitamise heaks. Muus osas tuleb julgeolekukontrolli dokumendid hävitada pädevas ametkonnas viis aastat pärast julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse lõpetamist, välja arvatud juhul, kui asjaomane isik kiidab edasise säilitamise heaks või on plaanitud asjaomasele isikule lähemal ajal uuesti julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust määrata, üle kanda või teda selleks volitada. Julgeolekukontrolli dokumendid tuleb kaasatud ametkonnas hävitada seaduse § 22 lõike 2 punktis 2 nimetatud tähtaegade kohaselt.

Seaduse § 20 sätestab, et pädev ametkond tohib oma seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks andmebaasides salvestada, muuta ja kasutada seaduse § 13 lõike 1 punktides 1–6 nimetatud isikuandmeid, isikuandmeid sisaldavate aktide asukohta ja andmeid kaasatud organi ning isiku töökoha, protsessi läbivaatamise korralduste ja osalevate ametkondade kohta. Kaasaaitav ametkond tohib oma ülesannete täitmiseks asjaomase isiku ja julgeolekukontrolli kaasatud abikaasa või elukaaslase § 13 lõike 1 punktides 1 kuni 6 nimetatud isikuandmeid ja nende asukohta toimikutes, korraldusi protsessi läbivaatamiseks ning julgeoleku seisukohast olulist teavet ja julgeolekuriski põhjendavat teavet andmebaasides salvestada, muuta ja kasutada. Seejuures võib asjaomase isiku ja julgeolekukontrolli kaasatud abikaasa või elukaaslase § 13 lõike 1 punktides 1 kuni 6 nimetatud isikuandmeid ja nende asukohta toimikutes salvestada ka liidu konstitutsioonikaitse seaduse § 6 kohaselt lubatud ühisandmekogudes.

Seaduse § 22 lõike 1 mõttes peavad pädev ametkond ja kaasaaitav organ isikuandmed parandama, kui need on ebaõiged. Kui tehakse kindlaks, et isikuandmed on ebaõiged või asjaomane isik vaidleb nende õigsusele vastu, siis tuleb see juhul, kui isikuandmed paiknevad toimikus, seal ära märkida või muul viisil fikseerida. Seaduse § 22 lõike 2 järgi tuleb andmebaasides salvestatud isikuandmed kustutada:

a) pädeva ametkonna poolt:

- ühe aasta jooksul, kui asjaomane isik ei võta vastu julgeoleku seisukohast olulist tegevust, välja arvatud juhul, kui asjaomane isik kiidab edasise säilitamise heaks;
- viis aastat pärast julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse lõpetamist, välja arvatud juhul, kui asjaomane isik kiidab edasise salvestamise heaks või on plaanitud asjaomasele isikule lähemal ajal julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust määrata, üle kanda või teda selleks volitada.

b) kaasaaitava organi poolt:

- tavalise julgeolekukontrolli korral pärast viie aasta möödumist asjaomase isiku julgeoleku seisukohast tundliku tegevuse lõpetamist;
- ülejäänud kontrolli liikide korral pärast kümne aasta möödumist, sõjaväeluureteenistuse korral pärast 25 aasta möödumist;
- julgeoleku seisukohast olulise teabe ja julgeolekuriski põhjendava teabe korral, kui on kindel, et asjaomane isik ei võta vastu julgeoleku seisukohast tundlikku tegevust või on selle tegevuse lõpetanud.

Muus osas tuleb andmekogudes salvestatud isikuandmed kustutada, kui nende salvestamine ei ole lubatud. Andmeid seaduse § 22 lõike 3 mõttes ei kustutata, kui on põhjust eeldada, et sel viisil kahjustataks asjaomase isiku kaitset vajavaid huvisid. Sellisel juhul tuleb andmed blokeerida, mis tähendab, et neid tohib ainult asjaomase isiku nõusolekul töödelda ja kasutada.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 28 järgi peab asutus, kuhu adressaat teenistusse kandideeris, hoidma adressaadi salastatud teabele juurdepääsu luba, kirjalikku nõusolekut julgeolekukontrolli teostamiseks ja täidetud isikuandmete ankeeti. Asutus hoiab neid dokumente isiku toimiku eraldiseisvas osas ning neid võib kasutada üksnes salastatud teabe seaduse alusel või selle alusel antud regulatsioonide järgi.

Iga asutus, kus puututakse kokku konfidentsiaalsel, salajasel, täiesti salajasel tasemel salastatud teabega, peab ühtlasi pidama arvet juurdepääsulubade üle salastatud teabe seaduse artikli 29 järgi. Vastav arvepidamine peab hõlmama teavet juurdepääsuloa omaja isikuandmete ja juurdepääsuloa kohta lisaks korduvate julgeolekukontrollide kuupäevadele ja tulemustele. Julgeolekukontrolli käigus kogutud teavet võib salastatud teabe seaduse artikli 29 järgi kasutada ainult sel eesmärgil, milleks teda koguti. Teavet hoitakse seejuures üksnes seni, kuni isikul on õigus juurde pääseda salastatud teabele. Seejärel peab julgeolekukontrolli käigus kogutud teabega ümber käima arhiiviseaduse sätete kohaselt.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse artikkel 11 sätestab, et taustakontrolli tulemusel kogutud teavet ei või kasutada muudel eesmärkidel kui taustakontrolli teostamise taotluses märgitud. Seaduse art 12 lõike 1 järgi peab taustakontrolli teostamist taotlenu hoidma taustakontrolli tulemusi turvaliselt, tagades, et teave on ligipääsetav ainult nendele isikutele, kellele see on vajalik oma ülesannete täitmiseks. Taustakontrolli tegemist taotlenu peab hävitama kontrolli tulemused niipea, kui need pole vajalikud taustakontrolli eesmärgiks märgitu jaoks, igal juhul mitte hiljem kui kaks aastat pärast taustakontrolli teostamist.

Samuti kohalduvad seaduse art 12 lõike 2 tähenduses valitsuse tegevuse avatuse seaduse artiklid 22 kuni 24 taustakontrolli tulemuse, selle juurde kuuluvate dokumentide ja teabe salastatusele, nende konfidentsiaalsuse ja mittekasutamise kohustusele, samuti juhul, kui need dokumendid või teave on edastatud mõnele teisele valitsuse tegevuse avatuse seaduse artiklis 4 nimetamata taotlejale. Samas sätestab julgeolekukontrolli seaduse artikkel 25, et sõltumata eelnimetatud konfidentsiaalsuse kohustusest võivad julgeolekupolitsei, kaitsevägegede peastaap ja kohalikud politseiasutused üksteisega vahetada teavet, mis on vajalik taustakontrolli teostamiseks.

Suurbritannia: Isikuandmeid hoidvad asutused peavad tagama, et teave oleks täpne ja ajakohane. Kogutud teavet hoitakse turvaliselt ja üksnes senikaua kui vaja – tavaliselt senikaua kui isik vastavas asutuses töötab. Toimikuid isikute kohta, kelle suhtes on teostatud julgeoleku- või taustakontroll (sõltumata sellest, kas isik on kontrolli edukalt läbinud) või kelle suhtes on kontrolli tegemine katkestatud, võib säilitada isiku tööandja poolt või nende soovi korral kontrolli teostanud asutus. Olukorras, kus isik on vahetamas töö- või ametikohta, võib neid toimikuid vajaduse korral jagada uue potentsiaalse tööandjaga. Samuti võib julgeoleku- või taustakontrolli toimikuid kasutada sisekontrolli eesmärgil.

10. ptk. Järelevalve

Eelnõu § 38. Järelevalve seaduse täitmise üle

JKS § 38 lõike 1 järgi teostavad JKS-i täitmise üle oma pädevuse piires järelevalvet Andmekaitse Inspeksioon IKS-s sätestatud korras, õiguskantsler õiguskantsleri seaduses sätestatud korras ja Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon JAS-s sätestatud korras.

Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjon teostab JAS § 36 lõige 1 alusel järelevalvet täidesaatva riigivõimu asutuste üle julgeolekuasutuste ja järelevalvet teostavate tegevusega, sealhulgas põhiõiguste tagamisega ja julgeolekuasutuste ning järelevalvet teostavate tegevusega, samuti nende üle teostatava järelevalvega seonduvates küsimustes. Komisjon võib järelevalve käigus julgeoleku- ja taustakontrolli teostavate asutuste üle välja kutsuda isikuid ja nõuda tutvumiseks dokumente, sealhulgas ülevaateid peaministrilt ja asjaomaselt ministrilt. JAS § 36 lõike 6 järgi on seaduserikkumise avastamise korral Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon kohustatud edastama vastavad materjalid uurimisasutusele või õiguskantslerile.

JKS § 38 lähtub muuhulgas õiguskantsleri seadusest, mille § 19 lõige 1 sätestab, et igaühel on õigus pöörduda oma õiguste kaitseks õiguskantsleri poole taotlusega kontrollida, kas riigiasutus, kohaliku omavalitsuse asutus või organ, avalik-õiguslik juriidiline isik või avalikke ülesandeid täitev füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik järgib põhiõiguste ja vabaduste tagamise põhimõtet ning hea halduse tava. Õiguskantsleri seaduse § 34 lõike 1 mõttes alustab õiguskantsler menetlust isiku avalduse alusel või talle laekunud teabe alusel omal algatusel.

Õiguskantsleri seaduse § 27 lõike 1 järgi on õiguskantsleril asja menetlemise käigus vaba juurdepääs järelevalvealuste asutuste ning lepitusmenetluse poolte valduses olevatele dokumentidele ja muule materjalile ning kohtadele. Asutus või isik peab võimaldama õiguskantsleril tingimusteta ja viivitamata saada asutuse või isiku valduses olevaid dokumente ja muid materjale ning pääseda asjaomasesse kohta. Õiguskantsleri seaduse § 35 lõike 2 mõttes on õiguskantsleril õigus taotleda selle ametiisiku suhtes distsiplinaarmenetluse algatamist, kes takistab õiguskantsleri või tema nõuniku tegevust, ja lõike 3 järgi teavitada tegevuse takistamisest avalikkust. Õiguskantsleri seaduse § 21 mõttes selgitab õiguskantsler menetletavas asjas välja olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral kogub tõendeid omal algatusel. Samuti võib õiguskantsler küsida asja lahendamiseks erialaasjatundja arvamust.

Lisaks JKS sätestatud tuleb arvestada, et igaühel on õigus pöörduda halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras kaebusega halduskohtusse ja nõuda kahju hüvitamist, kui julgeoleku- või taustakontrolli teostamisel või vaidemenetluses on rikutud tema õigusi. Vaidemenetlus on reguleeritud HMS-i 5. peatükis. HMS § 87 sätestab, et isikul, kelle vaie jäi rahuldamata või kelle õigusi vaidemenetluses rikuti, on õigus pöörduda halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras kaebusega halduskohtusse. Vaideotsuse tühistamist võib halduskohtule esitatavas kaebuses nõuda koos nõudega, mis jäeti vaideotsusega osaliselt või täielikult rahuldamata, või selle nõude esitamisest sõltumata, kui vaideotsusega on isiku õigusi rikutud muul viisil kui vaide osaline või täielik rahuldamata jätmise.

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et julgeolekuasutustega seonduvas valdkonnas, kus võimu väärarvitus üksiku juhtumitel on potentsiaalselt kerge juhtuma, omades sedavõrd kahjulikke tagajärgi demokraatlikule ühiskonnale tervikuna, on põhimõtteliselt eelistatav kohtunikonnale järelevalverolli usaldamine.¹³⁴ Euroopa Inimõiguste Kohtu järgi pakub nimelt kohtusüsteem kõige paremat tagatist sõltumatuseks, iseseisvuseks ja kohaseks menetluseks.¹³⁵ Hoolimata asjaolust, et 1978. aastal langetatud Klassi ja 1987. aasta Leanderi otsuses leidis Kohus, et teatud rangete tingimuste rahuldamisega ei pea tingimata täitevvõimu otsuse suhtes kohtuliku kontrolli välistamine olema

¹³⁴ Klass (viide 38), § 56.

¹³⁵ Samas, § 55.

vastuolus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 13 ning sellega, mida tuleks demokraatlikus ühiskonnas vajalikuks pidada,¹³⁶ leidis Euroopa Inimõiguste Kohus kaks aastakümnet hiljem langetatud otsuses siiski, et täitevvõimu poolt otsustatud kontrolli tulemus ja selle aluseks olnud faktiliste asjaolude kindlaksmääramine, mis ei kuulu vaidlustamisele sõltumatus kohtusüsteemis, ei kujuta inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lõike 1 legitiimset riivet.¹³⁷ Konventsiooni art 6 lõige 1 sätestab õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele.

Kehtiv taustakontrolli ja julgeolekukontrolli õiguslik raamistik ei sätesta adressaadi õigusi julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud andmete või kontrolli tulemuse vaidlustamiseks. Samuti ei ole julgeoleku- ja taustakontrolli käsitlevates seadustes reguleeritud järelevalve julgeoleku- või taustakontrolli teostava asutuse üle. See pärsib isikute teadlikkust oma õigustest. Soomes, Sloveenias, Suurbritannias ja ka Saksamaal on sätestatud julgeoleku- või taustakontrolli menetlust teostavate asutuste järelevalve.

Saksamaa: Saksamaa julgeolekukontrolli seaduse § 23 lõike 5 järgi tuleb juhul, kui päringu esitanud isikule ei anta informatsiooni, anda see isiku nõudmisel liidu andmekaitsevolinikule, välja arvatud kui selleks pädev liidu kõrgeim ametkond üksikjuhtumil ei tee kindlaks, et sel viisil ohustataks Liidu või mõne liidumaa julgeolekut. Liidu andmekaitsevoliniku teade päringu esitanud isikule ei tohi sisaldada järeldusi andmeid salvestava ametkonna teabe kohta, kuivõrd salvestav ametkond ei anna nõusolekut laiendatud informatsiooni andmiseks.

Sloveenia: Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 23a järgi võib isik, kelle suhtes on langetatud julgeolekukontrolli käigus juurdepääsuloa saamiseks äraütlev otsus, kaevata see edasi 15 päeva jooksul alates päevast, kui ta sai teatise julgeolekukontrolli tulemusest. Kaebus peab olema esitatud kirjalikult või suuliselt, sel juhul peab selle aga sisestama toimikusse asutuses, kus isik andis nõusoleku julgeolekukontrolli tegemiseks. Sloveenia salastatud teabe seaduse artikkel 23a sätestab, et otsuse kaebuse kohta langetab valitsuse töövaidluskomisjon sama protseduuri järgi nagu avalike teenistujate poolt esitatud kaebuste menetlemisel töövaidluskomisjonis. Vastava töövaidluskomisjoni otsuse võib edasi kaevata kohtusse Sloveenia salastatud teabe seaduse artikli 23a järgi.

Soome: Soome julgeolekukontrolli seaduse art 24 lõige 1 sätestab, et taustakontrolli teostanud asutuse otsus lükata taustakontrolli tegemise taotlus tagasi ei kuulu edasikaebamisele. Samas kuulub julgeolekukontrolli seaduse art 24 lõike 2 järgi halduskohtus edasikaebamisele taustakontrolli teostanud asutuse otsus keelduda informatsiooni jagamisest selle kohta, kas isiku suhtes on teostatud taustakontrolli. Samuti võib halduskohtusse edasi kaevata taustakontrolli teostanud asutuse otsuse mitte võimaldada isiku sellekohasest õigusest hoolimata tutvuda taustakontrolli tulemusel kogutud teabega ja laiendatud taustakontrolli puhul asutuse otsuse mitte võimaldada isikul esitada kirjalikke parandusi laiendatud taustakontrolli materjalidesse enne nende edastamist taustakontrolli tegemist taotlenud asutusele. Samuti on julgeolekukontrolli seaduse art 24 lõike 2 mõttes taustakontrolli teostanud asutusel õigus halduskohtu sellekohane otsus eelnimetatud menetluste osas edasi kaevata. Lisaks on Soome julgeolekukontrolli seaduse art 24 lõike 3 mõttes andmekaitse ombudsmanil õigus tutvuda taustakontrolliga, et hinnata selle seaduslikkust.

Suurbritannia: Suurbritannias on isikul mitmeid võimalusi julgeoleku- või taustakontrolli otsuse vaidlustamiseks. Esmalt on isikul võimalik kasutada asutusesisest apellatsioonimenetlust, mille alusel on võimalik organisatsioonil oma esmast otsust muuta. Selle käigus antakse arbiitrile juurdepääs julgeoleku- või taustakontrolli teostanud asutuse poolt kontrolli teostamist taotlenud asutusele edastatud materjalidele, mis olid aluseks selle poolse otsuse kujundamisel. Lisaks võib arbiiter paluda juurdepääsu originaaldokumentidele, mida kogusid julgeoleku- või taustakontrolli teostanud asutus ja mis oli aluseks selle koostatud soovitusel. Arbiitrid peavad tegutsema võimalikult avalikult. Arbiiter

¹³⁶ Samas, § 56 jj, Leander (viide 37) §-d 77-84.

¹³⁷ Tinnelly&Sons Ltd (viide 56), § 77.

peab otsustama eeskätt kolme teguri üle: otsus, selle kujundamise protsess ja kontrollitavale isikule materjalide avalikustamise määr.

Juhul kui asutusesisese apellatsioonimenetluse käigus on isik saanud äraütleva vastuse, võib ta pöörduda julgeolekukontrolli apellatsioonipaneeli poole. See paneel on nõuandev institutsioon ja viimane instants vaidlustamiseks kontrolli äraütlevat vastust. Selle liikmed – justiitsüsteemist pärit esimees ja kaks liiget – nimetatakse avatud konkursi kaudu. Paneel küsib kirjalikku selgitust nii apellandilt kui ka asutuselt, misjärel korraldatakse istung. Istungile võib apellant tulla isikuga, kes teda abistab. Paneel otsustab julgeoleku- või taustakontrolli otsuse ja selle protseduuri üle ja võib teha soovitusi asutusele oma järelduste põhjal. Seega võib paneel soovitada asutusele näiteks anda juurdepääsuluba või see taastada. Samuti võib ta märkusi ja soovitusi esitada kontrolli protseduuride osas ja asutusesisese apellatsioonimenetluse kohta. Kompensatsiooni paneel ei saa määrata.

Isikul on samuti võimalik pöörduda asjakohase tribunali poole, kui ta tunneb, et teda on julgeoleku- või taustakontrolli käigus diskrimineeritud. Isik võib pöörduda teabevoliniku (*information commissioner*) poole, kui ta leiab, et kontrolli käigus on kasutatud valet informatsiooni või andmeid on valesti käideldud. Isikul on õigus pöörduda kohtusse, et parandada tema kohta hoitav väärinformatsioon. Eraldiseisvad võimalused julgeoleku- või taustakontrolli otsuste vaidlustamiseks on julgeolekuasutuste töötajail või lepingulistel partneritel spetsiaalse tribunali kaudu, millel on õigus tutvuda ka igasuguse luureteabega.

Eelnimetatud võimalused seisavad lahus isiku õigusest pöörduda alati kohtu poole, kui ta tunneb, et tema õigusi on rikutud. Kohus peab hindama, kas julgeoleku- või taustakontrolli otsus oli õige ja põhjendatud. Kohtul ei ole küll võimalik julgeoleku- või taustakontrolli esmast otsust muuta, kuid ta võib selle siiski tühistada ja saata asutusse ümberhindamisele.

Eelnõu § 39. Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvemenetlus

Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvepädevus tuleneb peamiselt IKS-st, vähesemal määral AvTS-st. IKS § 22 järgi on andmesubjektil, leides et isikuandmete töötlemisel rikutakse tema õigusi, õigus pöörduda Andmekaitse Inspektsiooni või kohtu poole, kui seaduses ei ole sätestatud teistsugust vaidlustamise korda. IKS § 23 järgi on isikul juhul, kui isikuandmete töötlemisel on rikutud andmesubjekti õigusi, õigus nõuda temale tekitatud kahju hüvitamist riigivastutuse seaduses sätestatud alustel ja korras, kui õigusi rikuti avaliku ülesande täitmise käigus või võlaõigusseaduses sätestatud alustel ja korras, kui õigusi rikuti eraõiguslikus suhtes.

IKS ega AvTS kehtiva õiguse järgi tausta- ega julgeolekukontrolli menetlusele ei kohaldu. Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvepädevus hõlmab IKS alusel muu hulgas:

- 1) enesekohase teabe saamise õiguse asutusepoolse täitmise järelevalvet (IKS §-d 19, 20);
- 2) isikuandmete kaitse üldpõhimõtetest kinnipidamist – sh seaduslikkuse, eesmärgikohasuse, minimaalsuse, kasutamise piiramise põhimõtetest kinnipidamist (IKS § 6);
- 3) kontrollimenetluses automaatotsuste tegemise piiranguid (IKS § 17);
- 4) kontrolli käigus kogutud andmete välisriiki edastamist (IKS § 18);
- 5) andmesubjekti õigust nõuda ebaõigete andmete parandamist ning ebaseaduslikult kogutud andmete töötlemise lõpetamist (IKS § 21);
- 6) eesmärkide saavutamiseks mittevajalike andmete, samuti ebaõigete andmete kustutamist või sulgemist (IKS § 24);

- 7) isikuandmete parandamise korral isikute teavitamist, kellelt andmed saadi või kellele edastati (IKS § 24);
- 8) andmeturbe tagamist ning andmetöötluse üle arvestuse pidamist (IKS § 25);
- 9) kontrolliva asutuse töötajate väljaõppe tagamist isikuandmete kaitse alal (IKS § 26).

Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvemenetluse kohaldamine julgeoleku- ja taustakontrolli menetlusele on eriti oluline Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika seisukohalt. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi peaks julgeolekuasutuste üle ka julgeoleku- ja taustakontrolli aspektist teostama sõltumatut ja iseseisvat kontrolli institutsioon,¹³⁸ mis võiks eelistatavalt olla valitsusväline.¹³⁹

Andmekaitse Inspektsioon on küll Justiitsministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, kuid ta teostab iseseisvat kontrolli ning tema otsused on sanktsioneeritavad. Andmekaitse Inspektsioon võib IKS-i 6. peatüki järgi esitada ettepanekuid või soovitusi õigusrikkumise lõpetamiseks, teha täitmiseks kohustusliku ettekirjutuse, määrata sunniraha (vajadusel korduvalt), kuni ettekirjutus on täidetud, määrata väärteotrahvi raske rikkumise puhul, ettekirjutuse täitmata jätmisel või järelevalve takistamisel ja taotleda kriminaalasja algatamist.

IKS § 33 lõike 4 alusel on Andmekaitse Inspektsiooni pädeval ametiisikul õigus kontrollimiseks takistamatult siseneda isikuandmete töötleja territooriumile või ruumi, saada juurdepääs isikuandmete töötleja dokumentidele ja seadmetele, samuti salvestatud andmetele ning andmetöötluseks kasutatavale tarkvarale. IKS § 40 lõige 4 sätestab, et kui riigiasutusest isikuandmete töötleja ei ole Andmekaitse Inspektsiooni ettekirjutust selles määratud tähtaja jooksul täitnud, pöördub Andmekaitse Inspektsioon halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras protestiga halduskohtusse.

Oluline on ühiskonna teadlikkus Andmekaitse Inspektsiooni rollist isikute õiguste kaitsel. JKS § 39 lõige 1 sätestab eelnevast tulenevalt, et isikul on õigus esitada kaebus Andmekaitse Inspektsioonile julgeoleku- või taustakontrolli teostava asutuse suhtes IKS-i alusel, välja arvatud julgeoleku- või taustakontrolli arvamuse vaidlustamiseks. Andmekaitse Inspektsioon võib teha kaebuse alusel või omal algatusel isikuandmete töötlejale ettekirjutusi ja vastu võtta otsuseid IKS-s ettenähtud korras. Julgeoleku- või taustakontrolli arvamuse hindamine ei ole aga Andmekaitse Inspektsiooni pädevuses ja selle vaidlustamiseks võib pidada otstarbekamaks vaide- ja halduskohtumenetlust.

Taustakontrolli käigus kogutud andmete osas võib kohaldada IKS-i kõrval ka AvTS §-de 51 ja 52, mille alusel on Andmekaitse Inspektsioonil õigus teha teabevaldajale ettekirjutus seadusliku olukorra taastamiseks AvTS-s ettenähtud korras. Isikul, kelle suhtes on taustakontrolli käigus kogutud teavet, on AvTS § 14 järgi õigus teabe jagamisest keeldumise otsuse korral esitada teabevaldaja suhtes teabenõue. Teabenõude mittetäitmise otsuse suhtes võib AvTS § 45 lõike 2 järgi algatada Andmekaitse Inspektsioon järelevalvemenetluse vaide alusel või oma algatusel. AvTS § 51 sätestab, et Andmekaitse Inspektsioon võib teha teabevaldajale ettekirjutuse seadusliku olukorra taastamiseks. AvTS § 52 sätestab, et teabevaldaja võtab ettekirjutuse saamisest alates viie tööpäeva jooksul kasutusele abinõud ettekirjutuse täitmiseks ja teatab sellest Andmekaitse Inspektsiooni, kes avalikustab teate oma veebilehel. Andmekaitse Inspektsiooni järelevalvepädevus tuleneb siiski eeskätt IKS-st ja keskendub peamiselt sellele, kas isikut on tema kui andmesubjekti õigustest teavitatud, kas andmeid hoitakse turvaliselt, kas tähtaja ületanud andmestik hävitatakse, kas andmete käitlejad on koolitust saanud ja oma ülesannetest teadlikud, kas isiku kohta kogutud teave mahub konkreetse ankeediga määratletud andmete piiridesse.

¹³⁸ Klass (viide 38), §-d 50, 55, 59. Silver (viide 39), § 90. Hewitt and Harman (viide 37), lk 15. Tinnelly&Sons Ltd (viide 56), § 74-76. Leander (viide 37), § 60.

¹³⁹ Leander (viide 37), §-d 64-65. Klass (viide 38), § 56.

11. ptk. Rakendussätted

Eelnõu § 40. Abipolitseiniku seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras abipolitseinikuks astujale. Sellest tulenevalt muudetakse abipolitseiniku seaduse § 7.

Eelnõu § 41. Kaitseliidu seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras Kaitseliidu tegev- või toetajaliikmeks astumisel. Sellest tulenevalt muudetakse Kaitseliidu seaduse §-de 24, 26, 27 ja 80.

Eelnõu § 42. Kaitseväge korralduse seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras Kaitsevärke teenistusse või tööle kandideeriva isiku ning tegevväelase, ametniku või töötaja Kaitsevärke sobivuse hindamisel ja Kaitsevägele teenuse osutamisega seotud isikute Kaitseväge julgeolekualale lubamise otsustamisel. Sellest tulenevalt täiendatakse Kaitseväge korralduse seadust §-ga 41³. Nimetatud isikute suhtes taustakontrolli üldregulatsiooni kohaldamise eesmärgiga ei ole kooskõlas 01.08.2014 jõustuv Kaitseväge korralduse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, mille § 1 punkt 20 näeb ette Kaitseväge korralduse seaduse täiendamise Kaitsevägele taustakontrolli eriregulatsiooni sätestavate §-dega 41³–41¹⁰. Sellest tulenevalt tunnistatakse KKS §-d 41⁴ kuni 41¹⁰ kehtetuks.

Eelnõu § 43. Karistusregistri seaduse muutmine

Eelnõu § 43 muudetakse karistusregistri seaduse § 16 lõiget 1. Muudatused on tingitud asjaolust, et alates 15.07.2013 muudetud karistusregistri seaduse § 15 lõike 1 kohaselt on registriandmed avalikud, v.a § 15 lõikes 2 sätestatud andmed. Muudatuse eesmärk on tagada seadusega sätestatud juhtudel, sh julgeoleku- ja taustakontrolli seaduses sätestatud isikuandmete ankeedi, andmete esitamine, säilitades § 15 lõikes 2 sätestatud andmete saladuse üldiselt.

Eelnõu § 44. Krediidiasutuste seaduse muutmine

Muudatused on tingitud asjaolust, et kui kehtiva õiguse järgi teostatakse julgeolekukontrolli julgeolekuasutuste poolt RSVS §-de 47 kuni 49 järgi julgeolekuasutuste seaduse alusel, siis eelnõu järgi teostatakse julgeolekukontrolli JKS alusel. Sellest tulenevalt vajab krediidiasutuste seaduse § 88 lõike 5 punkt 3 täiendamist, mille järgi kohustada krediidiasutust avaldama pangasaladust kirjaliku või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis esitatud järelepärimise vastusena kohtutäiturile täitemenetluse seadustiku kohaselt, samuti julgeolekuasutusele julgeolekuasutuste seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks ja julgeolekukontrolli teostamiseks.

Eelnõu § 45. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes taotleb suure rünnakuriskiga objekti hõlmava turvateenuse osutamise tegevusluba. Sellest

tulenevalt muudetakse turvaseaduse § 46¹, mis on seni reguleerinud andmete kogumist jälitustoiminguga ja päringuid sideettevõtjale. Samuti on muudatused tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes taotleb litsentsi strateegilise kauba veoks või teenuse osutamiseks. Sellest tulenevalt muudetakse strateegilise kauba seaduse § 76, mis on seni reguleerinud andmete kogumist jälitustoiminguga ja päringuid sideettevõtjale. Muudatuste tulemusel tuleb muuta KrMS § 126² lõiget 10, mis sätestab aluse jälitustoimingute tegemiseks strateegilise kauba seaduses ja turvaseaduses sätestatud korras.

Eelnõu § 46. Lennundusseaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku sobivuse hindamisele lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääsemiseks, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaadi või tunnistuse saamiseks ja lennundusjulgestusalaste ülesannete täitmiseks. Sellest tulenevalt muudetakse LennS § 46⁷.

Eelnõu § 47. Lõhkematerjaliseaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras lõhkematerjaliseaduse §-des 61, 62 ja 63 nimetatud isiku sobivuse hindamisele juurdepääsu saamiseks lõhkematerjalile, lõhkematerjali käitlemise korraldamiseks või lõhketööde tegemiseks. Sellest tulenevalt täiendatakse lõhkematerjaliseadust §-ga 64¹.

Eelnõu § 48. Maksukorralduse seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal Maksu- ja Tolliametis. Sellest tulenevalt muudetakse maksukorralduse seaduse § 81², mis reguleerib jälitustoiminguid ning päringute tegemist sideettevõtjale Maksu- ja Tolliameti ametnike või töötajate suhtes.

Eelnõu § 49. Politsei ja piirivalve seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal politseiametnikuna politseiteenistuses, välja arvatud politseiametnikuna Kaitsepolitseiametis, samuti kadeti või isiku suhtes, kes kandideerib politsei erialale kutseõppesse või rakenduskõrgharidusõppesse või politseiametniku ametikohale sisekaitselises rakenduskõrgkoolis ning PPVS §-s 6¹ sätestatud juhul. Sellest tulenevalt muudetakse PPVS § 42 ja § 7⁵⁰ tunnistatakse kehtetuks.

Eelnõu § 50. Prokuratuuriseaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS sätestatud korras prokuröriteenistusse kandideeriva isiku suhtes. Sellest tulenevalt muudetakse ProKS § 15¹.

Eelnõu § 51. Päästeteenistuse seaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku sobivuse hindamisele, kes kandideerib päästeteenistusse päästeametniku ametikohale, mille ametiülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötaja on Siseministeerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistöö tegemine või kus isikul on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele, või päästeteenistuse erialale kutseõppesse või rakenduskõrgharidusõppesse või päästeametniku ametikohale sisekaitselises rakenduskõrgkoolis. Sellest tulenevalt muudetakse PäästeTS § 7¹ ja § 7² tunnistatakse kehtetuks.

Eelnõu § 52. Riigikogu liikme staatuse seaduse muutmise

Muudatused on tingitud julgeolekukontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras Riigikogu liikme, välja arvatud Riigikogu esimehe suhtes salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse saamiseks, kui välislepingu kohaselt on julgeolekukontrolli läbiviimine salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmise kohustuslik eeltingimus. Sellest tulenevalt muudetakse Riigikogu liikme staatuse seaduse § 19 lõiget 3.

Eelnõu § 53. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmise

RSVS § 27 lõiget 2 muudetakse, sätestades, et üksnes piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigus on ametikohajärgselt taustakontrolli läbinud isikul. Kehtivas õiguses sätestab RSVS § 47 lõige 4, et põhjendatud kahtluse korral võib julgeolekukontrolli teostada isiku suhtes, keda soovitakse nimetada ametikohale, millel töötamise eeltingimuseks on piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigus või kes on sellisel ametikohal või kellele kaalutakse üksnes piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õiguse andmist või kellel on juurdepääsuõigus. JKS ei näe ette julgeolekukontrolli piiratud tasemel riigisaladusele juurdepääsu õigust omavate isikute suhtes, kohaldades neile selle asemel taustakontrolli menetlust. Sellest lähtuvalt muudetakse RSVS § 27 lõiget 2.

RSVS § 29 reguleerimisala käsitleb JKS § 29 ja teavitamist puudutav kaheksas peatükk. Muu hulgas tunnistatakse RSVS § 29 lõikes 2 kehtetuks ka viide kehtetule jälitustegevuse seadusele. RSVS §-le 30 vastab JKS § 29 lõige 3. RSVS § 41 muudetakse, sest töötlemisloa ja selle kehtivuse pikendamise taotlemine on reguleeritud ka JKS asjassepuutuvates sätetes. Samal põhjusel muudetakse RSVS § 42 lõiget 5.

Kehtetuks tunnistatakse RSVS teise peatüki 4. jaotis „Julgeolekukontroll“, mis hõlmab § 47, 48 ja 49. RSVS § 48 vastab JKS § 14, samas kui RSVS § 47 ja 49 on JKS-s arvestatud, kuid läbivalt muudetud ja täiendatud. Eelnevatest muudatustest tulenevalt muudetakse ka RSVS § 50 lõiget 7, täpsustades, et erisusi salastatud välisteabe kaitsel võib kehtestada RSVS-s sätestatud määruste kõrval ka JKS-s nimetatud määrustes. Tulenevalt RSVS § 49 kehtetuks tunnistamist muutub kehtetuks sotsiaalministri määruse „Julgeolekukontrolli teostamisel psühhiaatri tehtava läbivaatuse ja järeldusotsuse vormistamise kord“ volitusnorm (RSVS § 49 lõige 8), mistõttu muutub määrus kehtetuks ja vajab JKS § 27 lõike 2 alusel taaskehtestamist. Samuti muudetakse RSVS § 51 lõiget 1, et sätestada salastatud välisteabele juurdepääsu andmisel lähtumise RSVS-st kui ka JKS-st. RSVS § 51 lõige 3 tunnistatakse kehtetuks ja sellele vastab täiendatud vormis JKS § 2 lõige 2 ning § 30 lõige 1.

Eelnõu § 54. Strateegilise kauba seaduse muutmise

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes taotleb litsentsi strateegilise kauba veoks või teenuse osutamiseks. Sellest tulenevalt muudetakse

strateegilise kauba seaduse § 76, mis reguleerib andmete kogumist jälitustoiminguga ja päringuid sideettevõtjale.

Eelnõu § 55. Tolliseaduse muutmine

Tolliseaduse § 22² tunnistatakse kehtetuks. Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes kandideerib ameti- või töökohale või on ameti- või töökohal Maksu- ja Tolliametis. See on JKS rakendussätte järgi sätestatud maksukorralduse seaduse § 81², mis reguleerib jälitustoiminguid ning päringute tegemist sideettevõtjale Maksu- ja Tolliameti ametnike või töötajate suhtes. Sama aluse näeb ette tolliseaduse § 22², millest tulenevalt tunnistatakse see kehtetuks.

Eelnõu § 57. Turvaseaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras isiku suhtes, kes taotleb suure rünnakuriskiga objekti hõlmava turvateenuse osutamise tegevusluba. Sellest tulenevalt muudetakse turvaseaduse § 46¹, mis reguleerib andmete kogumist jälitustoiminguga ja päringuid sideettevõtjale.

Eelnõu § 56. Töölepingu seaduse muutmine

Muudatus on tingitud JKS § 5 lõikes 2, § 23 lõikes 2, § 27 lõikes 3 ja §-s 33 sätestatud alustest isiku töölt vabastamiseks, mis peavad tulenema TLS-st. Selle tulemusel täiendatakse TLS § 88 lõiget 1 punktiga 9.

Eelnõu § 58. Vangistuseseaduse muutmine

Muudatused on tingitud taustakontrolli menetluse kohaldamisest JKS-s sätestatud korras vanglasse teenistusse või tööle või vanglaametniku erialale õppima asuda sooviva isiku suhtes. Sellest tulenevalt muudetakse VangS § 114¹ ja tunnistatakse kehtetuks § 33², mis reguleerib andmete kogumist jälitustoiminguga ja päringuid sideettevõtjale.

Lisaks eelnimetatud seaduste muutmisele tuleb Vabariigi Valitsuse määrusega muuta riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korda. Muudatused riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra 6. peatükis ja seaduse lisades 1 kuni 12 on vajalikud julgeolekukontrolli ankeetide vormi muutumisest vastavalt JKS 4. peatükile ja isiku nõusoleku vormi muutumisest julgeolekukontrolli tegemiseks.

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korras on vaja Vabariigi Valitsuse määrusega teha järgmised muudatused:

1) muuta 6. peatükki ja sõnastada järgmiselt:

„6. peatükk

NÕUSOLEKU, KINNITUSE, JUURDEPÄÄSULOJA JA TÖÖTLEMISLOA NING NENDE KEHTIVUSE PIKENDAMISE TAOTLUSE, JUURDEPÄÄSULOJA JA TÖÖTLEMISLOA TAOTLEJA JA PIKENDAJA ANKEEDI VORMIDE KEHTESTAMINE

§ 137. Riigisaladusele juurdepääsu loa vormid

- (1) Füüsiline isik esitab riigisaladusele juurdepääsu loa (edaspidi *juurdepääsuluba*) taotluse lisa 1 toodud taotluse vormil.
- (2) Füüsiline isik esitab juurdepääsuloa kehtivuse pikendamise taotluse lisa 2 toodud taotluse vormil.
- (3) Füüsiline isik täidab juurdepääsuloa taotlemisel juurdepääsuloa taotleja ankeedi, mille vormi kehtestab justiitsminister määrusega julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse §-s 19 sätestatud korras.
- (4) Füüsiline isik täidab juurdepääsuloa kehtivuse pikendamise taotlemisel juurdepääsuloa pikendaja ankeedi, mille vormi kehtestab justiitsminister määrusega julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse §-s 19 sätestatud korras.
- (5) Füüsiline isik täidab juurdepääsuloa ja selle kehtivuse pikendamise taotlemisel ankeedi lisana nõusoleku vormi, milles märgib oma ees- ja perekonnanime, isikukoodi, töö- või ametikoha, kuupäeva ja kinnitab allkirjaga, et lubab enda suhtes teha julgeolekukontroll julgeoleku- ja taustakontrolli seaduses sätestatud korras.
- (6) Füüsiline isik kinnitab juurdepääsuloa ja selle kehtivuse pikendamise taotlemisel, et ta on teadlik riigisaladuse kaitse nõuetest, vastutusest nende rikkumise eest ja kohustusest hoida temale teatavaks saavat riigisaladust (lisa 3).
- (7) Üksnes piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu õigust taotlev või omav isik täidab lõikes 5 nimetatud nõusoleku vormi ja annab lõikes 6 nimetatud kinnituse.

§ 138. Riigisaladuse töötlemisloa vormid

- (1) Juriidiline isik esitab riigisaladuse töötlemisloa (edaspidi *töötlemisluba*) taotluse lisa 4 toodud vormil.
- (2) Juriidiline isik esitab töötlemisloa kehtivuse pikendamise taotluse lisa 5 toodud vormil.
- (3) Juriidiline isik täidab töötlemisloa taotlemisel töötlemisloa taotleja ankeedi, mille vormi kehtestab justiitsminister määrusega julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse §-s 19 sätestatud korras.
- (4) Juriidiline isik täidab töötlemisloa kehtivuse pikendamise taotlemisel töötlemisloa pikendaja ankeedi, mille vormi kehtestab justiitsminister määrusega julgeoleku- ja taustakontrolli seaduse §-s 19 sätestatud korras.
- (5) Juriidiline isik täidab töötlemisloa ja selle kehtivuse pikendamise taotlemisel ankeedi lisana nõusoleku vormi, milles juriidilise isiku juhust või füüsilisest isikust ettevõtjast allakirjutaja märgib oma ärinime või nime, äriregistri koodi või isikukoodi, töö- või ametikoha, kuupäeva ja kinnitab allkirjaga, et lubab enda suhtes teha julgeolekukontroll julgeoleku- ja taustakontrolli seaduses sätestatud korras.
- (6) Juriidiline isik kinnitab töötlemisloa ja selle kehtivuse pikendamise taotlemisel, et ta on teadlik riigisaladuse kaitse nõuetest, vastutusest nende rikkumise eest ja kohustusest hoida temale teatavaks saavat riigisaladust (lisa 6).
- (7) Lõikeid 1–6 kohaldatakse ka füüsilisest isikust ettevõtjale.“

2) riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra lisad 3, 4, 5, 9, 10, 11 tunnistada kehtetuks.

- 3) riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra lisa 6 muuta lisaks 3.
- 4) riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra lisa 7 muuta lisaks 4.
- 5) riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra lisa 8 muuta lisaks 5.
- 6) riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra lisa 12 muuta lisaks 6.

5. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus on ühtlustatud senise tausta- julgeolekukontrolli õigusliku raamistiku terminikasutust. Eelnõus kasutatakse RSVS §-s 3 nimetatud termineid seal kasutatud tähenduses. Lisaks defineeritakse eelnõu §-s 3 „julgeolekukontroll“ ja §-s 4 „taustakontroll“.

6. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Julgeoleku- ja taustakontrolli teostamisele Euroopa Liidu õigus nõudeid ei kehtesta. Eelnõu vastab Euroopa Liidu andmekaitseõiguse põhimõtetele ja tunnustatud piirangutele andmetega tutvumise ja teabe saamise õiguse suhtes.¹⁴⁰ Eelnõus on läbivalt arvestatud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika, inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni nõuete ning võrdlusriikide Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia õigusliku raamistikuga. Seaduse eelnõu ettevalmistamisel olid eeskujuks Saksamaa julgeolekukontrolli seadus „Gesetz über die Voraussetzungen und das Verfahren von Sicherheitsüberprüfungen des Bundes“, Soome julgeolekukontrolli seadus „Laki turvallisuusselvityksistä“, Sloveenia „Classified Information Act“ ja „Decree on vetting and issue of security clearance certificates“ ning Suurbritannia julgeoleku- ja taustakontrolli raamistik, mis ei ole seaduse tasemel reguleeritud.

7. Seaduse rakendamiseks vajalikud kulud ja seaduse rakendamise eeldatavad tulud

Seaduse rakendamine ei nõua otseselt hinnatavate kulutuste tegemist.

8. Seaduse mõjud

Adressaatide kõrval puudutab eelnõu suuremal määral valitsusasutusi, põhiseaduslikke institutsioone, Kaitsepolitsei ametit, Teabeametit, Kaitseväge, Kaitsealiitu, Andmekaitse Inspektsiooni, Riigikogu, Politsei- ja Piirivalveametit, Päästeametit, Lennuametit, Maksu- ja Tolliametit, vanglaid ja prokuratuuri. Eelnõu toob kaasa viis olulist muudatust kehtiva õigusega võrreldes.

Kavandatav muudatus I

¹⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, 24. oktoober 1995, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. - EÜT L 281, 23.11.1995, lk 31—50, preambuli punkt 43, art 13 lõige 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv). - EÜT L 201, lk 37, art 15 lõige 1.

Senise ühetasandilise julgeolekukontrolli asemel luuakse mitmetasandiline kontrollimeetmete süsteem lähtuvalt riigisaladuse või salastatud välisteabe tasemest (täiesti salajane, salajane, konfidentsiaalne või piiratud).

Sihtgrupp I

- Julgeoleku- ja taustakontrolli haldusorganid
- Julgeoleku- ja taustakontrolli adreassaadid

Mõju I

1. Mõju riigiasutuste korraldusele, mõju kontrolli teostavate asutuste ülesannetele ja töökorraldusele. Muudatus tähendab kontrolli teostajatele vajadust ühekordseks muudatuseks töökorralduses, mille tulemusel muudetakse kontrolli teostamise menetluskäiku ja võetakse kasutusele uued ankeedid. Teabekogumise meetodite ja kogutava teabe sisu täpsem piiritlemine ning kontrolli astmete diferentseerimine võib muuta kontrollitavate isikute kohta kogutava teabe mahtu ja kaasa tuua aja- ning rahakulu vähenemise.
2. Mõju riigi julgeolekule, mõju turvalisusele ja infoturbele. Muudatus avaldab mõju kahel moel, esiteks kogutakse ja analüüsitakse üksnes teavet, mis on tarvilik ning jäetakse kogumata teave, mille kogumine on põhjendamatu. Seeläbi muutub lihtsamaks infoturbe korraldamine ja vähenevad teabe talletamise ning edastamisega kaasnevad riskid. Teiseks paraneb üldine sisejulgeolekutase salastatud teabe töötlemisel, kuna tulenevalt juurdepääsuvajadusest keskendutakse kontrolli käigus enam isikutele, kes töötlevad tundlikumat teavet – senisest põhjalikumalt kontrollitakse neid isikuid, keda on tarvis põhjalikult kontrollida, ning vähem teostatakse kontrolli isikute üle, kes töötlevad vähetundlikku teavet ning kelle usaldusväarsuse üle otsustamiseks on tarvis vähem andmeid.
3. Sotsiaal-demograafilised mõjud, mõju isikute põhiõigustele ja –vabadustele. Muudatuse tulemusel muutub isikute põhiõiguste riive senisest proportsionaalsemaks, kuna kontrolli teostajate õigused ja volitused on täpsemalt piiritletud ning isikute kontrolli põhjalikkus on viidud vastavusse tegeliku juurdepääsuvajadusega. Muudatuse tulemusel välditakse juhtumeid, kus isikute kohta kogutakse üleliigseid andmeid, millel pole nende usaldusväarsuse üle otsustamisega otsest seost.

Seega võib järeldada, et muudatus omab olulist mõju. Muudatuse ulatus on keskmine, sest senist süsteemi täielikult ümber ei korraldata, kuid tutvustatakse uut lahendust, mida on juba aastakümneid rakendanud teised Euroopa Liidu liikmesriigid, s.h võrdlusriigid. Muudatuse sihtgrupp on keskmine, sest eeskätt avaliku teenistuse ametnikest ja töötajatest võib eelnõu puudutada ligikaudu kümnendikku. Muudatuse sagedus on madal, sest kontrolli teostatakse isiku suhtes harva. Uue süsteemiga kaasnevate negatiivsete kõrvalmõjude risk on eelnõu koostaja hinnangul madal. Negatiivse iseloomuga mõjud puuduvad või on vähesed. Tõenäosus, et suureneb kuritarvituste maht seoses mitmetasandilise kontrollimenetluse rakendamisega on madal, kuna meetmete süsteem lähtub salastatud teabe tasemest ning väga tundlikule teabele ligipääsu kontrollitakse sisuliselt senisel tasemel julgeolekujuurduse vormis. Riski maandamiseks kuritarvituste ärahoidmise osas on kasutatud ka alternatiivseid meetmeid, mida antud seaduse reguleerimisala otseselt ei kata, nagu sanktsioonid rikkumiste puhul.

Kavandatav muudatus II

Isikutele muudetakse võimalikult arusaadavaks julgeoleku- ja taustakontrolli menetluse puutuv oluline teave ühes menetlust reguleerivas seaduses.

Sihtgrupp II

- Julgeoleku- ja taustakontrolli adressaadid
- Julgeoleku- ja taustakontrolli haldusorganid

Mõju II

1. Sotsiaal-demograafilised mõjud, mõju isikute põhiõigustele ja –vabadustele. Muudatuse tulemusel on kontrollimeetmete rakendamine ja selle tagajärjed isikule ettenähtavad. Menetlusse puutuv teave on isikule kättesaadav, mitte killustatud kümnekonna seaduse ja määruse vahel. Normi adressaadiks olev kujuteldav keskmiste võimetega isik saab eelnõu alusel vajadusel vastava nõuandmisega mõistlikus ulatuses ette näha tagajärgi, mille võib tingida tema luba kontrolli menetluse alustamiseks ja teabe jagamine selle käigus. Eelnõu üldsätetes loetletud isiku peamised õigused kontrolli menetluse käigus kui ka menetluse põhimõtted võimaldavad isikul orienteeruda menetluse korras vajadusel ka JKS ülejäänud detailsemate osadega tutvumata. Isikuandmete ankeetidele ühtse sisu- ja vorminõude kehtestamise mõjul viiakse isikult küsitavate andmete hulk vastavusse isiku põhiõiguste riive proportsionaalsuse põhimõttega, seades selle sõltuvusse salastatud teabe tasemest, millele juurdepääsu taotletakse.
2. Mõju riigiasutuste korraldusele, mõju kontrolli teostavate asutuste ülesannetele ja töökorraldusele. Muudatus põhjustab kontrolli teostajatele ühekordse ajakulu uue seadusega tutvumiseks ja oma tegevuse sellega vastavusse viimiseks.

Muudatuse ulatus on keskmine, sest senist süsteemi täielikult ümber ei korraldata, kuid tutvustatakse uut lahendust, mida on juba aastakümneid rakendanud teised Euroopa Liidu liikmesriigid, s.h võrdlusriigid Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia. Muudatuse sihtgrupp on keskmine, sest eeskätt avaliku teenistuse ametnikest ja töötajatest võib eelnõu puudutada ligikaudu kümnendikku. Muudatuse sagedus on madal, sest kontrolli teostatakse isiku suhtes harva. Negatiivseid kõrvalmõjusid õigusselguse suurenemine endaga kaasa ei too. Sihtrühmadele omab muudatus positiivset toimet, kuna kergendab sihtrühma kuuluvate isikute ja kontrolli teostavate asutuste tegevust. Eeltoodust tuleneb, et mõju isikute põhiõigustele ja vabadustele on suur ja muudatusega kaasneb oluline mõju.

Kavandatav muudatus III

Julgeoleku- ja taustakontrollile antakse selged õiguslikud piirid ning ühtlustatakse kontrolli teostamise praktika.

Sihtgrupp III

- Julgeoleku- ja taustakontrolli haldusorganid
- Julgeoleku- ja taustakontrolli adressaadid

Mõju III

1. Mõju riigiasutuste korraldusele, mõju kontrolli teostavate asutuste ülesannetele ja töökorraldusele. Muudatuse tulemusel on kontrolli teostavate asutuste diskretsioon selgelt piiritletud, mõjutades asutuste ülesandeid ja töökorraldust. Taustakontrolli käigus ei ole eelnõu järgi õigus teha jälitustoiminguid, samas kui kehtiva õiguse järgi on jälitustoimingute tegemine taustakontrolli käigus lubatud. JKS järgi on jälitustoiminguid õigus läbi viia *ultima ratio*'na piiratud kujul üksnes julgeolekukontrolli kõrgeima taseme, julgeolekujuurduse, käigus. Eelnõu

järgi teostatakse sarnaselt võrdlusriikidele kontrolli, mille keskmes on isikuandmete ankeet, s.t. isikuandmete ankeedis märgitud andmed ei ole pelgalt abiks asutusele menetluse teostamisel, vaid kontrolli raskuspunkt peab lasuma ankeedil. Sätestatakse üksikasjalikult asutustevaheline töökorraldus taustakontrolli teostamisel, mille tulemusel selgineb julgeolekukontrolli kõrval ka üldine vastutus ja korraldus taustakontrolli läbiviimisel. Kõigi mainitud tegevuste teel piiritletakse senisest selgemalt asutuste tegevusvabadus julgeoleku- ja taustakontrolli läbiviimisel mis peaks kaasa tooma kiirema ja tõhusama menetluse ning vähendama asutuste töökoormust.

2. Mõju riigi julgeolekule, mõju turvalisusele ja infoturbele. Muudatus tugevdab riigi julgeolekut, sest korrastatakse killustunud taustakontrolli õiguslik raamistik ja kehtestatakse selle asemel riigi julgeoleku tagamist eesmärgiks seadev üldregulatsioon. Asjaolu, et taustakontrolli meetmena ei nähta eelnõus ette jälitustoimingute tegemise õigust, ei vähenda riigi julgeoleku kaitse taset, kuivõrd lünklik ja ebaproportsionaalne menetlus asendatakse süstemaatiliselt läbi kaalutud ja laiapõhjalise, samas isikute põhiõiguste riive seisukohast proportsionaalsust järgiva taustakontrolli õigusliku raamistikuga. See maandab senised julgeolekuriskid eeskätt salastatud teabe ning strateegiliste objektide kaitstes ja elutähtsate teenuste turvalisuse tagamisel. Arvestades et 2011. aasta alguse seisuga omas ainuüksi piiratud taseme riigisaladuse juurdepääsuõigust 3343 isikut ning salastatud välisteabe osas juurdepääsu lube perioodil 2008. a. kuni 2011. a. alguseni oli antud piiratud tasemel 1222, konfidentsiaalsel tasemel 285, salajasel tasemel 3501 ja täiesti salajasel tasemel 495 juhul,¹⁴¹ prioriseerib astmeline julgeolekukontroll kulu-efektiivselt riigi ressursse vastavalt salastatud teabe tundlikkusele. Piiritletakse isiku põhiõigustesse intensiivsemalt sekkuv erikord, julgeolekujuurdus, mida on põhjendatud juhtudel kohtu loal võimalik kasutada täiesti salajasel tasemel salastatud teabe kaitseks.
3. Sotsiaal-demograafilised mõjud, mõju isikute põhiõigustele ja –vabadustele. Eelnõu mõju avaldub selles, et kontrollitaval isikul on arusaadav, milliseid andmeid milliste meetmetega tema kohta võidakse koguda ja isikul on kindlustunne sellise õiguse püsimise ja proportsionaalsuse suhtes lähtuvalt andmekaitse nõuetest ja tõhusast järelevalvest kontrolli teostavate asutuste üle.

Seega võib järeldada, et muudatus omab olulist mõju. Muudatuse ulatus on keskmine, sest senist süsteemi täielikult ümber ei korraldata, kuid tutvustatakse uut lahendust, mida on juba aastakümneid rakendanud teised Euroopa Liidu liikmesriigid, s.h võrdlusriigid Saksamaa, Soome, Sloveenia ja Suurbritannia. Muudatuse sihtgrupp on keskmine, sest eeskätt avaliku teenistuse ametnikest ja töötajatest võib eelnõu puudutada ligikaudu kümnendikku. Muudatuse sagedus on madal, sest kontrolli teostatakse isiku suhtes harva. Uue süsteemiga kaasnevate negatiivsete kõrvalmõjude risk on eelnõu koostaja hinnangul madal. Muudatuse eesmärk on minimeerida võimalike julgeoleku- või taustakontrolli meetmete ebaproportsionaalse või eesmärgipärase rakendamise oht. Riski maandamiseks kuritarvituste ärahoidmise osas on kasutatud ka alternatiivseid meetmeid, mida antud seaduse reguleerimisala otseselt ei kata, nagu sanktsioonid rikkumiste puhul.

Kavandatav muudatus IV

Kaitstakse kontrolli käigus kogutud isikuandmeid ning tagatakse isikutele juurdepääs nende kohta kogutud teabele.

Sihtgrupp IV

- Julgeoleku- ja taustakontrolli haldusorganid

¹⁴¹ RSVS analüüs (viide 7), lk 12.

- Julgeoleku- ja taustakontrolli adressaadid

Mõju IV

1. Mõju riigiasutuste korraldusele, mõju kontrolli teostavate asutuste ülesannetele ja töökorraldusele. Muudatus tähendab kontrolli teostajatele vajadust ühekordseks muudatuseks töökorralduses, et arvestada menetluses IKS-i ja AvTS-i kohaldumisega.
2. Mõju riigi julgeolekule, mõju turvalisusele ja infoturbele. Isiku võib jätta teatud juhtudel teavitamata julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud andmetest, arvestades et julgeoleku- ja taustakontroll seondub riigi julgeolekuga, mille osas ei pruugi täielik avalikustamine olla võimalik. See võtab arvesse ohtu, mille järgi võivad toimingute rekvisiidid ülemäära edasi anda kontrolli teostava asutuse taktikat kontrolli teostamisel, mis võib omakorda ohustada kontrolli efektiivsust.
3. Sotsiaal-demograafilised mõjud, mõju isikute põhiõigustele ja –vabadustele. Muudatuse tulemusel tagatakse isiku juurdepääsuõigus teabele julgeoleku- ja taustakontrolli arvamuse kohta ja õigus saada teavet kontrolli käigus teostatud toimingute kohta ning tutvuda kogutud teabega. Tagatakse, et isikule edastatakse tema kohta teostatud julgeoleku- või taustakontrolli käigus kogutud teave niipea, kui see ei ohusta olulisel määral riigi julgeolekut.

Seega võib järeldada, et muudatus omab olulist mõju. Mõju on suur, sest eeldab kontrolli teostavate asutuste senise toimimise märkimisväärset muutust võrreldes varasemaga ja sihteadlikku kohanemist IKS-i ja AvTS-i kohaldumisega julgeoleku- või taustakontrolli menetlusele. Teiste Euroopa Liidu liikmesriikide, s.h võrdlusriikide Saksamaa, Soome, Sloveenia, Suurbritannia, kogemusest nähtuvalt kaalub kontrollitavatele isikutele avalduv positiivne mõju üles kontrolli teostavate asutuste ühekordse lisakoormuse (kui ühekordse negatiivse mõju). Julgeoleku- ja taustakontrolli menetlusele IKS-i ja AvTS-i kohaldumise mõju riigi julgeoleku seisukohast on vähene, sest eelnõu sätestab erisused andmete töötlemisele ja isiku teavitamisele, mille eesmärk on maandada julgeolekuriskid. Uue süsteemiga kaasnevate negatiivsete kõrvalmõjude risk on eelnõu koostaja hinnangul seega madal. Muudatuse sihtgrupp on keskmine, sest eeskätt avaliku teenistuse ametnikest ja töötajatest võib eelnõu puudutada ligikaudu kümnendikku. Muudatuse sagedus on madal, sest kontrolli teostatakse isiku suhtes harva.

Kavandatav muudatus V

Valitsusvälistel asutustel võimaldatakse läbi viia sõltumatut ja efektiivset kontrolli julgeoleku- või taustakontrolli teostavate asutuste üle.

Sihtgrupp V

- Järelevalvet teostavad asutused
- Julgeoleku- ja taustakontrolli haldusorganid
- Julgeoleku- ja taustakontrolli adressaadid

Mõju V

1. Mõju riigiasutuste korraldusele, mõju kontrolli teostavate asutuste ülesannetele ja töökorraldusele. Muudatuse tulemusel asuvad kontrolli teostavate asutuste üle järelevalvet teostama muuhulgas Andmekaitse Inspektsioon ja õiguskantsler. Seega hakkavad julgeoleku- ja taustakontrolli teostavate asutuste üle sõltumatut ja iseseisvat kontrolli teostama väljaspool julgeolekuasutuste teenistuslikku järelevalvet valitsusvälised asutused. Selle tulemusel

suureneb ühiskonna teadlikkus Andmekaitse Inspeksiooni ja õiguskantsleri rollist isikute õiguste kaitseks. Isikul on õigus esitada kaebus Andmekaitse Inspeksioonile julgeoleku- või taustakontrolli teostava asutuse suhtes isikuandmete kaitse seaduse alusel, välja arvatud julgeoleku- või taustakontrolli arvamuse vaidlustamiseks. See tähendab, et Andmekaitse Inspeksiooni senine toimimine muutub märkimisväärselt. Seda täiendab julgeoleku- või taustakontrolli menetluse vaidlustamise õigus õiguskantsleri menetluse korras või kohtus. Samas suureneb kontrolli teostavate asutuste järelevalvega ja tausta- ning julgeolekukontrolli arvamuste vaidlustamise õiguse ning selle parema teadvustamise tulemusel eeskätt õiguskantsleri ja Andmekaitse Inspeksiooni, kuid ka kohtute ning Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni töökoormus. Samuti võimaldab eelnõu Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonil kanda mitte üksnes formaalset ärakuulamiskohustust julgeolekukontrolli teostavate asutuste üle, vaid arvestades m.h julgeolekukontrolli menetlust Riigikogu liikmete suhtes, võib mõju avalduda erikomisjoni järelevalve aktiveerumises.

2. Sotsiaal-demograafilised mõjud, mõju isikute põhiõigustele ja –vabadustele. Muudatusega tagatakse õigus kontrollitavate tõhusale menetlusele enda kaitseks.

Seega võib järeldada, et muudatus omab olulist mõju. Muudatuse ulatus on suur, põhjustades Andmekaitse Inspeksioonile eelduslikult oluliselt suurema töökoormuse. Senist süsteemi täielikult ümber ei korraldata, kuid täiendatakse selliselt, et tagada kontrollitavale isikule tõhus menetlus enda kaitseks kooskõlas põhiõiguste ja vabaduse kaitse konventsiooni ning sellealase Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga. Muudatuse sihtgrupp on väike, sest puudutab eeskätt institutsionaalselt järelevalvet teostavaid asutusi ning julgeoleku- või taustakontrolli teostavaid asutusi. Isikute ring, keda muudatus kaudselt puudutab, on väike. Muudatuse sagedus on madal, sest kaebuste hulk on eeldatavasti väike. Uue süsteemiga kaasnevate negatiivsete kõrvalmõjude risk on eelnõu koostaja hinnangul madal. Muudatuse eesmärk on minimeerida võimalike julgeoleku- või taustakontrolli meetmete ebaproportsionaalse või eesmärgipärase rakendamise oht.

9. Rakendusaktid

Tulenevalt JKS-i vastuvõtmisest peab määrusega kehtiva julgeoleku- ja taustakontrolli õigusliku raamistiku alusel antud järgmised rakendusaktid kehtetuks tunnistama:

1. „Füüsilise isiku täiesti salajase, salajase või konfidentsiaalse taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeet“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 3, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)
2. „Füüsilise isiku täiesti salajase, salajase või konfidentsiaalse taseme riigisaladusele juurdepääsu loa pikendaja ankeet“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 4, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)
3. „Füüsilise isiku nõusolek julgeolekukontrolli teostamiseks“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 5, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)
4. „Riigisaladuse töötlemisloa taotleja ankeet“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 9, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)
5. „Riigisaladuse töötlemisloa pikendaja ankeet“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 10, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)
6. „Juriidilise isiku riigisaladuse töötlemisloa või selle kehtivuse pikendamise taotleja kirjalik nõusolek“ (Vabariigi Valitsuse määruse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord lisa 11, <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032012005>)

Ministri määrusega kehtestatakse järgmised ankeedivormid:

1. Füüsilise isiku piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeet

2. Füüsilise isiku konfidentsiaalse taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeet
3. Füüsilise isiku salajase taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeet
4. Füüsilise isiku täiesti salajase taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeet
5. Füüsilise isiku piiratud taseme riigisaladusele juurdepääsu loa pikendaja ankeet
6. Füüsilise isiku konfidentsiaalse taseme riigisaladusele juurdepääsu loa pikendaja ankeet
7. Füüsilise isiku salajase taseme riigisaladusele juurdepääsu loa pikendaja ankeet
8. Füüsilise isiku täiesti salajase taseme riigisaladusele juurdepääsu loa pikendaja ankeet
9. Piiratud taseme riigisaladuse töötlemisloa taotleja ankeet
10. Konfidentsiaalse taseme riigisaladuse töötlemisloa taotleja ankeet
11. Salajase taseme riigisaladuse töötlemisloa taotleja ankeet
12. Täiesti salajase taseme riigisaladuse töötlemisloa taotleja ankeet
13. Piiratud taseme riigisaladuse töötlemisloa pikendaja ankeet
14. Konfidentsiaalse taseme riigisaladuse töötlemisloa pikendaja ankeet
15. Salajase taseme riigisaladuse töötlemisloa pikendaja ankeet
16. Täiesti salajase taseme riigisaladuse töötlemisloa pikendaja ankeet

Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määruse nr 262 „Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord“ muud muudatused on täpsemalt käsitletud eespool.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu ja seletuskiri esitatakse kooskõlastamiseks kõikidele ministriumidele ning arvamuse andmiseks Riigikohtule, õiguskantslerile, Kaitseväge juhatajale, Kaitseleidule, Politsei- ja Piirivalveametile, Päästeametile, Riigiprokuratuurile, Andmekaitse Inspektsioonile, Maksu- ja Tolliametile, Lennuametile, Kaitsepolitsei ametile ja Teabeametile.

11. Seaduse jõustumine

Eelnõus on seaduse jõustumine kavandatud 2015. aasta 1. jaanuarile. Jõustumistähtaja valik sõltub eelnõu menetlemise kiirusest ja vajadusest jätta seaduse vastuvõtmise ja jõustumise vahele piisavalt aega, et isikud saaksid oma tegevuse kohandada eelnõus ettenähtud muudatustele vastavaks.

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik

Lisa 1. Tabelid isikuandmete ankeetide sisu kohta Eestis ja võrdlusriikides

Tabel 1. Võrdlusriikide julgeoleku- või taustakontrolli ankeetid ja Eesti regulatsioon julgeoleku- või taustakontrolli I tasemel

Jrk	Andmed	Saksa- maa (tavaline JK)	Eesti (TK)	Soome (piiratud JK)	Sloveenia (tavaline JK)	Suur- britannia (TK)
1.	Ees-, perekonnanimi	x	x	x	X	x
2.	Varasemad nimed	x	x	-	X	x
3.	Isikukood või passinr	-	x ¹⁴²	x ¹⁴³	X	x ¹⁴⁴
4.	Sünniaeg, -koht	x	x	x ¹⁴⁵	X	x
5.	Kodakondsus	x	x	x	X	x
6.	Varasem- või topeltkodakondsus	x	-	-	X	x
7.	Immigratsiooni piirangud	-	-	-	-	x ¹⁴⁶
8.	Elukoha aadress	-	x ¹⁴⁷	x ¹⁴⁸	x ¹⁴⁹	x
9.	Telefoninumber	-	x	-	-	x

¹⁴² Lisaks nimetada väljaandmise aeg, kehtivuse lõpp, väljaandja.

¹⁴³ Või sünniaeg ja -koht.

¹⁴⁴ Küsitakse passi või ID-kaarti, millele lisaks veel ühte dokumenti omal valikul ulatuslikust nimekirjast (nt abielutunnistus, sünnitunnistus, juhiluba, tulirelva luba vms). Vt lähemalt Baseline Personnel Security Standard, Annex A.

¹⁴⁵ Või isikukood või passinumber.

¹⁴⁶ Küsitakse lisaks piirangute kohaldamisele isiku suhtes ka seda, kas isik viibib riigis õiguslikult ja õigusega vabalt valida töökohta.

¹⁴⁷ Sealhulgas sihtnumber ja postkasti number.

¹⁴⁸ Sealhulgas sihtnumber.

¹⁴⁹ Sealhulgas püsi-, ajutise ja tegeliku elukoha aadressid.

10.	Perekonnaseis	x	x	-	X	-
11.	Laste arv	-	x ¹⁵⁰	-	X	-
12.	Andmed laste kohta ¹⁵¹	-	x	-	-	-
13.	Andmed vendade ja õdede kohta ¹⁵²	-	x	-	-	-
14.	Abikaasade/elukaaslaste andmed ¹⁵³	x	x ¹⁵⁴	-	-	-
15.	Abikaasa/elukaaslase vanemate andmed	-	x	-	-	-
16.	Eestkoste- ja hooldusaluste isikute andmed ¹⁵⁵	-	x	-	-	-
17.	Haridus	-	x	-	X	-
18.	Hariduskäik ¹⁵⁶	-	x	-	-	-

¹⁵⁰ Sealhulgas kasulapsed.

¹⁵¹ Lisaks andmed abikaasa/elukaaslase laste kohta (kui lapsed ei ole ühised ning ei ole ka kasulapsed). Nõutav on lisaks nimele veel sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri märkimine.

¹⁵² Nõutav on lisaks nimele veel sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri märkimine.

¹⁵³ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

¹⁵⁴ Sealhulgas eelmiste abikaasade/elukaaslaste andmed.

¹⁵⁵ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

¹⁵⁶ Hariduskäik viimase 5 aasta jooksul (sh sõjaline ja välisriigis omandatud haridus ning lõpetamata koolid): kooli nimi ja asukoht, õppeaeg, omandatud haridus/kraad lõpetamata, läbitud kursus/eriala.

19.	Akadeemilised kraadid	-	x	-	-	-
20.	Amet	x	x ¹⁵⁷	x	X	-
21.	Tööandja, aadress	x	x	x	X	-
22.	Varasemad tööandjad, -kohad	-	x ¹⁵⁸	x	X	x ¹⁵⁹
23.	Viibimiskohad välismaal / augud ametikäigus	x ¹⁶⁰	x	-	x ¹⁶¹	x ¹⁶²
24.	Viibimiskohad riigis	x ¹⁶³	x ¹⁶⁴	-	-	x ¹⁶⁵
25.	Majapidamises elavad täiskasvanud ¹⁶⁶	x	-	-	-	-
26.	Vanemate andmed ¹⁶⁷	- ¹⁶⁸	x	-	-	-
27.	Andmed väärteo- või kriminaalkorras karistatuse kohta	-	x	-	X	x
28.	Pooleliolev kriminaalmenetlus	x	x	-	X	x
29.	Pooleliolev distsiplinaarmenetlus	x	x	-		x

¹⁵⁷ Sealhulgas tööülesannete lühikirjeldus.

¹⁵⁸ Ajalises järjestuses kõikide kohtade märkimine, kus kontrollitav isik on viimase 5 aasta jooksul töötanud (sh lepinguline tegevteenistus kaitseväes, kohakaaslus, leping teise tööandjaga jmt). Otsese ülemuse nimi tuleb märkida siis, kui see on kontrollitavale isikule teada. Nimetada tuleb tööandja nimi, aadress (riik, linn) ja telefoninumber (koos suunakoodiga).

¹⁵⁹ Viimase 3 aasta ulatuses.

¹⁶⁰ Alates 18. eluaastast ja pikemalt kui 2 kuud.

¹⁶¹ Täiendkoolitused või lähetused välismaal, mis on pikemad kui 3 kuud.

¹⁶² Viimase 3 aasta ulatuses, eeskätt kui viibiti üle 6 kuu välismaal.

¹⁶³ Pikemalt kui 2 kuud viimase viie aasta jooksul.

¹⁶⁴ Viie aasta jooksul.

¹⁶⁵ Kohaldub juhul, kui tegemist on isikuga, kes viimase kolme aasta jooksul ei ole Suurbritannias alaliselt elanud või elanud Suurbritannia kodanikuna välismaal rohkem kui 3 kuud. Sellisel juhul on vaja esitada täielik ülevaade elukohtadest Suurbritanniast sündnist alates, samuti tunnistused välismaa elukohtade osas (nt viisad), välisriigi politsei poolt saadud ametlikud sertifikaadid, samuti välismaa tööandjate või akadeemikute soovitusel.

¹⁶⁶ Nimi, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, suhe kontrollitava isikuga.

¹⁶⁷ Sealhulgas kasuvanemad. Nimed, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, elukoht. Eestis võib sünniaja asemel märkida ka isikukoodi, lisaks vajalik telefoninumbri märkimine.

¹⁶⁸ Juhul, kui nad ei ela asjaomase isikuga ühes majapidamises.

30.	Andmed sundtäitmise abinõude kohta ¹⁶⁹ ja kas praegu saab rahalisi kohustusi täita	x	-	-	-	-
31.	Ajateenistuskohustuse täitmine	-	x ¹⁷⁰	-	X	-
32.	Kontaktid luureteenistustega	x	-	-	X	-
33.	Suhted põhiseadusvastaste organisatsioonidega	x	-	-	X	-
34.	Andmed reise, perekonnaliikmete ja muude suhete kohta riikides, kust on karta julgeolekuriske	x	-	-	-	-
35.	Passipilt	-	x	-	-	-
36.	Andmed varasemate kontrollide kohta	x	-	-	X	-
37.	Passi isikuandmetega lehekülje koopia, kui pole kodakondne	-	-	x	-	-
38.	Sõltuvused	-	x	-	X	-
39.	Emakeel	-	x	-	-	-
40.	Juhiluba	-	x	-	-	-
41.	Sidevahendite numbrid, aadressid, kasutajatunnused: töö,	-	x	-	-	-

¹⁶⁹ Viimase viie aasta jooksul.

¹⁷⁰ Sealhulgas ajavahemik, väeosa nimetus ja asukoht, väeosa liik ja auaste, kaitseväeteenistuse tunnistuse number.

	kodus, Skype, mobiil, e-post					
42.	Isikute nimetamine, kellega võidakse ühendust võtta, selgitamiseks välja isiku teenistusse võtmise sobilikkus	-	x ¹⁷¹	-	-	x ¹⁷²
43.	Võõrkeeled	-	x	-	-	-
44.	Pikkus	-	x	-	-	-
45.	Kaal	-	x	-	-	-
46.	Pea ümbermõõt	-	x	-	-	-
47.	Rinna ümbermõõt	-	x	-	-	-
48.	Kaela ümbermõõt	-	x	-	-	-
49.	Kinganumber	-	x	-	-	-
50.	Erakondlik kuuluvus	-	x	-	-	-
51.	Psühhiaatriline ravi viimase 10 a jooksul ¹⁷³	-	x	-	-	-
52.	Täiendkoolitused välismaal	-	-	-	X	-
53.	Majanduslike huvide deklaratsioon	-	x	-	-	-

¹⁷¹ „Nõusoleku andmise korral märkige kaks isikut, kes on Teid lähemalt tundnud viimase seitsme aasta jooksul ning kes käesoleval ajal elavad Eestis. Mitte märkida abikaasat, eelmisi abikaasasid ega sugulasi.“ Kontrollitav isik peab esitama nende kahe isiku ees- ja perekonnanimed, aasta, millest saadik on ta nendega tuttav, nende telefoninumbri ja koduse või töökoha aadressi. Nende isikutega on Kaitsepolitsei ameti peadirektoril, Sisekaitseakadeemia rektoril või Politsei- ja Piirivalveameti peadirektoril või tema volitatud ametnikul õigus isikuankeedis esitatud andmete õigsuse kontrollimiseks ühendust võtta politsei ja piirivalve seaduse § 42 lg 3 tähenduses.

¹⁷² Kohaldub juhul, kui tegemist on isikuga, kes viimase kolme aasta jooksul ei ole Suurbritannias alaliselt elanud või elanud Suurbritannia kodanikuna välismaal rohkem kui 3 kuud.

¹⁷³ Märkida tuleb ravieaeg, raviasutuse nimetus ja muud tähtsust omavad asjaolud.

Tabel 2. Pingerida (tabeli 1 põhjal) kogutavate isikuandmete ulatuse kohta julgeoleku- või taustakontrolli I taseme käigus

Riik	Punkte (maks 53)
Eesti	43
Sloveenia	22
Saksamaa	19
Suurbritannia	16
Soome	9

Tabel 3. Võrdlusriikide julgeolekukontrolli ankeedid ja Eesti regulatsioon julgeolekukontrolli II tasemel

Jrk	Andmed	Saksamaa (laiendatud JK)	Eesti (TS-S-KONF taseme RS puhul)	Soome (tavaline JK)	Sloveenia (laiendatud JK)	Suur-britannia (tavaline JK ja CTC)
1.	Ees-, perekonnanimi	x	x	x	X	x
2.	Varasemad nimed	x	x	-	X	x ¹⁷⁴
3.	Isikutunnistus või passinr	x	x ¹⁷⁵	x ¹⁷⁶	X	x
4.	Sünniaeg, -koht	x	x	x ¹⁷⁷	X	x
5.	Kodakondsus	x	x	x	X	x
6.	Varasem- või topeltkodakondsus	x	x ¹⁷⁸	-	X	x
7.	Naturaliseerimise	-	-	-	-	x

¹⁷⁴ Küsitakse ka selgitust teiste nimede kasutamise kohta.

¹⁷⁵ Lisaks nimetada välja andmise aeg, kehtivuse lõpp, väljaandja.

¹⁷⁶ Või sünniaeg ja -koht.

¹⁷⁷ Või isikukood või passinumber.

¹⁷⁸ Lisaks: Eesti kodakondsuse omandamise kuupäev ja alus. Kui isik ei ole Eesti kodanik või tal on või oli teise riigi kodakondsus lisaks Eesti kodakondsusele, märkida märkida aeg, millal Eestisse saabuti ja millal lahkuda kavatsetakse, millisel eesmärgil riigis viibitakse ja milline kodakondsus isikul on, samuti passi andmed.

	sertifikaadi number, aeg					
8.	Teise kodakondsuse korral riiki alaliselt elama asumise aeg	-	-	-	-	x
9.	Elukoha aadress	-	x ¹⁷⁹	x ¹⁸⁰	x ¹⁸¹	x ¹⁸²
10.	Telefoninumber (tööl, kodus, mobiil), e-post	-	x	-	-	x
11.	Perekonnaseis	x	x	-	X	x
12.	Laste arv	x	x ¹⁸³	-	X	-
13.	Andmed laste kohta ¹⁸⁴	-	x	-	-	-

¹⁷⁹ Sealhulgas sihtnumber ja postkasti number.

¹⁸⁰ Sealhulgas sihtnumber.

¹⁸¹ Sealhulgas püsi-, ajutise ja tegeliku elukoha aadressid.

¹⁸² Sealhulgas sihtnumber.

¹⁸³ Sealhulgas kasulapsed.

¹⁸⁴ Lisaks andmed abikaasa/elukaaslase laste kohta (kui lapsed ei ole ühised ning ei ole ka kasulapsed). Lisaks nimele on nõutav ka sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri märkimine.

14.	Andmed vendade ja õdede kohta ¹⁸⁵	-	x	-	-	-
15.	Abikaasade/elukaaslaste andmed ¹⁸⁶	x	x ¹⁸⁷	-	-	x ¹⁸⁸
16.	Abielu/registreerimise/lahutuse aeg ja koht	-	x	-	-	x
17.	Eestkoste- ja hooldusaluste isikute andmed ¹⁸⁹	-	x	-	-	-

¹⁸⁵ Nõutav on Lisaks nimele on nõutav ka sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri esitamine.

¹⁸⁶ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

¹⁸⁷ Sealhulgas eelmiste abikaasade/elukaaslaste andmed. Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, abikaasa/elukaaslase elukoht juhul, kui ei elata samal aadressil, ja telefoninumber, abikaasa/elukaaslase töö- ja ametikoht ning telefoninumber, vajadusel ka abielu/kooselu lõppemise põhjus.

¹⁸⁸ Sealhulgas eelmiste abikaasade/elukaaslaste andmed. Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, (varasem või toplett-) kodakondsus, adopteerimise aeg, naturaliseerimise sertifikaadi aeg ja number, teise riigi kodakondsuse korral Suurbritanniasse alaliselt elama kolimise aeg, varem kasutatud nimed (koos selgitustega), tiitel, elukoha andmed, viimase 5 aasta elukoha andmed, viibimised välismaal pikemalt kui 12 kuud viimase 5 aasta jooksul, andmed juurdepääsuloa kohta, telefoninumber, töö- ja ametikoht, surma aeg, muu asjassepuutuv teave.

¹⁸⁹ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

18.	Haridus	x	x	-	X	-
19.	Hariduskäik	x	x ¹⁹⁰	-	-	-
20.	Akadeemilised kraadid	-	x	-	-	-
21.	Amet	x	x ¹⁹¹	x ¹⁹²	X	x
22.	Teenistuja number	-	-	-	-	x
23.	Tööandja, aadress	x	x	x	X	x ¹⁹³
24.	Varasemad tööandjad, - kohad	x	x ¹⁹⁴	x	X	x ¹⁹⁵
25.	Varasemad ülemused	-	-	-	-	x ¹⁹⁶
26.	Viibimiskohad välismaal, kui on viibitud kauem kui 2 kuud	x ¹⁹⁷	x	-	X	x ¹⁹⁸
27.	Viibimiskohad riigis	x ¹⁹⁹	x ²⁰⁰	-	-	x ²⁰¹
28.	Majapidamises elavad	x	-	-	-	-

¹⁹⁰ Hariduskäik alates algastmest (sh sõjaline ja välisriigis omandatud haridus ning lõpetamata koolid): kooli nimi ja asukoht, õppeaeg, omandatud haridus/kraad lõpetamata, läbitud kursus/eriala.

¹⁹¹ Sealhulgas tööülesannete lühikirjeldus.

¹⁹² Lisaks selgitus isiku ametikoha või ametikoha kohta, millele isik kandideerib.

¹⁹³ Sealhulgas otsese ülemuse nimi, ametikoht, e-posti aadress, tema alluvuses töötamise aeg.

¹⁹⁴ Ajalises järjestuses kõikide kohtade märkimine, kus kontrollitav isik on viimase 5 aasta jooksul töötanud (sh lepinguline tegevteenistus kaitseväes, kohakaaslus, leping teise tööandjaga jmt). Otsese ülemuse nimi tuleb märkida siis, kui see on kontrollitavale isikule teada. Nimetada tuleb tööandja nimi, aadress (riik, linn) ja telefoninumber (koos suunakoodiga).

¹⁹⁵ Ajalises järjestuses kõikide kohtade märkimine, kus kontrollitav isik on viimase 5 aasta jooksul töötanud. Nimetada tuleb tööandja nimi, aadress ja telefoninumber, otsese ülemuse nimi, amet, e-posti aadress.

¹⁹⁶ Töötamisel relvajõududes või reservis, valitsussektoris viimase 5 aasta jooksul. Nimetama peab alluvuses oldud perioodi, üksuse, ülemuse nimed, tiitlid, ametikoha, aadressi, postiindeksi, telefoninumbri, e-posti aadressi.

¹⁹⁷ Alates 18. eluaastast ja kauem kui 2 kuud.

¹⁹⁸ Kauem kui 12 kuud korraga.

¹⁹⁹ Kauem kui 2 kuud viimase 5 aasta jooksul.

²⁰⁰ Viimase 7 aasta jooksul.

²⁰¹ Viimase 5 aasta jooksul.

	täiskasvanud ²⁰²					
29.	Vanemate andmed	- ²⁰³	x ²⁰⁴	-	-	x ²⁰⁵
30.	Abikaasa/elukaaslase vanemate andmed	-	x ²⁰⁶	-	-	-
31.	Andmed väärteo- või kriminaalkorras karistatuse kohta	-	x	-	X	x
32.	Andmed distsiplinaarkorras karistatuse kohta	-	x	-	X	x
33.	Pooleliolev kriminaalmenetlus	x	x	-	X	x
34.	Pooleliolev distsiplinaarmenetlus	x	x	-		x
35.	Andmed kriminaalmenetluse käigus kinnipeetuks olemise või tõkendi kohaldamise suhtes	-	x	-	-	x
36.	Kriminaalmenetluses osaline kahtlustatavana, süüdistatavana või kohtualusena	-	x	-	-	x
37.	Kunagine registreeritus noorsoopolitseis või alaealiste asjade	-	x	-	-	x

²⁰² Nimi, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, suhe kontrollitava isikuga.

²⁰³ Juhul, kui nad ei ela asjaomase isikuga ühes majapidamises. Vastupidisel juhul peab märkima ka kasuvanemate nimed, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, elukoht.

²⁰⁴ Sealhulgas kasuvanemad. Nimed, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, elukoht. Sünniaja asemel võib märkida ka isikukoodi, lisaks vajalik telefoninumbri märkimine.

²⁰⁵ Nimi (sh varasemad nimed koos selgitustega), tiitel, sünniaeg, -koht, kodakondsus (sh topelt- või varasem kodakondsus), naturaliseerimise sertifikaadi aeg ja number, teise riigi kodakondsuse korral Suurbritanniasse alaliselt elama kolimise aeg, amet, elukoha andmed, surma aeg.

²⁰⁶ Nimi, sugulusaste, sünnikuupäev või isikukood, sünnikoht, elukoht, töökoht, ametikoht.

	komisjonis					
38.	Andmed kinnisvara, sh ühisvara ja kaasomandi kohta	-	x ²⁰⁷	-	-	-
39.	Aktsiate, osade või muude väärtpaperite omamine	-	x ²⁰⁸	-	-	-
40.	Varalised kohustused, mis ületavad ühe kuu palga (sh liisingud, krediitkaardid, võlad)	-	x ²⁰⁹	-	X	-
41.	Täiendavad tuluallikad lisaks põhitöökohalt saadavale palgale	-	x	-	-	x
42.	Krediitkaardi taotluse rahuldamata jäämine	-	-	-	-	x
43.	Laenutaotluse rahuldamata jäämine	-	-	-	-	x
44.	Laenajalt igakuiste maksete vähendamise taotlemine	-	-	-	-	x
45.	Võla ümberkujundamine	-	-	-	-	x
46.	Krediitkaardist ilmajäämine	-	-	-	-	x
47.	Konsultatsioonid võlanõustajaga	-	-	-	-	x
48.	Võla haldamise plaani koostamine	-	-	-	-	x
49.	Maakohtu otsus isiku suhtes	-	-	-	-	x
50.	Kohtu otsus palga eest võlgade tasumiseks	-	-	-	-	x
51.	Isiku vastu suunatud	-	-	-	-	x

²⁰⁷ Kinnisvara kirjeldus, kinnisvara asukoha aadress, kinnistu nimi, kinnisaja katastriüksuse tunnus.

²⁰⁸ Aktsia või osa käibeelaskja nimetus, liik, kogus, turuväärtus.

²⁰⁹ Varalise kohustuse iseloom, laenu väljastanud pank või muu isik, laenusumma ja intressimäär, igakuise tagasimakse summa, laenu tähtaeg. Märkima peab ka selle, kui ollakse laenu kaastaotleja või käendatakse kellegi laenu. Laenu saaja nimi või nimetus, laenusumma ja tähtaeg.

	täitmisotsused					
52.	Uuritud maksu- ja tolliameti poolt	-	-	-	-	x
53.	Laenu kergendamise taotlemine	-	-	-	-	x
54.	Isiku või tema partneri pankrot	-	-	-	-	x
55.	Kindlustusnumber	-	-	-	-	x ²¹⁰
56.	Registrisse kantud transpordivahendid	-	x ²¹¹	-	-	-
57.	Poleliolevad tsiviilkohtuvaidlused	-	x ²¹²	-	-	x
58.	Andmed sundtäitmise abinõude ja rahaliste probleemide kohta	x ²¹³	-	-	-	x
59.	Relvajõududes viibimine/ajateenistuskohustuse täitmine	x	x ²¹⁴	-	x	x ²¹⁵
60.	Osalemine välisriikide relvajõududes või muudes relvastatud grupeeringutes	-	-	-	x	-
61.	(Varasem) töötamine valitsussektoris, tsiviilotstarbelises tuumatööstuses, politseis või seonduvais ametis	-	-	-	-	x
62.	Kontaktid luureteenistustega	x	x	-	x	-
63.	Suhted PS-vastaste organisatsioonidega	x	-	-	x	x

²¹⁰ Kui isikul ei ole ajutist ega püsivat kindlustusnumbrit, küsitakse selgitust.

²¹¹ Transpordivahendi liik, mark, väljalaske aasta, registreerimisnumber, omaniku nimi.

²¹² Kohtu nimetus, vaidluse sisu ja/või kohtuasja number, vaidluse teine pool.

²¹³ Viimase viie aasta jooksul.

²¹⁴ Sealhulgas ajavahemik, väeosa nimetus ja asukoht, väeliik ja auaste, eriala. Kaitseväeteenistuse kõrval küsimused ka alternatiiv-/töö-/asendusteenistuse läbimise kohta ja osalusest reservväelaste väljaõppel/õppekogunemisel.

²¹⁵ Teenistuses viibimise periood, auaste, väeliik, teenistuja number.

64.	Osalemine terrorismis, spionaažis, sabotaažis, PS-liku korra kukutamisel	-	-	-	-	x
65.	Suhted isikutega, kes nimetatud tegevustes on osalenud	-	-	-	-	x
66.	Kontaktid välisriigi valitsuse, saatkonna või konsulaadi esindajatega	-	x	-	-	-
67.	Pangakontod	-	x ²¹⁶	-	-	-
68.	Maksunumber	-	-	-	x	-
69.	Relvaluba või paralleelrelvaluba	-	x ²¹⁷	-	-	-
70.	Harrastused, erihuvid	-	x	-	-	-
71.	Vara, ärikontaktid või finantshuvi välismaal	-	x	-	-	-
72.	Andmed reise, perekonnaliikmete ja muude suhete kohta riikides, kust on karta julgeolekuriske	x	-	-	-	-
73.	Töötamine või tegutsemine konsultandina välisriigi valitsusasutuses, ettevõttes või organisatsioonis	-	x	-	-	-
74.	Viibimine välisriikides	-	x ²¹⁸	-	-	-

²¹⁶ Pank (nimetus, asukoht), kontonumber ja valuuta.

²¹⁷ Loa väljastanud asutus, loa väljastamise kuupäev, loa number, relva mark, Paralleelrelvaloa puhul relva omanik.

²¹⁸ Ajalises järjestuses viimase 10 aasta jooksul külastatud välisriikide loetlemine. Reisi eesmärgi määramine (lähetus, turism, õppimine, muu eesmärk).

75.	Osalemine ühingutes/ organisatsioonides	-	x ²¹⁹	-	-	-
76.	Passipilt	x ²²⁰	x	-	-	-
77.	Andmed varasemate kontrollide kohta	x	x ²²¹	-	x	x ²²²
78.	Passi isikuandmetega lehekülje koopia, kui pole kodakondne	-	-	x	-	-
79.	Andmed (varasemate) tõsiste tervislike või psühholoogiliste probleemide kohta	-	-	-	-	x
80.	Sõltuvused: alkoholi-, narko- vm probleemid	-	x	-	x	x
81.	Narkootikumide või psühhotroopsete ainete varasem proovimine	-	x	-	-	-
82.	Kokkupuude hasartmängudega	-	x	-	x ²²³	-
83.	Muud alused, mis võivad muuta isiku kergesti mõjutatavaks	-	-	-	-	x
84.	Kahe isiku nimetamine, kellega võidakse ühendust võtta, kontrollimaks isiku sobivust ja identiteeti	x	x ²²⁴	-	-	-

²¹⁹ Kõikide ühingute (sh äriühingud), organisatsioonide, parteide või erakondade (ka välisriigis) nimetamine, mille tegevuses isik osaleb või on osalenud, samuti tegelemine ettevõtlusega füüsilisest isikust ettevõtjana.

²²⁰ Kaks passipilti, märkides juurde pildistamise aja.

²²¹ Juurdepääsuõiguse omamise ajavahemik (kuu/aasta), riigisaladusele juurdepääsu õiguse tase, põhjus, miks juurdepääsuluba või -õigust vajati.

²²² Ankeedi tüüp, töökoht, kuu ja aasta, millal kontroll teostati, negatiivne tulemus või kontrolli taotluse tagasivõtmine, muu asjasse puutuv teave.

²²³ Selgitused harjumuste või faktorite kohta, mis võivad kontrollitava isiku muuta kergesti mõjutatavaks väljapressimise ja muude survevahendite suhtes.

²²⁴ Vastavad isikud peaksid tundma kontrollitavat viimase 5 aasta jooksul. Mitte märkida abikaasat/elukaaslast, eelmisi abikaasasid/elukaaslast ja sugulasi.

85.	Andmed muude isikute kohta, kes võivad omada olulist tähtsust JK seisukohast	-	x	-	-	-
86.	Täiendkoolitused välismaal	-	x ²²⁵	-	x ²²⁶	-
87.	Võõrkeeled	-	x	-	-	-
88.	Konsultatsioonid psühholoogi või psühhiaatriga	-	x ²²⁷	-	-	-

²²⁵ Täiendkoolitused viimase 7 aasta jooksul, kui koolitused toimusid väljaspool Euroopa Liidu ja NATO liikmesriike.

²²⁶ Kauem kui 3 kuud.

²²⁷ Jaatava vastuse korral peab täpsustama, märkides raviastutuse või konsultatsiooniteenuse ostuaja nimetuse, lisaks ravi või konsultatsiooni aja ja kirjelduse.

Tabel 4. Pingerida (tabeli 3 põhjal) kogutavate isikuandmete ulatuse kohta julgeolekukontrolli II taseme käigus

Riik	Punkte (maks 88)
Eesti	58
Suurbritannia	54
Sloveenia	27
Saksamaa	27
Soome	9

Tabel 5. Võrdlusriikide julgeolekukontrolli ankeedid ja Eesti regulatsioon julgeolekukontrolli III tasemel

	Andmed	Saksamaa (laiendatud JK juurdlusega)	Eesti (TS-S- KONF tasem e RS osas)	Soome (laiendatud JK)	Sloveenia (laiendatud JK juurd- lusega)	Suur- britannia (laiendatud JK)
1.	Ees-, perekonnanimi	x	x	x	x	x
2.	Varasemad nimed	x	x	-	x	x ²²⁸
3.	Isikutunnistus või passinumber	x	x ²²⁹	x ²³⁰	x	x
4.	Sünniaeg, -koht	x	x	x ²³¹	x	x
5.	Kodakondsus	x	x	x	x	x
6.	Varasem või topeltkodakondsus	x	x ²³²	-	x	x
7.	Naturaliseerimise sertifikaadi number, aeg	-	-	-	-	x
8.	Teise kodakondsuse korral riiki alaliselt elama asumise aeg	-	-	-	-	x

²²⁸ Küsitakse ka selgitust teiste nimede kasutamise kohta.

²²⁹ Lisaks nimetada väljaandmise aeg, kehtivuse lõpp, väljaandja.

²³⁰ Või sünniaeg ja -koht.

²³¹ Või isikukood või passinumber.

²³² Lisaks Eesti kodakondsuse omandamise kuupäev ja alus. Kui isik ei ole Eesti kodanik või tal on või oli teise riigi kodakondsus lisaks Eesti kodakondsusele, märkida aeg, millal Eestisse saabuti ja millal lahkuda kavatakse, mis eesmärgil riigis viibitakse ja milline kodakondsus isikul on, samuti passi andmed.

9.	Elukoha aadress	-	X ²³³	X ²³⁴	X ²³⁵	X ²³⁶
10.	Telefoninumber (tööl, kodus, mobiil), e-post	-	x	-	-	x
11.	Perekonnaseis	x	x	x	x	x

²³³ Sealhulgas sihtnumber ja postkasti number.

²³⁴ Sealhulgas sihtnumber.

²³⁵ Sealhulgas püsi-, ajutise- ja tegeliku elukoha aadressid.

²³⁶ Sealhulgas sihtnumber.

12.	Laste arv	x	x^{237}	x	x	-
-----	-----------	---	-----------	---	---	---

²³⁷ Sealhulgas kasulapsed.

13.	Andmed laste kohta ²³⁸	-	x	-	-	-
-----	-----------------------------------	---	---	---	---	---

²³⁸ Lisaks andmed abikaasa/elukaaslase laste kohta (kui lapsed ei ole ühised ning ei ole ka kasulapsed). Nõutav on lisaks nimele veel sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri esitamine.

14.	Andmed vendade ja õdede kohta	-	X ²³⁹	-	-	X ²⁴⁰
15.	Abikaasade/elukaaslas	x	X ²⁴²	x	x	X ²⁴³

²³⁹ Nõutav on lisaks nimele veel sugulusaste, sünnikuupäeva või isikukoodi, elukoha ja telefoninumbri esitamine.

²⁴⁰ Nõutav on lisaks (varasemale) nimele veel sugulusastme, ameti, sünnikuupäeva ja -koha, elukoha ja telefoninumbri, kodakondsuse (sh topelt- või varasem kodakondsus), naturaliseerimise tõendi numbri ja aja, alaliselt Suurbritanniasse elama asumise aja ja surmaja esitamine. Nimemuutuse korral tuleb seda selgitada.

²⁴² Sealhulgas eelmiste abikaasade/elukaaslaste andmed. Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, abiellumise kuupäev või kooselu alguse aeg, abikaasa/elukaaslase elukoht juhul, kui ei elata samal aadressil, ja telefoninumber, abikaasa/elukaaslase töö- ja ametikoht ning telefoninumber, vajadusel ka abielu/kooselu lõppemise põhjus ja lõppemise kuupäev ning lahutuse registreerimise koht.

²⁴³ Sealhulgas eelmiste abikaasade/elukaaslaste andmed. Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus (sh topelt- või varasem kodakondsus), adopteerimise aeg, naturaliseerimise sertifikaadi aeg ja number, teise riigi kodakondsuse korral Suurbritanniasse alaliselt elama kolimise aeg, varem kasutatud nimed (koos selgitustega), tiitel, elukoha andmed, viimase 5 aasta elukoha andmed, viibimised välismaal pikemalt kui 12 kuud viimase 5 aasta jooksul, andmed juurdepääsuloa kohta, telefoninumber, töö- ja ametikoht, surma aeg, muu asjassepuutuv teave.

	te andmed ²⁴¹					
16.	Abikaasa/elukaaslase (kasu)vanemate teave	-	x ²⁴⁴	-	-	x ²⁴⁵
17.	Abielu/ registreerimise/lahutuse aeg ja koht	-	x	-	-	x
18.	Eestkoste- ja hooldusaluste isikute andmed ²⁴⁶	-	x	-	-	-
19.	Haridus	x	x	x	x	x ²⁴⁷
20.	Hariduskäik	x	x ²⁴⁸	x	-	x ²⁴⁹

²⁴¹ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

²⁴⁴ Nimi (varasemad nimed koos selgitustega), sünniaeg ja -koht, kodakondsus (sh topelt- või varasem kodakondsus), elukoht, telefoninumber, naturaliseerimise tõendi aeg ja number, amet, surmaaeg.

²⁴⁵ Nimi, sugulusaste, sünnikuupäev või isikukood, sünnikoht, elukoht, töökoht, ametikoht.

²⁴⁶ Nimi, sünniaeg ja -koht, isikukood, kodakondsus, varem kasutatud nimed, elukoht, telefoninumber.

²⁴⁷ Küsitakse, kas viimase viie aasta jooksul on isik saanud õppekavajärgset haridust.

²⁴⁸ Hariduskäik alates algastmest (sh sõjaline ja välisriigis omandatud haridus ning lõpetamata koolid): kooli nimi ja asukoht, õppeaeg, omandatud haridus/kraad lõpetamata, läbitud kursus/eriala.

²⁴⁹ Küsitakse andmeid, kui viimase 5 aasta jooksul on õpitud koolis või ülikoolis. Sellisel juhul küsitakse õppeasutuse nime, isikut kõige paremini tundnud haridustöötaja nime ja tiitlit, tema töökoha aadressi, telefoninumbrit, e-posti aadressi, samuti seal õppimise aega.

21.	Akadeemilised kraadid	-	x	-	-	x
22.	Amet	x	x ²⁵⁰	x ²⁵¹	x	x
23.	Teenistuja number	-	-	-	-	x
24.	Tööandja, aadress	x	x	x	x	x ²⁵²
25.	Varasemad tööandjad, töökohad	x	x ²⁵³	x	x	x ²⁵⁴
26.	Kauem kui 2 kuud välismaal viibimise kohad	x ²⁵⁵	x	x	x	x ²⁵⁶
27.	Viibimiskohad riigis	x ²⁵⁷	x ²⁵⁸	x ²⁵⁹	-	x ²⁶⁰
28.	Majapidamises elavad täiskasvanud	x ²⁶¹	-	-	x	x ²⁶²
29.	Vanemate andmed ²⁶³	- ²⁶⁴	x	-	-	x ²⁶⁵
30.	Andmed väärteo- või kriminaalkorras karistatuse kohta	-	x	-	x	x
31.	Andmed distsiplinaarkorras	-	x	-	x	x

²⁵⁰ Sealhulgas tööülesannete lühikirjeldus.

²⁵¹ Lisaks selgitus isiku ametikoha või ametikoha kohta, millele isik kandideerib.

²⁵² Sealhulgas otsese ülemuse nimi, ametikoht, e-posti aadress, tema alluvuses töötamise aeg.

²⁵³ Ajalises järjestuses kõikide kohtade märkimine, kus kontrollitav isik on viimase 5 aasta jooksul töötanud (sh lepinguline tegevteenistus kaitseväes, kohakaaslus, leping teise tööandjaga jmt). Otsese ülemuse nimi tuleb märkida siis, kui see on kontrollitavale isikule teada. Nimetada tuleb tööandja nimi, aadress (riik, linn) ja telefoninumber (koos suunakoodiga).

²⁵⁴ Ajalises järjestuses kõikide kohtade märkimine, kus kontrollitav isik on viimase 5 aasta jooksul töötanud. Nimetada tuleb tööandja nimi, aadress ja telefoninumber, otsese ülemuse nimi, amet, e-posti aadress.

²⁵⁵ Alates 18. eluaastast ja pikemalt kui 2 kuud.

²⁵⁶ Pikemalt kui 12 kuud korraga.

²⁵⁷ Pikemalt kui 2 kuud viimase 5 aasta jooksul.

²⁵⁸ Viimase 7 aasta jooksul.

²⁵⁹ Viimase 10 aasta jooksul.

²⁶⁰ Viimase 5 aasta jooksul.

²⁶¹ Nimi, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja -koht, suhe kontrollitava isikuga.

²⁶² Ees- ja perekonnanimi, tiitel, sünniaeg või umbkaudne vanus, sünnilinn, praegune kodakondsus, amet.

²⁶³ Sealhulgas kasuvanemad. Nimed, k.a varasemad nimed, sünniaeg ja koht, elukoht. Eestis võib sünniaja asemel märkida ka isikukoodi, lisaks vajalik telefoninumbri esitamine.

²⁶⁴ Juhul kui nad ei ela asjaomase isikuga ühes majapidamises.

²⁶⁵ Nimi (sh varasemad nimed koos selgitustega), tiitel, sünniaeg, -koht, kodakondsus (sh topelt- või varasem kodakondsus), naturaliseerimise sertifikaadi aeg ja number, teise riigi kodakondsuse korral Suurbritanniasse alaliselt elama kolimise aeg, amet, elukoha andmed, surma aeg.

	karistatuse kohta					
32.	Poleliolev kriminaalmenetlus	x	x	-	x	x
33.	Poleliolev distsiplinaarmenetlus	x	x	-	-	x
34.	Andmed kriminaalmenetluse käigus kinnipeetuse olemise või tõkendi kohaldamise suhtes	-	x	-	-	x
35.	Kriminaalmenetluses osaline kahtlustatavana, süüdistatavana või kohtualusena	-	x	-	-	x
36.	Kunagine registreeritus noorsoopolitseis või alaealiste asjade komisjonis	-	x	-	-	x
37.	Andmed kinnisvara, sh ühisvara ja kaasomandi kohta	-	x ²⁶⁶	x	-	x ²⁶⁷
38.	Säästud	-	-	-	-	x ²⁶⁸
39.	Andmed hüpoteegist	-	-	-	-	x
40.	Aktsiate, osade või muude väärtpaberite omamine	-	x ²⁶⁹	x	-	x
41.	Varalised kohustused (sh liisingud,	-	x ²⁷⁰	x	x	x

²⁶⁶ Kinnisvara kirjeldus, kinnisvara asukoha aadress, kinnistu nimi, kinnisasja katastriüksuse tunnus.

²⁶⁷ Asukoht, ostmise aeg, ostuhind, hetke turuväärtus, hüpoteek ning selle tüüp ja kestus.

²⁶⁸ Säästude vorm (sh näiteks juveelid, antiik vms), suurus, säästmise regulaarsus. Küsitakse ka selle kohta, kas isik on saanud kunagi saanud raha enam kui 5000 naela ulatuses nt pensioni, pärandi, kinke, võiduraha vms kaudu.

²⁶⁹ Aktsia või osa käibeelaskja nimetus, liik, kogus, turuväärtus.

²⁷⁰ Varalised kohustused, mis ületavad ühe kuu palga (sh liisingud, krediitkaardid, võlad). Märkima peab varalise kohustuse iseloomu, laenu väljastanud panga või muu isiku, laenusumma ja intressimäära, igakuise tagasimakse summa, laenu tähtaja. Märkima peab ka selle, kui ollakse laenu kaastaotleja või käendatakse kellegi laenu. Laenu saaja nimi või nimetus, laenusumma ja tähtaeg.

	krediitkaardid, võlad)					
42.	Majapidamises elavate isikute panus isiku rahandusse	-	-	-	-	x
43.	Teiste isikute rahaline toetamine	-	-	-	-	x
44.	Ootused rahandusliku seisu muutumise suhtes 12 kuu jooksul ²⁷¹	-	-	-	-	x
45.	Identiteedivarguse või krediitkaardi pettuse ohvriks olemine	-	-	-	-	x
46.	Teave pangaarve ületamise kohta	-	-	-	-	x
47.	Täiendavad tuluallikad lisaks põhitöökohalt saadavale palgale	-	x	x	-	x
48.	Brutopalka suurus ²⁷²	-	-	-	-	x
49.	Lisatasude suurus ²⁷³	-	-	-	-	x
50.	Autoliising ²⁷⁴	-	-	-	-	x
51.	Netopalk (kuus) ²⁷⁵	-	-	-	-	x
52.	Riigitoetused (kuus) ²⁷⁶	-	-	-	-	x
53.	Netotulu pensionist ²⁷⁷	-	-	-	-	x
54.	Netotulu säästudest ja investeringutest ²⁷⁸	-	-	-	-	x

²⁷¹ Näiteks palgatõus, elukaaslase tööle naasmine, elukaaslase otsus töölt ära tulla, elukoha vahetus, hüpoteegi suurendamine vms.

²⁷² Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷³ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷⁴ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷⁵ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷⁶ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷⁷ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁷⁸ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

55.	Tulu üürile antud kinnisvarast (kuus) ²⁷⁹	-	-	-	-	x
56.	Kogutulu ²⁸⁰	-	-	-	-	x
57.	Kas tulu deklareeritud	-	-	-	-	x
58.	Rendi maksmine kinnisvara eest, suurus	-	-	-	-	x
59.	Muud kinnisvaraga seotud püsikulud	-	-	-	-	x
60.	Rendi- ja hoolduskulude jagamine teiste elanikega	-	-	-	-	x
61.	Tasuta majutus	-	-	-	-	x
62.	Hüpoteegi/rendi/elukoha kuutasu suurus	-	-	-	-	x
63.	Hooldustasude suurus kuus	-	-	-	-	x
64.	Linnamaks	-	-	-	-	x
65.	Majapidamiskulud (söök jm tarvikud)	-	-	-	-	x
66.	Auto- ja (sh kütus) reisimiskulud	-	-	-	-	x
67.	Kommunaal- ja telefoniarved	-	-	-	-	x
68.	Laenumaksed	-	-	-	-	x
69.	TV-, Interneti-maksed	-	-	-	-	x
70.	Laste ülalpidamise kulud	-	-	-	-	x
71.	Lasteaia- ja koolitasku	-	-	-	-	x
72.	Pensioni- ja	-	-	-	-	x

²⁷⁹ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

²⁸⁰ Enda ja majapidamises elava teise isiku tulu.

	kindlustuskulud					
73.	Kulutused puhkusele	-	-	-	-	x
74.	Lõbustuskulud (sh spordiklubid, retked)	-	-	-	-	x
75.	Muud regulaarsed kulutused	-	-	-	-	x
76.	Muud rahalised kohustused enam kui 1000 £ ulatuses	-	-	-	-	x
77.	Laenu andmine enam kui 1000 £, selgitusega	-	-	-	-	x
78.	Laenusaaaja üldine võlaseis teadaolevalt	-	-	-	-	x
79.	FIE-na töötamine ja arvete esitamine	-	-	-	-	x
80.	Arvete esitamine firma poolt, milles isik on juht või suurosanik	-	-	-	-	x
81.	Firma finantsülevaate päevakajalisus	-	-	-	-	x
82.	Maksude tasumise õigeaegsus	-	-	-	-	x
83.	Maksude hilinemise eest trahvi kandmine	-	-	-	-	x
84.	Trahvi kandmine dokumentide esitamata jätmise eest	-	-	-	-	x
85.	Maakohtu otsus firma kohta	-	-	-	-	x
86.	Seotus firmaga, mis on olnud vabatahtlikus likvideerimismenetluses	-	-	-	-	x
87.	Firmajuhi kohalt vallandamine	-	-	-	-	x

88.	Firma maksu- ja tolliameti või töö- ja pensioniameti uurimisobjektiks (varasem) olemine	-	-	-	-	x
89.	Isiku või tema partneri tulu firmast	-	-	-	-	x
90.	Krediitkaardi taotluse rahuldamata jätmine	-	-	-	-	x
91.	Laenu taotluse rahuldamata jätmine	-	-	-	-	x
92.	Laenajalt igakuiste maksete vähendamise taotlemine	-	-	-	-	x
93.	Võla ümberkujundamine	-	-	-	-	x
94.	Krediitkaardist ilmajäämine	-	-	-	-	x
95.	Konsultatsioonid võlanõustajaga	-	-	-	-	x
96.	Võla haldamise plaani koostamine	-	-	-	-	x
97.	Maakohtu otsus isiku suhtes	-	-	-	-	x
98.	Kohtu otsus palga eest võlgade tasumiseks	-	-	-	-	x
99.	Isiku vastu suunatud täitmisotsused	-	-	-	-	x
100.	Uuritud maksu- ja tolliameti poolt	-	-	-	-	x
101.	Laenu kergendamise taotlemine	-	-	-	-	x
102.	Isiku või tema partneri pankrot	-	-	-	-	x
103.	Kindlustusnumber	-	-	-	-	x

104.	Registrisse kantud transpordivahendid	-	X ²⁸¹	x	-	X ²⁸²
105.	Pooleliolevad tsiviilkohtuvaidlused	-	X ²⁸³	-	-	x
106.	Andmed sundtäitmise abinõude kohta ²⁸⁴ ja kas praegu saab rahalisi kohustusi täita	x	-	-	-	x
107.	Ajateenistuskohustuse täitmine	x	X ²⁸⁵	-	x	X ²⁸⁶
108.	Osalemine välisriikide relvajõududes või muudes relvastatud grupeeringutes	-	-	-	x	-
109.	(Varasem) töötamine valitsussektoris, tsiviilotstarbelises tuumatööstuses, politseis või seonduvais ameteis	-	-	-	-	x
110.	Kontaktid luureteenistustega	x	x	-	x	-
111.	Suhted põhiseadusvastaste organisatsioonidega	x	-	-	x	x
112.	Osalemine terrorismiaktis, spionaažis, sabotaažis, põhiseadusliku korra kukutamisel	-	-	-	-	x
113.	Suhted isikutega, kes nimetatud tegevustes	-	-	-	-	x

²⁸¹ Transpordivahendi liik, mark, väljalaske aasta, registreerimisnumber, omaniku nimi.

²⁸² Lisaks sõidukite umbkaudne väärtus.

²⁸³ Kohtu nimetus, vaidluse sisu ja/või kohtuasja number, vaidluse teine pool.

²⁸⁴ Viimase viie aasta jooksul.

²⁸⁵ Sealhulgas ajavahemik, väeosa nimetus ja asukoht, väeliik ja auaste, eriala. Kaitseväeteenistuse kõrval küsimused ka alternatiiv-/töö-/asendusteenistuse läbimise kohta ja osalusest reservväelaste väljaõppel/õppekogunemisel.

²⁸⁶ Teenistuses viibimise periood, auaste, väeliik, teenistuja number.

	on osalenud					
114.	Kontaktid välisriigi valitsuse, saatkonna või konsulaadi esindajatega	-	x	-	-	-
115.	Pangakontod	-	x ²⁸⁷	-	-	-
116.	Maksunumber	-	-	-	x	-
117.	Relvaluba või paralleelrelvaluba	-	x ²⁸⁸	-	-	-
118.	Harrastused, erihuvid	-	x	-	-	-
119.	Ärikontaktid või finantshuvid välisriigis	-	x	-	-	-
120.	Andmed reise, perekonnaliikmete ja muude suhete kohta riikides, kust on karta julgeolekuriske	x	-	-	-	-
121.	Töötamine või tegutsemine konsultandina välisriigi valitsusasutuses, ettevõttes või organisatsioonis	-	x	-	-	-
122.	Viibimine välisriikides	-	x ²⁸⁹	-	-	-
123.	Osalemine	-	x ²⁹⁰	-	-	-

²⁸⁷ Pank (nimetus, asukoht), kontonumber ja valuuta.

²⁸⁸ Loa väljastanud asutus, loa väljastamise kuupäev, loa number, relva mark, paralleelrelvaloa puhul relva omanik.

²⁸⁹ Ajalises järjestuses viimase 10 aasta jooksul külastatud välisriikide loetlemine. Reisi eesmärgi määratlemine (lähetus, turism, õppimine, muu eesmärk).

²⁹⁰ Kõikide ühingute (sh äriühingud), organisatsioonide, parteide või erakondade (ka välisriigis) nimetamine, mille tegevuses isik osaleb või on osalenud, samuti tegelemine ettevõtlusega füüsilisest isikust ettevõtjana.

	ühingutes/org-des					
124.	Passipilt	X ²⁹¹	X	-	-	-
125.	Andmed varasemate kontrollide kohta	x	X ²⁹²	-	x	X ²⁹³
126.	Passi isikuandmetega lehekülje koopia, kui pole kodakondne	-	-	x	-	-
127.	Andmed (varasemate) tervise- või psühholoogiliste probleemide kohta	-	-	-	-	X ²⁹⁴
128.	Sõltuvused: alkoholi-, narko- vm probleemid	-	x	-	x	x
129.	Narkootikumide või psühhotropsete ainete varasem proovimine	-	x	-	-	-
130.	Kokkupuude hasartmängudega	-	x	-	X ²⁹⁵	-
131.	Muud alused, mis võivad muuta isiku kergesti mõjutatavaks	-	-	-	-	x

²⁹¹ Kaks passipilti, märkides pildistamise aja.

²⁹² Juurdepääsuõiguse omamise ajavahemik (kuu/aasta), riigisaladusele juurdepääsu õiguse tase, põhjus, miks juurdepääsuluba või -õigust vajati.

²⁹³ Ankeedi tüüp, töökoht, kuu, aasta, mil kontrolli teostati, negatiivne tulemus või kontrolli taotluse tagasivõtmine, muu asjasse puutuv teave.

²⁹⁴ Sealhulgas depressioon, vaimsed haigused, närvivapustused, haigused, mis võivad põhjustada teadvuse kadu, nt epilepsia, diabeet, südamehaigused või muud haigused, mis võivad mõjutada isiku sobilikkust juurdepääsuks salastatud teabele.

²⁹⁵ Selgitused harjumuste või faktorite kohta, mis võivad kontrollitava isiku muuta kergesti mõjutatavaks väljapressimise ja muude survevahendite suhtes.

132.	Ravimite manustamine	-	-	-	-	X ²⁹⁶
133.	Isiku arsti andmed	-	-	-	-	X ²⁹⁷
134.	Kahe isiku nimetamine, kellega võidakse ühendust võtta isiku sobivuse ja identiteedi kontrollimiseks	x	X ²⁹⁸	-	-	X ²⁹⁹
135.	Andmed muude isikute kohta, kes võivad omada olulist tähtsust JK seisukohast	-	x	-	-	-
136.	Kolm soovitajat	X ³⁰⁰	-	-	x	X ³⁰¹
137.	Täiendkoolitused välismaal	-	X ³⁰²	x	X ³⁰³	-
138.	Võõrkeeled	-	x	-	-	-
139.	Konsultatsioonid psühholoogi või psühhiaatriga	-	X ³⁰⁴	-	-	-

²⁹⁶ Isik peab nimetama ravimid, mida manustab.

²⁹⁷ Tiitel, aadress, haigla nimi, haigla registrinumber.

²⁹⁸ Vastavad isikud peaksid tundma kontrollitavat viimase 5 aasta jooksul. Mitte märkida abikaasat/elukaaslast, eelmisi abikaasasid/elukaaslasi ja sugulasi.

²⁹⁹ Vt punkt hariduskäigu kohta.

³⁰⁰ Perekonnanimed, eesnimed, amet, töökoha ja kodune aadress ning telefoninumbrid ja tutvumise algusaeg.

³⁰¹ Küsitakse nime, tiitlit, sünniaega või umbkaudset vanust, ametit, elukoha aadressi, koduse telefoni numbrit, telefoninumbrit tööl, e-posti aadressi, tutvuse kestus, viimane kontakt soovitajaga, kontaktide sagedus.

³⁰² Täiendkoolitused viimase 7 aasta jooksul, juhul kui koolitused toimus väljaspool Euroopa Liidu ja NATO liikmesriike.

³⁰³ Pikemalt kui 3 kuud.

³⁰⁴ Jaatava vastuse korral peab täpsustama, märkides raviastutuse või konsultatsiooniteenuse osutaja nimetuse, lisaks ravi või konsultatsiooni aja ja kirjelduse.

Tabel 6: Pingerida (tabel 5 põhjal) kogutavate isikuandmete ulatuse kohta julgeolekukontrolli III taseme käigus

Riik	Punkte (maks 139)
Suurbritannia	116
Eesti	58
Sloveenia	30
Saksamaa	28
Soome	22

**Lisa 2. Eelnõu kohta esitatud ettepanekute
ja märkuste tabel**

Lisa 3. Rakendusaktide kavandid

EELNÕU

KAVAND nr 1